

**CURS 2017-
2018**

IES JAQUIM RUBIÓ I
ORS - SANT BOI DE
LLOBREGAT-

MIREIA RICO
SANTANA

A close-up photograph of Pinocchio's face, focusing on his long, pointed wooden nose. He is wearing his characteristic red hat. The background is dark, making the character stand out.

NO EM MIRIS AMB LA MENTIDA ESCRITA A LA CARA

(ESTUDI COGNITIU SOBRE LA MENTIDA HUMANA A TRAVÉS DE LES
MICROEXPRESSIONS FACIALS I LA SEVA RELACIÓ AMB LA PERSONALITAT DURANT
L'ADOLESCÈNCIA)

IES JOQUIM RUBIÓ I ORS

TREBALL DE RECERCA

CRUS 2017-2018

- NO EM MIRIS AMB LA MENTIDA ESCRITA A LA CARA –

(Estudi cognitiu sobre la mentida humana a través de les microexpressions facials i la seva relació amb la personalitat durant l'adolescència)

Memòria corresponent al "Treball de Recerca" realitzat per Mireia Rico Santana, tutoritzada per la professora Glòria Pallejà i Rosich

Sant Boi de Llobregat, 12 de desembre del 2017

L'alumna

Mireia Rico Santana

La professora

Glòria Pallejà i Rosich

"I have one rule: everyone is willing to give something
for whatever it is they desire the most."

- Henry Oberlander-

Estafador i lladre

ÍNDEX

ÍNDEX	4
AGRAÏMENTS	6
RESUM	7
INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ	9
MARC TEÒRIC	13
COMUNICACIÓ HUMANA: L'ACTE MÉS QUOTIDIÀ PERÒ NO EL MÉS SINCER	13
VERITAT – MENTIDA - ERROR	15
EL CONCEPTE DE VERITAT	16
MENTIDA – ERROR - OMISSIÓ	19
DARRERE LA MENTIDA	21
TIPUS DE MENTIDA.....	23
LLENGUATGE NO VERBAL ASSOCIAT A LA MENTIDA	26
LES MICROEXPRESSIONS FACIALS COM A MÈTODE PER DETECTAR MENTIDES....	33
BREU HISTÒRIA SOBRE LES MICROEXPRESSIONS FACIALS.....	36
PSICOLOGIA DE L'ADOLESCENT.....	38
L'ADOLESCÈNCIA COM ETAPA EVOLUTIVA.....	38
EL DESENVOLUPAMENT PSICOLÒGIC.....	39
EL DESENVOLUPAMENT SOCIAL.....	40
MOTIUS PELS QUALS SOLEN MENTIR ELS ADOLESCENTS	42
DEFINICIÓ D'AUTOCONCEPTE I AUTOESTIMA	43
L'AUTOCONCEPTE I L'AUTOESTIMA A L'ADOLESCÈNCIA	46
FACTORS QUE INFLUEIXEN EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'AUTOCONCEPTE I L'AUTOESTIMA	47
INDICADORS DE BAIXA I ALTA AUTOESTIMA.....	49
TREBALL DE CAMP	53
HIPÒTESIS.....	53
OBJECTIUS.....	55
MATERIAL I MÈTODES.....	56
PARTICIPANTS	56

INSTRUMENTS	58
PROCEDIMENT.....	60
TESTS DE PERSONALITAT	60
FORMULARI DE GOOGLE – <i>NO EM MIRIS AMB LA MENTIDA ESCRITA A LA CARA</i>	61
RESULTATS I DISCUSSIÓ	66
RESULTATS SOBRE LES MICROEXPRESSIONS	67
RESULTATS SOBRE LES MENTIDES	75
CONCLUSIONS	83
LLISTAT DE REFERÈNCIES	86
ANNEXOS	92
CRITERIS DE CORRECCIÓ I INTERPRETACIÓ DEL QÜESTIONARI D’AUTOESTIMA (AF-5).....	92
CRITERIS DE CORRECCIÓ I INTERPRETACIÓ DEL QÜESTIONARI D’HABILITATS SOCIALS (EHS)	100
FORMULARI GOOGLE	102
INSTRUCCIONS PER AL DESENVOLUPAMENT DELS TESTS.....	108

AGRAÏMENTS

M'agradaria, abans de tot, donar les mai insuficients gràcies a tots aquells que m'han recolzat al llarg de la recerca i donat molts ànims. Especialment gràcies a la meva família i al meu cercle més proper d'amistats, els quals, no he pogut dedicar tot el temps que m'hauria agradat durant aquest temps.

També, trobo necessària la menció de la meva parella com un pilar incondicional de suport. Moltes gràcies per les teves grates sorpreses que m'omplien d'il·lusió i motivació.

Agrair sobretot a la Glòria Santana, Psicòloga del Tangram, per proporcionar-me els tests per tal de poder realitzar la part pràctica i moltes bones vibracions.

Destacar també la importància del Sixte Oriol i la Mariona Salat com a models per la realització dels vídeos que es van utilitzar pel treball de camp, així com a tots aquells alumnes que van contestar els llargs i feixucs qüestionaris i les seves respectives tutores que van cedir una hora de tutoria per a que pogués realitzar el meu treball de camp. Donar també moltes gràcies a la Yolanda, coordinadora de l'Institut Rubió i Ors per organitzar i quadrar tots els horaris.

Finalment, però no menys important, agrair a la meva tutora del treball Glòria Pallejar per saber-me tranquil·litzar i guiar quan estava perduda i fer-me un lloc en la seva agenda, malgrat els impediments, per solucionar-me totes les preguntes que es van formular al llarg del treball.

RESUM

En aquest estudi s'analitza la importància de la mentida en el període de l'adolescència, la seva correlació amb la personalitat del jovent enquestat i l'anàlisi de la capacitat d'aquest per detectar mentides i diferenciar el llenguatge no verbal, més concretament, les microexpressions facials (enuig, por, tristesa, felicitat, menyspreu, fàstic i sorpresa). Per fer-ho, s'ha constituït un qüestionari integrat per dos tests de personalitat, un d'autoestima (AF-5) i un d'habilitats socials (EHS), i un formulari digital Google en el qual s'abordava el tema de la detecció (mitjançant uns vídeos amb missatges vertaders i falsos) i l'emissió de la mentida (a través de la proposta de diferents situacions en les que es podia fer front mentint o no), així com la seva ètica i, finalment, la capacitat per reconèixer les microexpressions facials (a través d'unes imatges estàtiques i animades). La prova es va passar a quatre grups classe en total cada un d'ells pertanyent a un curs diferent entre 2n d'ESO i 1r de batxillerat.

Ara bé, abans de procedir al disseny experimental, s'ha realitzat un marc teòric el qual ha servit com a fonament i recolzament per idear tot el treball de camp.

Conceptes clau: Mentida, llenguatge no verbal, microexpressions facials, adolescència, autoestima, habilitats socials i detecció de la mentida.

INTRODUCCIÓ

INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

El treball de recerca, com el seu nom indica, consisteix en la realització d'una investigació en relació a un tema que tu escullis i que té com a objectiu principal desenvolupar un aprenentatge de metodologies de treball sistemàtiques i adequades per al desenvolupament del projecte. Aquesta recerca l'ha de realitzar tot l'alumnat de Batxillerat a la Comunitat Autònoma de Catalunya. La seva qualificació té un valor del 10% sobre la mitjana del batxillerat, però a banda d'això, és una oportunitat per aprendre a elaborar un treball seguint una metodologia científica i d'ampliar nous horitzons o concretar preferències en relació als estudis superiors.

En tractar-se d'un treball de recerca, s'ha planificat el desenvolupament de tot ell segons les fases del mètode científic i experimental. La metodologia emprada, que permet contrastar les hipòtesis postulades a l'inici del treball amb unes conclusions finals extretes a partir d'uns resultats, va ser la següent i consta de sis fases:

- En la **primera fase** es va elegir el tema que aniria a estudi i es va elaborar una planificació. En el meu cas l'elecció em va resultar molt complicada i em va causar un gran enuig. La meua intenció era trobar un tema que complís els següents requisits: originalitat, d'interès general per la societat i per mi mateixa, actual i que tingués alguna implicació en la vida diària de les persones. Els dos camps que inicialment es van plantejar van ser el de l'educació i el llenguatge no verbal. Inicialment es va proposar com a tema "les tàctiques psicològiques utilitzades en el discurs polític persuasiu", però degut a la poca informació que es va trobar així com les poques sortides interessant que hi havia respecte la part pràctica i el descobriment de l'existència de les microexpressions facials, van fer que canviés de tema. Finalment, em vaig decantar per abordar la mentida, tampoc tant desviada de la política, i em vaig proposar intentar trobar una relació d'aquesta amb la personalitat dels adolescents. Es va elegir aquesta franja d'edat, a més a més de l'accessibilitat que tenia a aquest col·lectiu a través de l'escola, perquè és una etapa molt important del

desenvolupament psicològic de la persona i de la construcció del “jo” personal.

- Un cop es va escollir el tema, es va passar a la **segona fase**, la qual consistia en l’elaboració d’un primer esbós o esquema del treball anomenat també índex.
- A partir d’aquest primer esbós, es va començar la **tercera fase**, on es realitzava el recull de documentació i d’informació: creació d’un llistat dels diferents recursos a consultar i planificació de la seva consulta, llistat dels documents i informacions a obtenir per al seu posterior treball, lectura, etc.
A més a més, en aquesta fase també s’havia de definir la metodologia del treball a seguir.
- En la **quarta** fase es definia la tesi a desenvolupar en el treball i es revisava l’índex. També, es realitzava una planificació de possibles treballs de camp.
- Seguidament, es va processar a analitzar i ordenar tota la informació teòrica obtinguda fins el moment i es va procedir a la redacció del treball i a la realització de la part pràctica. Aquesta seria, doncs, la **cinquena fase**.
- Finalment, en la **sisena** i última **fase**, es va fer un anàlisi, mitjançant càlculs estadístics, de totes les dades. Al mateix temps, es va redactar el treball de camp i es va completar la part teòrica. Per acabar, es va fer una revisió final de tot el treball.

Amb aquest treball, em vaig marcar principalment 4 objectius a complir:

- 1) Realitzar un bon treball i assolir d’aquesta manera les exigències curriculars del Batxillerat
- 2) Ampliar el meu camp de coneixement amb temes que eren completament nous i desconeguts per a mi

- 3) Aprendre a distingir les diferents expressions de les emocions, ja que és una cosa que sempre m'havia costat
- 4) Aprendre a realitzar un treball seguint la metodologia científica i superar-me a mi mateixa

D'aquesta manera, un cop acabat el treball, puc constatar que s'han complert aquests objectius i que em sento molt orgullosa de la recerca que he realitzat, ja que malgrat les dificultats he sabut sortir endavant i he après a espavilar-me sola. A més a més, un aspecte que m'omple d'il·lúsió és el fet de que realment aquesta investigació ha marcat la meua vida diària, fet que es reflexa en que al principi era totalment incapaç de distingir les set microexpressions facials així com si algú em mentia i, ara, després de tot el procés de recerca, sóc capaç de fer judicis amb una exactitud considerable sobre les microexpressions facials i si un missatge emès és vertader o fals.

MARC TEÒRIC

COMUNICACIÓ HUMANA: L'ACTE MÉS QUOTIDIÀ PERÒ NO EL MÉS SINCER

Els humans som éssers socials i, com a tals, comunicar-nos i interaccionar amb altres membres de la mateixa espècie són afers necessaris i primordials en la nostra vida diària. Nosaltres necessitem relacionar-nos gairebé com l'aire que respirem i, per fer-ho, un element primordial dins de qualsevol relació social resulta ser la comunicació.

La comunicació és aquella capacitat que presenten les persones per tal de poder intercanviar informació entre subjectes. Les relacions socials tenen una gran rellevància en la vida de qualsevol persona, ja que a través d'aquestes, l'ésser humà rep estima, contentació, amor, etc. A més a més, ens genera un sentiment de pertinença al grup allunyant-nos de la soledat i l'aïllament.

Però, per sort o per desgràcia, res és tant idíl·lic. Les relacions interpersonals, tal com ens indica el seu nom, es caracteritzen per donar-se entre 2 o més persones. Aquest fet, no les converteix pas en un acte senzill ni simple, ans el contrari. És habitual que dins un grup es generin diferències de criteri, mals entesos o problemes de comunicació alhora de solucionar un problema o opinar sobre algun tema. Per aquest motiu, moltes vegades ens recolzem en la mentida per superar aquets inconvenients.

Així doncs, la socialització amb les persones del nostre entorn, com hem pogut veure, és un fenomen complex però estrictament essencial en les nostres vides. Necessitem crear vincles afectius i socials (d'afecció, amistat, enamorament...) per tal de sentir-nos psicològicament segurs i acompanyats en lloc de sols i abandonats (López i Fuentes, 1994). Per aquest motiu, els humans hem desenvolupat diferents habilitats socials o tècniques comunicatives, com és el cas de l'escolta activa, mostrar empatia o parafrasejar, per tal de poder interactuar i relacionar-nos amb els demés de manera efectiva i satisfactòria.

Encara que a molts ens sorprèn, les persones mentim diàriament almenys un o dos cops (DePaulo, Ansfield, Kirkendol, Boden, 2004) encara que hi ha estudis que

afirmen que aquest nombre puja fins a 3 o 4 cops cada 10 min de conversa, segons Ekman (1989). Pamela Meyer (2010), però, concreta que aquest fet només succeeix quan es tracta d'una conversa entre desconeguts. Ella, també recolza la idea de que cada dia et poden mentir entre 10 i 200 vegades i, a més a més, també afirma que els extravertits ho fan més que els introvertits i que els homes menteixen vuit vegades més sobre ells mateixos que sobre altra gent i, en canvi, les dones ho fan més per protegir als demés.

L'objectiu dels científics que estudien la mentida i els moviments del llenguatge no verbal associats a aquest, no és pas anar detectant mentiders, sinó utilitzar el seu coneixement per arribar a la veritat. Normalment, segons Claudia Castro (2011), les mentides que diem són petites i socialment no les solem tenir en compte, ja que les percebem com no greus i moltes vegades ni les planegem amb anterioritat degut a la poca preocupació que ens causa la possibilitat de ser enxampats. Aquest fet, es deu a que quan emetem aquest tipus de mentida piadosa, creiem que no tenen una conseqüència real o que simplement és tant insignificant que no ens causarà danys morals o greus problemes, tant a curt com a llarg termini.

Segons Pamela Meyer (2010), la mentida és un recurs que utilitzem per connectar els nostres desitjos i fantasies sobre qui voldríem ser amb qui som realment. A causa d'aquesta necessitat d'arribar a ser millors persones, som susceptibles a que ens manipulin, per aquest motiu, ens diu que per tal d'evitar que ens menteixin hem de ser conscients de les nostres mancances. Per tot aquest raonament, ella considera que mentir és un acte cooperatiu, és a dir, que una mentida només té valor quan és acceptada per algú com a verdadera i, a més a més, postula que socialment estem en contra de mentir, però secretament a favor.

I la veritat és que no va massa desencaminada. Per exemple, quan som petits ens diuen que no hem de dir mentides, que això està "lleig" i ens pot portar moltes conseqüències. Però posem per cas que és el teu aniversari i estàs desembolicant els regals. De sobte, arriba el moment del regal de l'àvia i resulta que és un dels jerséis de colors vistosos d'aquells que et piquen tant quan te'ls poses. En resum, que no t'agrada gens. Llavors, et formulen la gran pregunta del milió: que t'agrada? En aquesta situació, el teu cap el primer que pensa és que no, però just

quan ho anaves a dir mires a tons pares i et fan una d'aquelles mirades furtives que diuen: com diguis la veritat avui no menges més llaminadures i, com és normal, el teu cervell ara té un embolic que no s'entén. Aquells que t'havien dit que mentir està tant malament i que no ho has de fer mai, i menys a la gent que estimes, et diuen que menteixis a la teva pròpia àvia. Aquesta situació, com moltes d'altres que ens podríem trobar, a molts nens, i no tant nens, genera un dubte bastant gran: quan o en quines situacions està "permès" mentir i en quines no? I, fins i tot, què és considerat com una mentida i que no?

VERITAT - MENTIDA - ERROR

D'entrada pot semblar molt senzill definir què és una mentida, però a l'hora de passar aquest concepte al paper la cosa es complica.

Segons el DIEC (Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans) i el DDLC (Diccionari descriptiu de la llengua catalana) trobem les definicions següents:

Taula 1 – Definicions dels conceptes de mentida, veritat i error segons el DIEC i el DDLC

	DIEC	DDLC
VERITAT	Allò que realment és, realitat	<ul style="list-style-type: none"> - <u>Afirmació que es considera certa</u>¹ - Principi que no es pot negar racionalment, acceptat com a <u>vàlid per un col·lectiu</u>
MENTIDA	Asserció feta <u>cientment</u> ² contra la veritat ³	
ERROR	Concepte, opinió, doctrina que no està conforme a la veritat	<ul style="list-style-type: none"> - <u>Coneixement defectuós de la realitat</u> - Comportament objectable des del punt de vista moral que provoca penediment

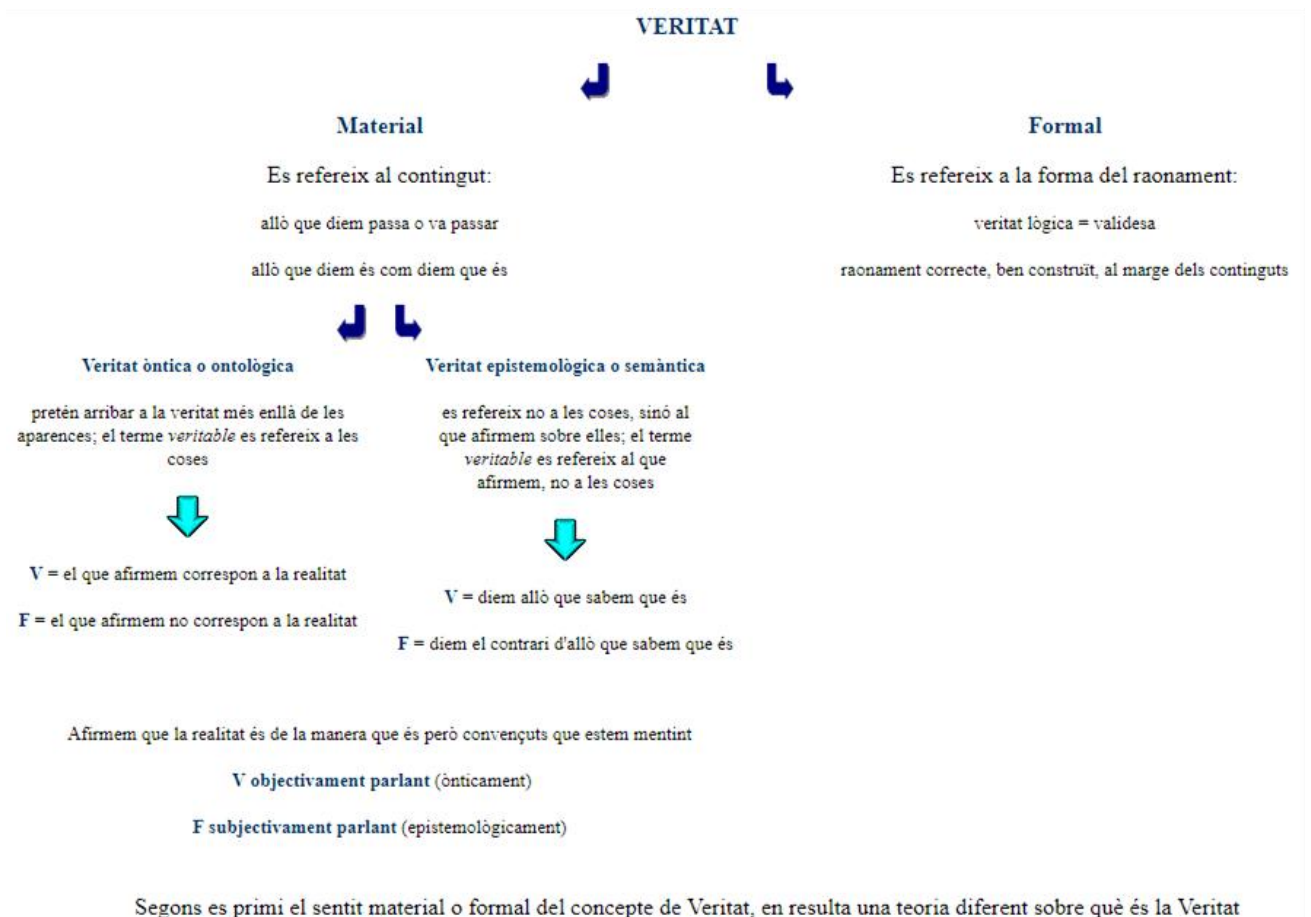
¹ Les paraules destacades són aquells conceptes que considero interessants i que seran utilitzats posteriorment al llarg del desenvolupament del treball

² Cientment: Conscientment

³ Les dues definicions de mentida eren molt semblants i les he englobat en una de sola

EL CONCEPTE DE VERITAT

Així doncs, a aspectes pràctics i segons les definicions vistes anteriorment, podríem dir que la **veritat és la conformitat d'allò que es diu, pensa o creu amb el que realment és o ha passat**. A partir d'aquesta explicació del concepte de veritat s'ha basat tot el treball degut a que és entenedora i de fàcil comprensió per tothom. Malgrat això, hem de ser conscients que delimitar aquest concepte és més complex del que sembla (Il·lustració 1) i que existeixen diferents criteris des dels que es pot definir, com és el cas de: la teoria de la veritat com a consens, redundància, coherència, correspondència o utilitat. A continuació es procedirà a explicar les tres darreres, ja que són les teories més destacades:

Il·lustració 1 – FONT:

<http://www.xtec.cat/~gpalleja/Raco/prestatge/esquemes/unitat3/veritat.htm>

La **teoria de la correspondència**⁴ explica la veritat com la relació de coincidència entre allò enunciat i el fet, o entre el pensament i la realitat.

La correspondència pot entendre's des d'un sentit estricte com a congruència, o des d'un sentit ampli com de correlació. La primera definició s'entén com la **rèplica exacte** de la realitat, i defensors d'aquesta idea serien Plató, en l'antiguitat, i Russell en la contemporaneïtat. La segona versió, simplement és la **coincidència** de l'enunciat emès amb el **sentit global** d'allò que realment és o ha passat. Aquest pensament és acceptat per Aristòtil el qual va afirmar el següent:

.....
«Dir del que és que no és, o del que no és que és, és el fals; dir del que és que és i del que no és que no és, és el vertader»

(Aristòtil- Metafísica, IV, 7)
.....

Val a dir, però, que tradicionalment s'han presentat objeccions a aquesta teoria degut a l'ambigüitat que presenta el terme correspondència i a la no contemplació de la qüestió del realisme, és a dir, la creença de que el que veiem no necessàriament correspon a allò que realment hi ha.

La versió més coneguda de la teoria de la veritat com a correspondència als fets és la teoria semàntica de la veritat⁵ proposada per Tarski.

Per altra banda, la **teoria pragmàtica o d'utilitat**⁶ postula que són verdaderes totes aquelles creences o enunciats que es revelen com un instrument eficaç per satisfer les nostres necessitats i /o resoldre els problemes, és a dir, són útils i serveixen per aconseguir un fi. Aquesta utilitat, però, s'ha d'entendre en un sentit

⁴ A la pàgina web: <http://www.pensament.com/filoxarxa/filoxarxa/epis81sx.htm>

⁵ Teoria de la veritat desenvolupada per Tarski, que precisa la definició de veritat en un sentit tradicional, el de veritat com a correspondència, i les condicions formals que ha de complir un llenguatge per contenir tal definició. Defineix, doncs, «veritat» respecte d'un llenguatge. Podeu trobar més informació a:
<http://www.pensament.com/filoxarxa/filoxarxa/epis6d9d.htm>

⁶ A la pàgina web: <http://www.pensament.com/filoxarxa/filoxarxa/epis5fz5.htm>

ampli, així doncs, es defineix com els efectes positius per a la supervivència, benestar i prosperitat de l'individu. En la base d'aquesta teoria, hi ha la concepció que l'ésser humà és un ésser pràctic, el qual, actua i es fixa unes metes o finalitats.

Però allò que en un moment és útil o beneficiós pot ser que en un altre situació no ho sigui, per tant, segons el pragmatisme, la veritat va lligada al relativisme epistemològic, és a dir, allò que coneixem, i a més a més és mutable i pot canviar segons la situació o l'època (com és el cas de les teories científiques que en un passat es consideraven certes però actualment no ho són).

Així doncs, més que una teoria de la veritat, estaríem parlant d'un criteri per establir quines creences són vertaderes en un moment donat. Autors partidaris d'aquesta idea de veritat com a útil són: Peirce (iniciador de la teoria del pragmatisme dins de la qual s'engloba la teoria de la veritat pragmàtica), William James, John Dewey i alguns estudiosos consideren que en certa manera Nietzsche també.

Finalment, trobem la **teoria de la coherència de la veritat**⁷, segons la qual una proposició o enunciat és vertader quan és compatible amb un conjunt coherent de proposicions o enunciats considerats veritat.

Així, doncs, segons aquesta teoria, una proposició no és verdadera perquè es correspongui amb la realitat, com defensa la teoria de la veritat com a correspondència vista anteriorment, evitant d'aquesta manera el problema que presentava amb la qüestió del realisme. Malgrat això, aquesta també presenta d'altres com:

- Si una proposició és verdadera perquè és coherent amb un altre grup de proposicions, què garanteix que aquestes proposicions d'aquest altre grup siguin vertaderes? Per tant, es podria donar el cas de que tot el conjunt fos erroni.

- Per altra part, el fet de que un conjunt de proposicions no es contradiguin entre si, no garanteix que siguin vertaderes, ja que el conjunt pot ser fals.

⁷ A la pàgina Web: <http://www.pensament.com/filoxarxa/filoxarxa/epis7lsx.htm>

De la mateixa manera, dos fets aparentment contradictoris poden ser veritat, ja que l'ordre del pensament no es correspon al de la realitat i que la nostra ment no pugui pensar una contradicció no significa que aquesta no pugui succeir. Aquest fet, es pot exemplificar amb les teories recents de la física quàntica on s'ha observat que una partícula subatòmica pot estar en dos llocs diferents alhora⁸.

En la història de la filosofia Hegel destaca com el defensor d'aquesta teoria amb la seva afirmació segons la qual «la veritat és el tot».

Moltes vegades, però, la veritat es tergiversa o s'omet. En aquest cas, entrem en el món de les mentides on conscientment s'alterarà la veritat.

MENTIDA - ERROR - OMISSIÓ

La línia que diferencia mentida i error és molt fina, i és que fundamentalment la seva distinció es basa en un fet tant simple (o tant complexa) com la intenció.

L'**error**, tal com hem vist en la Taula 1, és definit com un concepte, opinió, doctrina que no està conforme a la veritat degut a un **coneixement defectuós de la realitat**. Aquesta concepció de l'error, ens indica que no tergiversem de manera intencionada la informació o realitat, sinó que simplement emetem com a vertader, sense nosaltres saber-ho, missatges que no ho són. Per exemple, si li expliquem el temari a algun company, o li indiquem a algú com arribar a l'estació del tren, podem pensar que ho estem fent correctament, però a causa d'una mala comprensió del temari o coneixement de la ruta a seguir, sense assabentar-te'n, estàs dient una cosa que no és certa malgrat que tu només vulguis ajudar i no ho facis amb mala fe ja que creus que el que dius és cert.

Però, en contraposició, i tal com podem llegir en la taula, la **mentida** es considera una **afirmació que s'ha realitzat conscientment contra la veritat**, és a dir, que quan mentim som conscients de que ho estem fent i, segons Delgado (1994), ho fem per obtenir un benefici.

⁸ Article sobre aquesta teoria en el diari *El País*:
https://elpais.com/elpais/2016/04/13/ciencia/1460573116_643830.html

En els pròxims apartats, veurem els diferents tipus de mentida, com les anomenades mentides blanques i la mentida per **omissió**. Aquesta última, és definida pel DIEC com **l'acció d'ometre l'efecte** i va començar a ser considerada un tipus de mentida amb Paul Ekman (1999).

DARRERE LA MENTIDA

La mentida i l'engany han estat presents al llarg de tota la història humana, així doncs, no és estrany que hagi estat tema de controvèrsia al llarg dels anys i que captés l'interès d'alguns filòsofs com Aristòtil, Tomás de Aquino, Kant, Plató i Nietzsche. Aquests, com molts altres, posaran sobre la taula la relació estreta que manté l'ètica amb la mentida. Mentre que els tres primers postulen que mai s'ha de mentir⁹, Plató és més banal amb aquest tema quan és pel bé comú¹⁰.

Avui en dia, però, s'escolten amb freqüència notícies que parlen sobre frau fiscal, de l'ocultació d'informació o de la manipulació dels medis de comunicació. Diferents autors¹¹, posen en evidència que les nostres classes dirigents utilitzen constantment la mentida per la manipulació de masses i per obtenir un benefici propi. Enganyar està en contra dels canons morals de molta gent, però res és mai blanc o negre, bo o dolent, sinó que existeixen una extensa línia de matisos en els quals una cosa aparentment perjudicial es pot convertir en una eina per autoprotegir-nos.

Mentir ens permet mantenir distància amb persones desconegudes o de les quals no ens fiem, ens permet amagar conductes que no volem que siguin mostrades, informació que no volem que sigui revelada o, fins hi tot, en algunes ocasions, ens permet ascendir social, econòmic i professionalment (Ekman, 1999).

Els últims estudis realitzats, descriuen la mentida com un aspecte de gran valor evolutiu per a la nostra espècie, ja que com més intel·ligent és l'espècie més gran és el neocòrtex i augmenta la probabilitat de que menteixi¹². Aquest fet, es deu a que el neocòrtex juga un paper essencial en la percepció sensorial, la generació

⁹ A les pàgines web: <http://phylosophyforlife.blogspot.com.es/2015/12/kant-y-la-mentira.html> i <http://www.filosoficamente.es/mentir-mentira/>

¹⁰ A la pàgina web: <http://filosofiapractica.no-ip.org/ensayo/mentira-institucion-politica-platon.php>

¹¹ Hidalgo Tenorio, Encarnación; Sánchez García, Francisco José; (2017). ¿Por qué los debates políticos los ganan la mentira y la frialdad? El caso de España. RIPS. Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas, pp. 41-64)

¹² A la pagina web: <http://www.curiosidadsq.com/2013/12/mentimos-hasta-200-veces-al-dia.html>

d'ordres motrius, el pensament conscient i, en el cas dels humans, en el llenguatge. També, un estudi realitzat per la Universitat de Califòrnia, va descobrir que els mentiders patològics tenen fins un 26% més de matèria blanca cerebral (la part del cervell encarregada de transmetre la informació) que la resta d'humans¹³. Aquest estudi, està en consonància amb d'altres previs que van investigar i trobar que els nens amb autisme presentaven un major percentatge de matèria gris (la part del cervell encarregada de processar la informació) que blanca i una major dificultat per mentir.

Segons Claudia Castro, Ernesto López i Guadalupe Morales (2013), consideren la capacitat de mentir com una part integral del desenvolupament d'una persona a través de la vida. Des de molt d'hora, a la infància, entre els 2 i 5 anys, els nens desenvolupen estratègies d'engany i una comprensió de la veritat. Aquestes idees, són recolzades per la teoria evolucionista de Darwin i diversos estudis realitzats amb nens com els de Kang Lee (1998, 2001, 2002, 2006, 2007, 2010, 2011) o els de Ekman (1989), els quals, afirmen que als 2 anys els nens ja comencen a mentir i, encara més, alguns científics com la Dra. Pamela Meyer diuen que el plor simulat dels nadons per cridar l'atenció dels seus pares es podria catalogar com una mentida. Aquests estudis, es recolzen en la complexitat de les habilitats mentals que es requereixen per poder mentir, les quals, són bàsicament dues segons Kang Lee:

1. *Mind reading ability* (Teoria de la ment): consisteix en tenir la noció de que cadascú rep les coses segons les seves facultats i sap coses diferents. Aquest mecanisme ens dona la capacitat de comprendre els pensaments dels demés i poder predir el seu comportament envers una situació. Aquestes expectatives deriven del nostre coneixement general del món, del nostre coneixement específic d'aquesta persona i de les nostres observacions del que està fent¹⁴.
2. Autocontrol: habilitat de poder controlar la parla, les expressions facials i el llenguatge corporal en general

¹³ A la web: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4293520.stm>

¹⁴ Helen L. Gallagher i Christopher D. Frith. (2003, Febrer). Functional imaging of 'theory of mind'. *TRENDS in Cognitive Sciences*, 7, pp 77-83.

De fet, perquè ens adonem de la importància d'aquestes dues habilitats, Claudia Castro, Ernesto o. López i Guadalupe e. Morales (2013), en el seu estudi sobre la mentida humana, recolzen la idea de que mentir suposa una càrrega cognitiva. Aquesta càrrega, consisteix en que el nostre cervell està tant ocupat en generar la mentida que no pot controlar el llenguatge no verbal que emetem. A més a més, si li sumem altres factors com l'ansietat i l'estrès, el resultat és que encara tenim menys control sobre els nostres moviments corporals i, a més a més, es pot donar el cas de que els missatges emesos no tinguin sentit o es contradiguin. Aquest fet, doncs, possibilita que la mentida pugui ser detectada. Així doncs, l'autocontrol és un aspecte clau que ens permet transmetre la mentida d'una manera o altra i evitar que siguem enxampats.

TIPUS DE MENTIDA

Segons la intencionalitat amb la que es transmeti l'engany es poden distingir dos grans grups (Claudia Castro, Ernesto López i Guadalupe Morales, 2013):

1. Mentides blanques
2. Mentides malicioses

En la primera classificació, trobaríem aquelles mentides que diem diàriament sense intencionalitat de malícia i que tenen poca rellevància o conseqüència. A més a més solen ser utilitzades en situacions socials on es pretén no incomodar a tercers (C. Castro, 2010).

Segons Philippe Turchet (2004), es poden diferenciar 3 tipus de mentides socials amb les quals es pot obtenir un benefici i, segons ell, no solen ser qüestionades per la societat sinó més aviat acceptades i tolerades :

- **La mentida de sobrevaloració:** Aquest tipus de mentida, consistiria bàsicament en donar una imatge millor de tu mateix del que realment ets actualment però que desitjaries algun dia assolir. És considerada una eina essencial en l'afirmació de la nostra identitat com a éssers humans socials i com un recurs per tal d'assolir l'èxit.

EXEMPLE D'UNA SITUACIÓ : Ets entrevistat a la teva feina per la possibilitat d'aconseguir un ascens. Segurament no saps com

realitzar la nova tasca, però et mostres com una persona capaç de fer-la i no només això, sinó que a més a més afirmes que ets la indicada pel lloc. El teu entrevistador té el teu currículum i sap que no tens experiència laboral i sap que menteixes quan dius que estàs preparat, però justifica aquesta mentida i a més a més li atorga un sentit positiu de ganes, energia i motivació per aconseguir el lloc.

- **La mentida d'aquiescència:** Consisteix en no portar la contrària als teus interlocutors en el cas de pensar que la teva relació amb ells podria ressentir-se si tinguessis una opinió diferent a ells.
- **La mentida per omissió:** La mentida per omissió forma part de les petites mentides sense importància del nostre dia a dia. És aquella que apareix a l'ometre un apartat de la informació que s'hauria de transmetre i, encara que el missatge transmès sigui vertader, en no anomenar tots els successos hi ha una alteració de la veritat degut a la pèrdua d'aquesta pel camí.

Aquest últim tipus de mentida per omissió és considerada per alguns com una mentida maliciosa (Ekman 1999). Dins d'aquest segon tipus de mentida, trobaríem la mentida per **falsejament**, la qual consisteix en donar per vàlid un missatge que no ho és, normalment en la seva totalitat.

Existeixen moltes més classificacions i tipus de mentida, les quals resumeixo (provinents de diferents fonts citades en la bibliografia) en el quadre següent:

Taula 2-Tipus de mentides

TIPUS DE MENTIDA	DESCRIPCIÓ
Reestructuració	Distorsionar el context alterant l'ordre dels successos, els personatges que intervenen, el lloc on es produeixen, etc.
Emmascarar	És la desviació de l'atenció cap a altra informació

Mentides descarades	Són aquelles que es diuen malgrat és obvi que són mentida. Normalment són associades a nens petits.
Autoengany	Aquest tipus de mentida sol ser inconscient. S'associa amb les nostres creences i la dificultat per posar-les en dubte i sobretot amb la teoria de la dissonància cognitiva*. Així com també, sol aparèixer quan hi ha una no acceptació de la realitat i es decideix distorsionar-la per tal de no sortir de la zona de confort.
Minimització	Reduir els efectes d'un error o la seva importància
Substitució	Es produeix quan s'amaga informació i es substitueix per missatges allunyats de la veritat amb l'objectiu de mantenir suposicions falses
Rumors	Consisteix en donar als demés un missatge el qual tu no saps amb total convicció si és vertader.
Fabricació o falsificació	Inventar-se deliberadament un missatge i fer-lo passar per vertader
El plagi	Copiar un missatge, imatge, document, etc. D'alguna persona i fer-lo passar per teu

* La **teoria de la dissonància cognitiva**¹⁵ va ser proposada per Leon Festinger al 1957. Aquesta teoria intenta explicar l'autoengany i, bàsicament, es resumeix en la necessitat que tenen els individus de que les seves creences es corresponguin amb la seva conducta. Per exemple, aquest seria el cas d'un fumador que és conscient de que fumar perjudica la seva salut i, per tal de ser coherent amb els seus actes i els seus pensaments, justifica els seus actes dient que d'alguna cosa ha de morir.

Així doncs, hem vist que les mentides es poden classificar per la seva intencionalitat en dos grans grups, blanques i malicioses. Però independentment

¹⁵ A la pàgina web: <https://psicologiaymente.net/psicologia/disonancia-cognitiva-teoria-autoengano>

del tipus de mentida de que es tracti, es considera un acte complex i difícil de detectar.

LLENGUATGE NO VERBAL ASSOCIAT A LA MENTIDA

El cert, és que els éssers humans som detectors de la mentida molt dolents. Així ho confirma un estudi de la universitat de Brigham Young en estats Units, el qual, postula que només ens donem compte que ens estan enganyant entre un 54% i un 56% de les ocasions.

Degut a aquesta incapacitat per detectar les mentides, s'han creat diferents detectors amb l'objectiu d'intentar augmentar el percentatge d'encerts. El més conegut popularment és el polígraf¹⁶. Pràcticament des de la seva invenció al 1938 per un policia, ha estat envoltat de polèmica. La seva precisió oscil·la entre el 85 i el 89% de fiabilitat. Aquest percentatge és degut al fet de que si una persona pateix ansietat o es posa molt nerviosa al realitzar la prova és molt probable que sorgeixin falsos positius, així com si s'aprèn a controlar el ritme cardíac i altres respostes fisiològiques, ja sigui amb tècniques de meditació o medicació, es poden donar falsos negatius. A més a més, aquesta eina no pot ser utilitzada en el nostre dia a dia i no aborda científicament el tema de la concordança entre el llenguatge no verbal amb allò que es diu (Ekman, 2009), per tant, s'han buscat altres tècniques que solucionessin aquestes qüestions com és el cas de la tècnica DIM.

El DIM o Detecció Immediata de Mentides, consisteix en una entrevista conformada per quatre fases, una darrera de l'altra, que es van adaptant segons com avanci la conversa i si es detecten senyals de la mentida o no. Aquesta tècnica té un marge d'error molt petit, de l'1%, fet que fa que sigui una manera molt efectiva, i sense necessitat de cap instrument, d'arribar al coneixement de la veritat (Jhoan Alfredo, 2016).

Encara que la tècnica del DIM sigui molt eficient, si no es té el prou coneixement sobre el seu procediment i habilitats per poder-la dur a terme, no ens servirà de gran ajuda. Així doncs, a continuació s'ha realitzat un recull de diferents

¹⁶ A la pàgina web: <https://hipertextual.com/2010/05/son-fiables-los-detectores-de-mentiras>

gesticulacions que, dins un context situacional, ens podrien donar indicadors de que el nostre interlocutor ens menteix (Allan i Barbara PEASE, 2006) .

TAPAR-SE LA BOCA

Quan ens tapem la boca significa que el nostre cervell subconscientment ens indica que hem d'esborrar les paraules d'engany transmeses i que hem de parar de dir-les.

Il·lustració 3 – FONT:
<http://comodetectarlasmentiras.blogspot.com.es/2011/08/las-manos-en-la-cara.html>

Il·lustració 2- FONT:
<http://comodetectarlasmentiras.blogspot.com.es/2011/08/las-manos-en-la-cara.html>

Aquest gest es pot efectuar amb uns quants dits davant de la boca o fins hi tot amb el puny tancat (normalment el dit polze sol oprimir la galta). Amb els anys, aquest gest es va modificant. De nens, el moviment és molt obvi i fàcil de percebre, ja que, gairebé sempre, s'utilitzen les dues mans per tapar-se la boca. A mesura que anem creixent, anem adquirint tàctiques per fer aquest gest més sofisticat, per exemple, utilitzant un esternut o tos falsa per tal de poder-se apropar la ma, de tal manera que formi aparentment part de la conversa. Sigui com sigui, en la seva essència el seu significat segueix sent el mateix.

La persona que quan parla utilitza aquest gest, vol dir que podria estar mentint o, si més no, desconfiant de les seves paraules. Si en canvi és l'oient qui fa el gest, es podria donar a entendre que aquest està disconforme amb el que diu o creu que amagues alguna cosa.

TOCAR-SE EL NAS

Aquest gest pot consistir en fregar-se ràpidament sota el nas o amb un toc ràpid i gairebé imperceptible tocar-se'l. Les dones, tendeixen a fer aquest moviment de manera més subtil i breu que els homes.

Tocar-se el nas pot ser considerat com una variant de tancar-se la boca més dissimulada, encara que científics de Chicago especialitzats en la investigació de l'olfacte i del gust, van donar una naturalesa fisiològica pròpia a aquest gest. Van descobrir que quan mentim s'alliberen unes substàncies químiques denominades catecolamines que provoquen la inflamació del teixit intern del nas i un augment de la pressió arterial.

Il·lustració 4 – FONT:

<http://www.redestrategia.com/detectar-mentiras-lenguaje-no-verbal.html>

En la imatge es pot observar a Barack Obama rascant-se el nas mentre realitzava un meeting

Il·lustració 5 – FONT: Universitat de Granada

Científics de la universitat de Granada (UGR), van utilitzar la tècnica de la termografia i van determinar que quan mentim es produeix una fluctuació del volum sanguini en el nas, és l'anomenat "efecte Pinotxo". L'augment de la pressió sanguínia fa que s'infla el nas i produeixen una espècie de picor que ens incita a rascar-nos-el.

Aquest grup d'investigadors també van postular que si mentim ens augmenta la temperatura de la zona del múscul orbital (la cantonada interna de l'ull) i que quan realitzem un gran esforç mental descendeix la temperatura nasal.

S'ha de vigilar molt en el moment d'interpretar aquest gest, ja que pot ser que la persona simplement es rasqui el nas degut a que té al·lèrgia o li pica. En aquest cas, el gest no estarà compost per suaus carícies sinó que serà un moviment aïllat

i repetitiu incongruent amb el context de la conversa. També, s'ha de tenir en compte que aquest gest és propi de es persones molestes, ansioses o enfadades.

FREGAR-SE ELS ULLS

Il·lustració 6- FONT: <https://confilegal.com/20170806-8-microexpresiones-para-detectar-las-mentiras/>

En aquesta imatge Vladímir Putin realitza un gest que pot denotar que una persona menteix, encara que sempre s'ha de tenir en compte el context situacional de l'acció

El gest de fregar-se els ulls és un intent per part del subconscient de bloquejar la visió d'un engany, d'un dubte o d'alguna cosa indesitjable. També, quan es diu una mentida forta, aquesta acció està relacionada amb una evitació del contacte ocular, la qual, sol ser més marcada en els homes i més subtil en el cas de les dones.

Aquest fet juntament amb el de tapar-se els ulls i la boca, s'han relacionat culturalment amb les figures dels 3 micos savis, els quals, simbolitzen a aquells que escolten, veuen i no diuen res dolent.

Il·lustració 7 – FONT: <https://lamenteesmaravillosa.com/ensenanza-los-tres-monos-sabios/>

Imatge dels tres micos (Kikazaru, Iwazaru, i Mizaru) en el santuari de Nikko, al Japó

TOCAR-SE L' ORELLA

Es tracta d'un intent simbòlic, per part de la persona, de no escoltar res dolent o perjudicial tot fent el gest de tocar-se l'orella (per tal de bloquejar metafòricament les paraules que sent).

Il·lustració 8 – FONT:
<https://www.infobae.com/2014/11/14/1608890-los-gestos-y-su-significado/>

Aquest gest té moltes variants com, per exemple, estirar-se del lòbul de l'orella o doblegar-lo (per intentar taponar el conducte auditiu), posar-se i treure o recargolar el dit dins l'orella, rascar-se la part posterior d'aquesta, etc.

Aquesta acció és una evolució de la realitzada durant la infància amb les dues mans.

Si una persona es toca l'orella quan li fas una pregunta o realitza una afirmació, significa que no li agrada el que li estàs

dient i, si et respon el que vols escoltar, és molt provable de que t'estigui mentint, ja que anteriorment ha demostrat que no estava d'acord.

RASCAR-SE EL COLL

Il·lustració 9 – FONT:
http://ayudamepsicologiaonline.blogspot.com.es/2012/10/los-7-gestos-mas-comunes-de-la-mentira_27.html

Aquesta acció simbolitza que aquella persona no està d'acord amb allò que s'està dient. Consisteix bàsicament a rascar-se amb el dit índex la zona del coll que es troba inferior al lòbul de l'orella.

Potser explícitament no sembla que aquella persona hagi o estigui mentint, però si algú et diu "et comprenc" o "em sap molt de greu" i primer s'ha rascat el coll, és molt provable que ho estigui fent.

ESTIRAR-SE DEL COLL DE LA SAMARRETA O CAMISA

Il·lustració 10 – FONT: <https://confilegal.com/20170806-8-microexpresiones-para-detectar-las-mentiras/>

El ciclista Lance Armstrong qui després de guanyar 7 Tours de França va reconèixer haver-se dopat, motiu pel qual va ser sancionat de per vida i anul·lat els seus premis.

L'augment de la pressió sanguína que provoca la mentida fa que el coll suï quan la persona que menteix sospita que el seu interlocutor l'ha enxampat. Per aquest motiu, estirem el coll de la camisa per tal de rebaixar la sensació de pressió.

Cal tenir en compte que també es produeix també quan una persona està frustrada o s'enfada i llavors necessita allunyar-se el coll de la camisa perquè entri aire fresc.

POSAR-SE ELS DITS A LA BOCA

Es tracta d'un intent inconscient de tornar a la seguretat del nen que s'alimentava del pit de la seva mare i es sol produir quan una persona es troba sota pressió.

Una variable d'aquest gest seria mossegar o llepar coses com el tap del bolígraf, menjar xiclet, etc.

La majoria de gestos que impliquin apropar la mà cap a la boca solen ser indicadors de mentida, però aquest indica clarament la necessitat interna de confiança i una forta inseguretat que no cal que estigui estrictament lligat amb el dir mentides.

Il·lustració 11 – FONT:

http://ayudamepsicologiaonline.blogspot.com.es/2012/10/los-7-gestos-mas-comunes-de-la-mentira_27.html

Totes les expressions no verbals vistes anteriorment ens poden donar una idea de si algú està mentint o no i poden ser de gran utilitat en la nostra vida diària. Però el problema està en que són molt subjectives ja que depenen de la persona que les realitzi així com de la influència cultural que hagi tingut. Per aquest motiu, el descobriment d'unes expressions facials universals va ser tant important. Estem parlant, doncs, de les microexpressions facials.

LES MICROEXPRESSIONS FACIALS COM A MÈTODE PER DETECTAR MENTIDES

A diferència de les habilitats socials que es poden anar adquirint amb el pas del temps i que depenen de l'edat que tinguem així com de les influències culturals, amb les microexpressions facials passa just el contrari. Aquestes expressions facials són universals, és a dir, que independentment de la cultura que tinguis o de la teva personalitat, realitzes la mateixa cara de por que la d'un indígena de la selva amazònica, d'un xinès o d'un nord americà. Des de que naixem fins que morim, les nostres microexpressions són les mateixes i existeixen set: la de felicitat, la de por, la de sorpresa, la de tristesa, la de menyspreu, la de fàstic i, finalment, trobem la de l'enuig o ira.

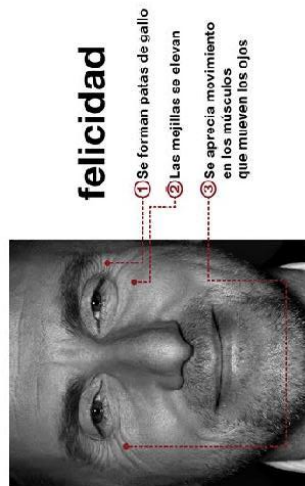

Il·lustració 12 - FONT: Poul Ekman Group

Correspon a un aborigen de Nova Guinea culturalment aïllat en el qual podem observar la microexpressió universal de fàstic

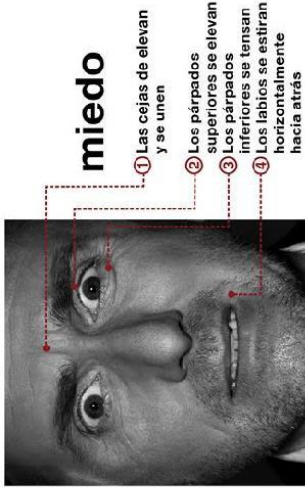
La base del coneixement actual que tenim sobre les microexpressions facials la va realitzar el psicòleg Poul Ekman (1972). Ell, va definir una microexpressió facial com la realització de moviment de manera involuntària i automàtica dels músculs de la cara amb una duració molt breu, una fracció de segon (1/25s) i que expressa les emocions reals que sent una persona en un moment determinat.

Aquestes expressions facials poden ser conseqüència de la repressió conscient o inconscient d'emocions i cada una té uns trets característics que la diferencien de la resta (Il·lustració 13), encara que moltes vegades degut a la seva semblança i rapidesa amb la qual s'efectuen, es solen confondre i, pel que s'ha estudiat, els homes ho solen fer més que les dones.

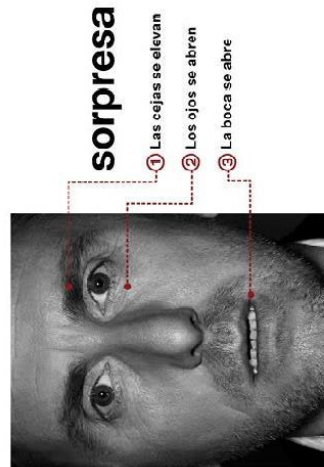
felicidad

- ① Se forman patas de gallo
- ② Las mejillas se elevan
- ③ Se aprecia movimiento en los músculos que mueven los ojos

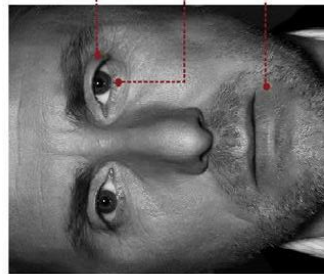
miedo

- ① Las cejas se elevan y se unen
- ② Los párpados superiores se elevan
- ③ Los párpados inferiores se tensan
- ④ Los labios se estiran horizontalmente hacia atrás

sorpresa

- ① Las cejas se elevan
- ② Los ojos se abren
- ③ La boca se abre

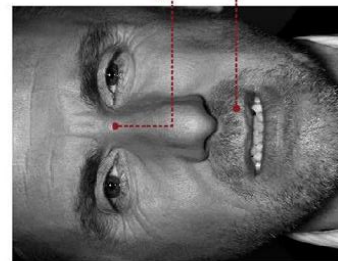
tristeza

- ① Párpado superior caído
- ② Pérdida de enfoque
- ③ Los extremos de los labios caen ligeramente

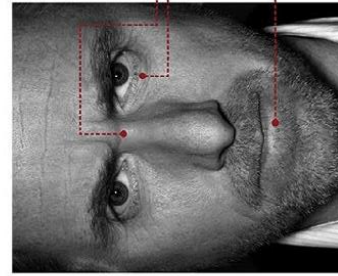
desprecio

- ① El extremo del labio se tensa y se levanta sólo en un lado de la cara

asco

- ① La nariz se arruga
- ② El labio superior se eleva

enfado

- ① Las cejas bajan y se juntan
- ② La mirada se enfurece
- ③ Los labios se estrechan

Sanjida O'Connell (1998) va realitzar un estudi amb el qual va concloure que les dones menteixen millor que els homes. Aquesta teoria la va associar amb la idea de que les dones llegeixen millor les emocions i, per tant, són millors al manipular als demés. Aquest fet, segons O'Connell, es pot observar ja des de ben petits. Al realitzar l'estudi, es va observar que els nadons del sexe femení tenien més simpatia amb els plors dels nadons del seu voltant i, fins i tot, podien arribar a fer que altres nadons ploessin.

Però, per què són importants les micorexpressions? I quines són les seves aplicacions?

“Everyone flashes micro expressions and no one can hide them. Reading micro expressions is the key to enhanced emotional awareness and deception detection. Learning to spot micro expressions gives you an edge in any social situation”

-Poul Ekman-

Aquesta va ser la resposta de Pol Ekman a la qüestió, i és que tal com ell postula, tothom “destella” micorexpressions i ningú les pot amagar. Tenir l'habilitat de llegir micorexpressions és el factor clau per tal de poder millorar la nostra consciència emocional i la detecció d'enganys (encara que explícitament no siguin una senyal de mentir, la concordança del que es diu amb el que realment s'escolta pot ser un indicador clar de mentida) i, d'aquesta manera, obtenir un avantatge en qualsevol situació social.

Així doncs, entendre aquestes expressions facials, ens permet comprendre un llenguatge universal no verbal que ens transporta al món de les emocions. Quan algú reprimeix o amaga una emoció, es produeix una “fuga” d'aquesta i s'expressa en el rostre d'aquesta persona en qüestió de mil·lèsimes de segon i de forma totalment inconscient.

Si millorem la nostra comprensió envers els demés, també milloraran les nostres relacions a causa d'un augment de la connexió interpersonal i del desenvolupament de l'empatia, ja que ens tornarem més sensibles als sentiments reals. A més, segons algunes investigacions, les persones amb més capacitat per

reconèixer microexpressions, són valorades més agradablement pels seus companys de feina.

En els darrers anys, hi ha hagut una progressiva conscienciació social sobre la importància del llenguatge no verbal. Aquest fet, es posa de manifest amb la creació de sèries televisives com “Lie to me” o pel·lícules com “Inside out” o “Ex machina”¹⁷.

En àmbits com el policial i en els sectors empresarials, el reconeixement de les microexpressions està esdevenint un fenomen clau alhora de detectar o crear perfils de sospitosos o en el moment de realitzar entrevistes de feina o al negociar amb inversors. Actualment, existeixen molts cursos virtuals creats per a millorar la detecció d'aquestes característiques facials i, també, es realitzen conferències encarades principalment als cossos de protecció, encara que seria interessant que també es realitzés amb altres sectors com el de l'educació o el de sanitat per tal de millorar la comprensió dels pacients i l'alumnat.

BREU HISTÒRIA SOBRE LES MICROEXPRESSIONS FACIALS

Darwin¹⁸ creia que les expressions facials de les emocions eren semblants en tots els ésser humans dins d'una mateixa cultura. El fonament de la seva convicció es basava en la teoria de que l'origen de l'home era evolucionista.

Al començament del 1950 dos investigadors, Bruner i Taguri, van escriure, després de trenta anys d'estudi, que les millors investigacions realitzades indicaven que no hi havia patrons invariables que acompanyessin emocions específiques, és a dir, negaven l'existència de les microexpressions.

Catorze anys després Ekman, Friesen i Sorensen, van realitzar estudis en Nova Guinea, Borneo, els Estats Units, Brasil i Japó (cinc cultures totalment diferents) i van descobrir que la gent era capaç d'identificar emocions de rostres d'altres ètnies a la seva. Aquest fet, trencava l'esquema de que les emocions expressades pel rostre són degudes a l'aprenentatge social.

¹⁷ P. Chaves (2016). ¿Qué nos dice el rostro? Microexpresiones faciales en los Informativos de Televisión. Universidad de la Lengua, pp. 8-53

¹⁸ Aquesta i informació posterior prové del llibre: Fast. (1971). El lenguaje del cuerpo. Barcelona: Kairos pp.19-20.

Tot i així, Haggard i Isaacs¹⁹ van ser els primers en descriure les microexpressions en el seu estudi d'entrevistes psicoterapèutiques. En un primer moment, les van anomenar expressions micro-momentàries i van explicar la seva aparició com a resultat de la repressió. També, van postular que aquestes expressions fugaces no podien ser reconegudes en temps real. Tanmateix, Ekman i Friesen van demostrar que amb una formació adequada qualsevol persona podia aprendre a veure-les a mesura que ocorren i, a més a més, també van ampliar l'explicació de per què es produeixen.

El 1967, el Dr. Ekman va començar a estudiar l'engany, hi ho va fer mitjançant l'estudi de casos clínics on els pacients van declarar falsament que no estaven deprimits i posteriorment es van suïcidar quan no es van supervisar. Ekman i Friesen a l'examinar les entrevistes realitzades als pacients, abans de suïcidar-se, a càmera lenta van veure microexpressions que revelaven forts sentiments negatius que el pacient intentava ocultar. Així doncs, van determinar que les microexpressions ocorren quan les persones oculten els seus sentiments tant d'ells mateixos com els dels altres i no es pot determinar per la naturalesa de l'expressió si és producte de la supressió (ocultació deliberada) o de la repressió (ocultació inconscient).

¹⁹ Aquesta i informacions posteriors provenen de la pàgina web oficial de Poul Ekman: <https://www.paulekman.com/micro-expressions/>

PSICOLOGIA DE L'ADOLESCENT

Tenint en compte que el treball està basat en l'etapa de l'adolescència, es creu convenient dedicar un apartat del marc teòric a la definició d'aquesta etapa i delimitar les característiques psicològiques de l'adolescent per tal de plantejar millor la part pràctica.

L'ADOLESCÈNCIA COM ETAPA EVOLUTIVA

Podem resumir l'adolescència com una etapa de canvis i desenvolupament humà on la persona deixa de ser considerada com una nena o nen però encara no ha adquirit la categoria d'adult/a²⁰.

Aquest període vital pot ser vist com una etapa pròpia en si mateixa o de transició entre dues altres: la infància i la maduresa.

Es podrien distingir principalment 3 etapes en l'adolescència²¹: la pre-adolescent (8-11 anys), l'adolescència en si (11-14/15 anys) i l'adolescència tardana (15-18 anys). A continuació és desenvoluparan més detalladament les característiques psicològiques i morals que consoliden el col·lectiu d'adolescents entre la franja d'onze i quinze anys.²²

²⁰ Aquesta i tota la informació posterior prové del PDF accessible en la següent pàgina web:

<https://www.educacion.navarra.es/documents/27590/51352/BLOQUE+II+ETAPAS+DESARROLLO+EVOLUTIVO+%2811-14+A%C3%91OS%29.pdf/b6f58e34-ee1b-4539-a920-b9d492143323>

²¹ A la pàgina web: <https://psicologiaymente.net/desarrollo/etapas-adolescencia> o <http://picologiadeadolescencia.blogspot.com.es/2013/02/la-adolescencia-es-ese-estado-en-el-que.html> (aquesta última web presenta un quadre explicatiu de cada etapa i els diferents canvis físics i cognitius que es produeixen)

²² Es desenvolupa només l'explicació d'aquesta etapa de l'adolescència degut a la seva major importància respecte la resta i a que la major part de la mostra de la part experimental correspon amb ella.

EL DESENVOLUPAMENT PSICOLÒGIC

L'adolescència que comporta dels 11 als 15 anys, en la via del creixement cognitiu, bé principalment determinada pel desenvolupament de noves capacitats per veure les coses amb termes més relatius i abstractes. Dins de l'àmbit psicològic, trobem que la consolidació de la identitat i la personalitat té un paper essencial en la vida de l'adolescent.

EL PENSAMENT FORMAL

Aquest estadi de l'adolescència es caracteritza per l'adquisició de noves formes de pensament que proporcionen a l'adolescent una major autonomia i capacitat de raonar rigorosament. Aquest fenomen Piaget l'anomena "l'estadi de les operacions formals" i s'inicia en els primers anys, entre els 11 i els 12.

Es produeixen canvis cognitius i intel·lectuals de gran importància com l'aparició del pensament abstracte, gràcies al qual, podem començar a raonar sobre suposicions i no sobre realitats com s'ha realitzat fins ara. A partir d'aquest moment, l'adolescent ja no necessita recolzar-se en l'experiència per pensar i distingir allò que és real d'allò possible.

Un nen et donarà descripcions però l'adolescent és capaç de donar raons i motius que consolidin l'explicació. Pot sorgir d'algun motiu en concret o realitzar un anàlisi causal per trobar múltiples solucions alternatives. Encara que aquesta transició no és cosa de la nit al dia, moltes de les característiques de pensament adult trigaran a aparèixer.

Aquest és el punt de partida on es passa a generalitzar experiències i coneixements a interrelacionar-los .

LA CONSOLIDACIÓ DE LA IDENTITAT I LA PERSONALITAT

Encara que la personalitat està en continua construcció i revisió al llarg de tota la vida, la infància és el període clau en la formació d'aquesta i és en l'adolescència quan es consolida aquesta imatge que tenim d'un mateix.

Els canvis fisiològics que es produeixen durant la pubertat, donen peu a que l'adolescent realitzi una revisió i valoració de la seva pròpia identitat. Les noves capacitats adquirides en aquesta etapa permetran a l'adolescent poder-se definir a partir de les seves vivències, pensaments, sentiments i desitjos, així com les seves capacitats i preferències en relació amb els demés.

Poc a poc la imatge d'un mateix que ha estat forjada pels pares durant la infància entrarà en crisi i l'adolescent haurà de construir una identitat coherent i pròpia. Per tal de fer-ho, serà necessari un procés d'introspecció i d'exploració.

En el moment en que es dona forma a la identitat personal, entren en joc profundes revisions de l'autoconcepte i de l'autoestima, en el que començaran a influir capacitats relacionades amb els estudis, la popularitat, l'atractiu físic i el valor social de les amistats.

Normalment, als primers anys de l'adolescència es presenta una baixa autoestima degut als nous canvis produïts tant en l'entorn escolar, com és l'inici d'una nova etapa com l'ESO, i físics. Poc a poc, aquest autoconcepte anirà en augment a mesura que l'adolescent es vagi autoacceptant encara que es poden produir daltabaixos. En aquest context, un entorn familiar estable proporcionarà la calau per tal de que aquestes crisis d'autoestima no empitjorin. Però, en canvi, uns pares molt autoritaris, permissius o allunyats del vincle afectiu amb els seus fills, poden promoure desajustaments psicològics importants que afectaran a la consolidació d'una identitat estable i coherent.

EL DESENVOLUPAMENT SOCIAL

En l'etapa de l'adolescència es tendeix a una recerca de l'aprovació social i una tendència de reflexió cap a un mateix. Malgrat això, es comencen a plantejar certs principis socials, morals i ètics.

DESENVOLUPAMENT MORAL

L'adquisició d'autonomia ètica consisteix en passar de l'obediència cega de les normes a la possibilitat de poder qüestionar-les i arribar a un judici moral propi.

Els nens i nenes a mesura que creixen aniran passant per etapes successives que els portaran cap a l'autonomia. Així doncs, poc a poc a partir del concepte "si faig això bé evitaré que em castiguin i a més a més obtindré una recompensa", aflora una altra fase moral en la que la norma s'obeirà per tal d'aconseguir una aprovació social i més endavant es podrà aplicar al bé comú i es començarà a qüestionar si les normes o lleis establertes efectivament el promouen.

Durant aquesta etapa, apareix l'interès per qüestions socials i polítiques. Els adolescents solen respectar a les minories i tendeixen a mostrar-se més tolerants.

LA CONDUCTA PRO I ANTISOCIAL

Com a conseqüència d'aquests canvis en la pròpia moralitat i els compromisos que es van adquirint de cara a la formació de la identitat, la adolescència porta en si mateixa l'augment de dos tipus, aparentment contradictoris, de conductes: la prosocial i l'antisocial.

Aquestes conductes consisteixen bàsicament en un augment de l'activitat delictiva (antisocial) però també una major implicació en activitats d'ajuda (prosocial), sobretot en aquelles que els fan sentir bé i útils.

PROCESSOS DE COMPROMÍS I D'INFLUÈNCIA

El recolzament del grup és un factor molt important en la vida de l'adolescent. La seva ajuda i recolzament proporcionarà que el jove pugui afrontar diverses situacions conflictives com els fracassos escolars, els desamors, els conflictes amb els pares, etc.

També, el grup es convertirà en una font importantíssima d'informació i facilitarà ajuda per resoldre els problemes quotidians referents a l'escola, la sexualitat, etc. Tenir amics durant l'adolescència, és un indicador de que posseeixen habilitats socials i afavoreixen una alta autoestima; encara que la influència dels iguals és considerada per moltes famílies com un factor de risc que pot portar als seus fills cap a uns mals hàbits.

El distanciament que es produeix normalment en aquest període de la família, deixa a l'adolescent davant d'un buit afectiu que pot provocar la identificació d'un grup social no de manera crítica, el qual, agafarà una major rellevància en la vida del jove a causa d'aquesta mancança emocional amb els seus parents. Aquesta situació pot millorar si l'adolescent poc a poc es va adonant de que la dependència incondicional amb el grup social no és bona i que ha de crear la seva pròpia identitat més enllà d'aquest.

MOTIUS PELS QUALS SOLEN MENTIR ELS ADOLESCENTS

Com hem vist, l'adolescència és un període de canvis. La creació de la identitat marca un punt essencial dins d'aquest procés i, moltes vegades, per tal d'ajuntar la fantasia de qui m'agradaria ser amb qui sóc realment es recorre a l'ús de la mentida.

Els principals motius pels quals solen mentir els adolescents són els següents²³:

- Degut a un alt nivell d'exigència per part dels pares. Els adolescents menteixen **per tal d'estar a l'altura de les expectatives** que creuen que els seus progenitors tenen sobre ells.
- **Per por** i per evitar un càstig major. Quan l'adolescent té la certesa de que serà renyat o castigat per alguna cosa que ha fet, utilitzarà la mentida per evitar-ho.
- **Per cridar l'atenció.** Aquest tipus de mentida reforça falsament l'autoestima de qui en fa ús. Consisteix en que l'adolescent es dedica a explicar històries fantosiques que creu que interessaran a qui les escolta. De vegades, però, pot tenir un efecte molt negatiu i contrari al que pretén obtenir el jove, ja que si les mentides són molt exagerades o òbvies, són percebudes per l'oient i la persona és etiquetada per la resta com un mentider, perdent així la confiança del grup.
- **Per imitació.** Si el jove està envoltat per un ambient on l'ús de la mentida és freqüent, ells acaben imitant aquesta conducta.
- **Per inseguretat.** L'adolescent s'inventa coses per "aparentar més" enfront dels altres.

²³ A la pàgina web: <http://www.cinteco.com/mentiras-en-la-adolescencia/>

- **Per amabilitat o compromís.** Aquest tipus de mentida correspondria a la ja vista mentida piadosa o “blanca”.

DEFINICIÓ D'AUTOCONCEPTE I AUTOESTIMA

Degut a que l'objectiu del treball és intentar relacionar la capacitat dels adolescents per detectar les mentides amb la seva personalitat, es creu convenient desenvolupar un apartat dins d'aquesta psicologia de l'adolescent en que es tracti el tema de l'autoestima.

La informació presentada a continuació, prové del manual del test que es passarà en la part experimental, l'AF-5²⁴ i del test sobre l'autoconcepte LAEA²⁵:

Epstein (1973) defineix l'**autoconcepte**, com un conjunt bastant ampli de representacions mentals que inclouen imatges i judicis, no només conceptes, que l'individu té sobre ell mateix i que engloba diferents aspectes: corporals, psicològics i morals. També comporta judicis descriptius sobre un mateix. Les característiques més rellevants són:

- 1) És una imatge complexa composta per diversos autoconceptes més concrets, com el físic, el social, l'emocional i l'acadèmic.
- 2) És una realitat dinàmica que es modifica i es desenvolupa amb l'experiència.
- 3) L'autoconcepte és la clau per la comprensió dels pensaments, sentiments i conductes de la persona.

Shavelson, Hubner y Stanton (1976) consideren l'**autoconcepte** com la percepció que té cada persona sobre si mateixa que es forma mitjançant les experiències personals i la interpretació del seu entorn, en el que les persones significatives desenvolupen un paper important.

Rosenberg (1996) senyala que l'**autoestima** és una apreciació positiva o negativa cap a un mateix que es recolza en la base afectiva i cognitiva, donat que l'individu sent d'una forma determinada a partir del que pensa sobre ell mateix.

²⁴ F. García i G. Musitu. (2014). AF-5. Autoconcepto Forma 5. Madrid: Tea ediciones.

²⁵ M. Garaigordobil. (2011). LAEA. Listado de Adjetivos para la Evaluación del Autoconcepto. Madrid: TEA Ediciones.

Clemes, Bean i Clark (1991) es refereixen a l'**autoestima** com la part afectiva de l'autoconcepte i opinen que és el punt de partida pel desenvolupament positiu de les relacions humanes, de l'aprenentatge, de la creativitat i de la responsabilitat personal.

Mckay i Fanning (1999) consideren que l'**autoestima** es refereix al concepte que es té de la pròpia valia, i es basa en tots els pensaments, sentiments, sensacions i experiències sobre ell mateix que ha anat recollint l'individu al llarg de la seva vida. Les experiències s'aglutinen en un sentiment positiu cap a un mateix o bé al contrari, en un incòmode sentiment de no ser el que s'espera. L'individu té la capacitat de definir qui és i després dir si li agrada o no la seva identitat. El jutjar-se i refusar-se a un mateix, produeix un enorme dolor psicològic. L'autoestima es troba estrictament lligada amb l'acceptació incondicional de l'individu i les seves aptituds.

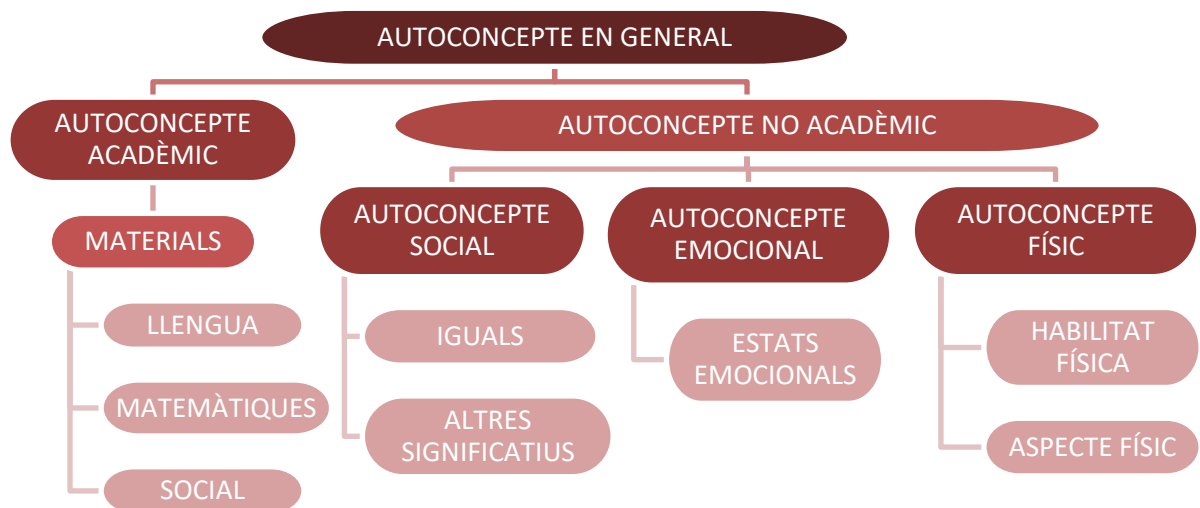
En resum podríem extreure una sèrie de característiques sobre l'autoconcepte assumides i reconegudes universalment:

- a) Consistent, coherent i **congruent amb les experiències prèvies** que han format el jo. Protegeix d'estímuls externs desestabilitzadors.
- b) Té un caràcter dinàmic que es **modifica** amb l'experiència, integrant noves informacions .
- c) Realitat complexa i **multidimensional**, estructurada i integrada per àrees d'experiències més concretes.
- d) Organitzada de manera **jeràrquica**.

AUTOCONCEPTE MULTIDIMENSIONAL I JERÀRQUIC

En quan a les característiques de l'autoconcepte, seguint el model jeràrquic i multidimensional proposat per Shavelson, Hubner i Stanton (1976) es distribueix l'autoconcepte entre l'autoconcepte acadèmic, social, emocional i físic.

Figura 1- Dimensions de l'autoconcepte

A finals dels anys vuitanta, Fox i Corbin (1989) van diferenciar l'autoconcepte físic en quatre dimensions: habilitats esportives, condicions físiques, atractiu físic i força²⁶.

Cada dimensió de l'autoconcepte es podria definir de la manera següent:

- **Autoconcepte acadèmic:** Es refereix a la percepció que la persona té de les seves capacitats intel·lectuals. Alguns adjectius descriptius serien: intel·ligent, llest, creativa, imaginativa, original, curiosa, amb amplis interessos, observadora, amb bona memòria, mentalment ràpida, etc. La persona amb alta autoestima es veu a si mateixa com a competent intel·lectualment.
- **Autoconcepte social:** Aquesta dimensió té relació amb la percepció que la persona té d'ella mateixa en el desenvolupament de les seves relacions socials. L'autoconcepte social el defineixen els adjectius següents : afectuosa, generosa, altruista, sociable, comunicativa, compassiva, comprensiva, solidaria, amistosa, simpàtica, etc. Un elevat autoconcepte

²⁶ González Fernández, O. (2005). Estructura multidimensional del autoconcepto físico. Revista de Psicodidáctica, 10 (1), 121-129.

en aquest apartat implica que l'individu es veu a si mateix com una persona oberta als demés i amb facilitat per les relacions interpersonals.

- **Autoconcepte emocional:** Aquest paràmetre fa referència a la percepció de la persona sobre el seu estat emocional i de les seves respostes emocionals a situacions específiques. Adjectius que el defineixen són: optimista, alegre, divertida, tranquil·la, relaxada, segura de si mateixa, feliç, expressiva emocionalment, sensible, sentimental, amb humor, estable, equilibrada, etc. Una alta puntuació en l'autoconcepte emocional implica estabilitat emocional, control de les situacions i emocions a les que es respon sense nerviosisme, amb optimisme i benestar associat a la felicitat.
- **Autoconcepció física:** Aquest factor fa referència a la percepció que té el subjecte sobre el seu aspecte, la seva condició i qualitats físiques, és a dir, la seva autoimatge corporal. Alguns adjectius per descriure aquesta dimensió serien: guapa, atractiva, forta, àgil, esportista, etc. Un alt autoconcepte físic implica que el subjecte es percep físicament de manera positiva.

L'AUTOCEPTE I L'AUTOESTIMA A L'ADOLESCÈNCIA

Mckay i Fanning (1999) defenen la idea de que a partir dels 11 anys (adolescència) s'instaura el pensament formal i, el jove, podrà contextualitzar la sensació de plaer o desplaer. Així doncs, adoptarà una actitud de distància respecte el que experimenta i revisarà la imatge personal que li ha sigut conferida. La identitat, com es pot veure, és el tema central d'aquesta etapa on l'adolescent explorarà qui és. A més a més, voldrà respondre's de forma conscient a preguntes sobre el futur i els seu lloc en el món. Aquesta crisi emergent, tindrà un efecte negatiu si el jove hi arriba amb una baixa valoració personal. L'obtenció d'una valoració positiva de si mateix, permet en el jove un desenvolupament psicològic sa en harmonia amb la relació amb els demés.

L'autoconcepte afavoreix al sentit de la pròpia identitat i constitueix un marc de referència des del qual s'interpreta la realitat externa i les pròpies experiències, influeix en el rendiment, condiona les expectatives i la motivació i contribueix a la salut i a l'equilibri psíquic. L'autoestima és la suma de la confiança i el respecte per un mateix. És un reflex del judici que cada un fa de la seva habilitat per afrontar els desafiaments de la vida (comprendre i superar problemes) i del seu dret a ser feliç (respectar i defensar els seus interessos i necessitats). L'autoestima és important en totes les èpoques de la vida però de manera especial en l'època formativa de la infància i l'adolescència en el context familiar i escolar. La valoració d'un mateix és fonamental per aconseguir les metes que cada un es proposa.

FACTORS QUE INFLUEIXEN EN EL DESENVOLUPAMENT DE L'AUTOCONCEPTE I L'AUTOESTIMA

L'autoconcepte i l'autoestima es van configurant evolutivament. L'estructura és consistent i estable, però la seva naturalesa és dinàmica, podent-se desenvolupar positivament o debilitar-se. Bandura (1986) afirma que el judici que els nens realitzen de la seva eficàcia personal sorgeix de quatre fonts principals:

- 1- **Autoeficàcia directe:** depèn dels èxits personals i l'opinió que el nen tingui d'ells
- 2- **Font vicària d'autoeficàcia:** deriva en part de la comparació que el nen fa d'ell mateix amb els altres
- 3- **Font persuasiva de l'autoeficàcia:** es refereix a les indicacions verbals que altres persones li fan al nen
- 4- **La font emocional:** activació fisiològica i emocional que manifesta el nen davant d'una tasca o situació

En general podem destacar 7 factors que influeixen en el desenvolupament de l'autoconcepte i l'autoestima:

- 1- **Afectiu:** El desenvolupament de la autoestima dependrà del tipus de relacions que s'estableixin a llarg de l'existència de la persona, per la qual cosa és essencial que es trobi un clima d'afecte i amor en tots els ambients.

- 2- **Confiança:** És la base per la seguretat de tota persona. Sense ella tot creixement posterior serà més vulnerable. La confiança es construeix de diverses maneres, per exemple, evitant missatges de doble vincle, que contenen una contradicció entre el llenguatge corporal i verbal que genera confusió, inseguretat i ensenya a desconfiar.
- 3- **El no judiciament:** el fet de ser jutjat constantment i en excés crea una persona extremadament autocrítica, insegura i descontenta amb ella mateixa. Els judicis negatius poden implicar dubtes sobre les pròpies habilitats o capacitats i, per tant, influir directament en el desenvolupament d'una baixa autoestima.
- 4- **Necessitat de sentir-te apreciat:** tot ésser humà necessita sentir-se acceptat tal qual és, sentir-se valorat i estimat com ésser únic i especial, això afavoreix que la persona es conegui i s'estimi a si mateixa. Quan se li reconeix els seus valors, afavorint el seu sentit de l'èxit i confiança en si mateix, s'alimenta la seva convicció de tenir alguna cosa per oferir.
- 5- **Respecte pels sentiments i opinions dels altres:** el desenvolupament d'una autoestima adequada es veu afectada pel respecte als sentiments. Davant dels sentiments d'una persona hem d'adoptar una postura d'empatia i comprensió, del contrari s'obtindran emocions fingides o reprimides.
- 6- **L'empatia:** per desenvolupar la seguretat d'una persona és molt important que es senti compresa. L'empatia consisteix en posar-se al lloc de l'altre, en fer-se càrrec cognitiva i emocionalment dels estats emocionals de les altres persones. La persona empàtica no coincideix ni discrepa, sinó que compren els sentiments de l'altra persona sense fer judicis de valors ni tractar de modificar-los.
- 7- **Ambient social:** l'autoestima està en part determinada per la opinió que la persona sent que tenen els altres d'ell, aquest concepte de si mateix es veurà alterat per les experiències familiars en primer lloc i pel grup

d'iguals en segon lloc. Si una persona és ben valorada en l'àmbit social, augmentarà la seva autoestima positiva i desenvoluparà la seva pròpia identitat.

INDICADORS DE BAIXA I ALTA AUTOESTIMA

El grau d'autoestima que té una persona té importants conseqüències en molts aspectes de la vida, ja que pot condicionar a l'aprenentatge, als projectes que empren, al seu nivell de responsabilitat, la manera d'interactuar amb els altres, etc. En definitiva, condiona el desenvolupament moral i social, la forma de veure i entendre el món i l'adaptació en general.

Una persona amb alta autoestima es caracteritza per:

- A.** Experimenta un sentiment de satisfacció i estima amb ella mateixa : es coneix, es valora i s'accepta amb virtuts i defectes
- B.** Sent que les limitacions no disminueixen el seu valor essencial com a persona i es sent algú digne de ser volgut
- C.** Li dona importància a la cura d'ella mateixa
- D.** Té valor per assumir riscos i entendre que els fracassos i ofuscacions són oportunitats per aprendre a créixer
- E.** Assumeix riscos analitzant les conseqüències sense esperar que els altres l'ajudin
- F.** Aprèn dels errors i tracta de no repetir-los
- G.** És un persona autoanalítica, accepta els seus èxits i els punts forts així com debilitats i errors
- H.** Intenta millorar el seu comportament i el seu rendiment, acceptant bé els consells i les crítiques constructives.
- I.** Busca constantment el desenvolupament personal.
- J.** Manifesta tranquil·litat fins i tot davant de reptes difícils.
- K.** Es caracteritza per ser una persona oberta, expressiva, positiva, optimista, enèrgica, resolta i plena de vida, que emprèn les seves activitats amb entusiasme i motivació.
- L.** No es sent paralyzada per les preocupacions o per la por, ni perd temps en els planys.

- M.** Es sent segura de si mateixa, d'actuar amb independència i autonomia; no necessita la opinió dels altres per prendre decisions o actuar.
- N.** No necessita l'ajuda ni la presència dels altres per aconseguir que en la seva feina sigui eficient.
- O.** Confia en la seva ment, el que li dona seguretat en les activitats que emprèn
- P.** Es sociable i cooperativa, li agrada tant escoltar com ser escoltada.
- Q.** No es sent amenaçada per l'èxit i la felicitat dels altres, fins i tot sol fomentar el desenvolupament i benestar dels altres.
- R.** Defèn els seus drets i necessitats, fins i tot lluita per aconseguir els dels altres
- S.** Accepta i valora els altres tal com són; pot establir relacions de sana dependència comunicant-se de manera clara i directa amb els altres.
- T.** Té capacitat i disposició per permetre que els éssers estimats siguin els que triïn, sense pressionar-los per induir-los en les seves preferències.
- U.** Pot ser amable sense sacrificar-se en si mateixa; pot coopera amb els altres sense traïr les seves normes i conviccions.

Una persona amb baixa autoestima es caracteritza per:

- A.** Es sent desconnectada amb si mateixa, es considera poc valuosa i fins i tot, en casos extrems, sense cap valor i , per tant, indigne de ser estimada.
- B.** Està convençuda de que no té aspectes positius dels que poder-se sentir-se orgullosa, té consciència dels seus defectes però tendeix a sobrevalorar-los, es sent una persona incompetent i es pensa que tot ho fa malament.
- C.** No coneix qui és i quines són les seves capacitats i habilitats, que la fan digne de ser estimada per ella mateixa i pels altres.
- D.** En freqüència presenta una actitud crítica, trista, insegura inhibida, poc sociable, derrotista i poc vital; li falta espontaneïtat i presenta agressivitat.
- E.** Manifesta la necessitat compulsiva de cridar l'atenció, de rebre l'aprovació i de guanyar.
- F.** Presenta una por excessiva a equivocar-se, prefereix dir " no ho ser" i té un marcat sentit del ridícul.
- G.** Prefereix ser discreta, mandrosa que incapaç.
- H.** Evita els desafiaments per por al fracàs.

- I.** Constantment busca l'aprovació i el recolzament dels altres.
- J.** Amaga els seus sentiments i pensaments quan creu que aquests no concorden amb els dels altres; no planteja les seves idees per por al rebuig.
- K.** Té una enorme necessitat de sentir-se estimada, valorada i, com és dependent dels altres per la seva autoavaluació, presenta una especial sensibilitat davant de qualsevol actitud dels altres que la facin sentir rebutjada.
- L.** No estableix relacions de dependència sanes.
- M.** És molt autocrítica; per un error concret critica de forma generalitzada tota la seva persona.
- N.** Espera que els altres vegin els seus punts dèbils i els valorin negativament com fa ella mateixa.
- O.** Presenta una personalitat victimista, buscant amb això que els altres elevin la seva autoestima.
- P.** És pessimista i no acostuma a percebre les oportunitats positives. Suposa que el seu èxit puntual és fruit de la sort.
- Q.** Té una mancança d'habilitats socials.; li resulta difícil crear i mantenir relacions sòlides.
- R.** Tendeix a sentir-se afectada fàcilment i la sensació de mal que percep, sol ser més intensa degut a l'associació inconscient amb situacions passades que li van causar dolor, ferides emocionals no curades.
- S.** Busca la seguretat en allò que li és conegut.

TREBALL DE CAMP

TREBALL DE CAMP

Per tot l'exposat al marc teòric, es creu convenient el plantejament d'una investigació que validi no només la capacitat dels adolescents per poder reconèixer les microexpressions facials i les mentides, sinó que permeti a més a més vincular aquesta capacitat de distinció amb la personalitat de cada un d'ells, sobretot, relacionat amb l'autoestima i les habilitats socials ja que com s'ha mostrat anteriorment són factors fortament arrelats a la mentida..

En qualsevol cas, però, cal destacar que aquesta només és una primera aproximació a l'exploració de les relacions esmentades i que en cap cas els resultats obtinguts poden generalitzar-se a tots els adolescents. És per això que l'estudi pretén donar lloc a futures investigacions que disposant d'una mostra més nombrosa i d'un termini temporal prolongat, puguin analitzar exhaustivament si realment existeix un patró pel qual es pugui vincular la personalitat dels adolescents amb la seva tendència a detectar i dir mentides.

HIPÒTESIS

És ben cert que la mentida està en la nostra vida diària. Tal com hem vist, es presenta aquest fenomen ja des de la infantesa i no és d'estranyar que en una etapa de construcció personal com és l'adolescència es mantingui ben present. Durant aquets anys es requeriran un seguit d'habilitats socials i comunicatives per tal de fer front a situacions quotidianes com, per exemple, el fet de voler donar una bona imatge d'un mateix, alhora de voler formar part d'un grup i intentar encaixar en aquest, en la construcció del "jo" personal, on el jove entrarà en un conflicte ètic intern entre dir la veritat o fer ús de la mentida resultat del qual s'estima que es vincularà amb la seu nivell d'autoestima.

Saber reconèixer i diferenciar les emocions dels demés i aprendre a actuar en concordança amb aquestes per tal de millorar la comunicació interpersonal també serà un aspecte clau dins la vida de l'adolescent . Per tal de fer-ho, es requerirà l'ús i coneixement, ja sigui conscient o inconscient, sobre la comunicació no verbal, és a dir tot allò que expressem sense necessitat de dir ni una paraula

simplement amb la nostra imatge o gesticulació, i més concretament l'aspecte incontrolable d'aquesta: les microexpressions facials.

Així doncs, basant-me i recolzant-me en les diferents investigacions realitzades sobre les microexpressions facials i la mentida, he postulat les següents hipòtesis:

H1: Els adolescents tindran un baix coneixement sobre les microexpressions facials

H2: S'espera que la major part de la mostra no sigui capaç de diferenciar les microexpressions facials

H3: La majoria dels adolescents no seran capaços de distingir de primeres quan els estan mentint i quan no però el percentatge per detectar mentides augmentarà si el misstage erroni s'emet després d'un vertader.

H4: Existeix una correlació inversament proporcional entre la baixa autoestima i les mentides

H5: Les persones amb habilitats socials tindran una major capacitat per detectar la mentida i distingir en les diferents microexpressions

H6: Els adolescents consideren ètica la mentida en els casos que estigui justificada

OBJECTIUS

És per això que aquest treball de camp té l'objectiu principal de comprovar si existeix una relació entre els diferents nivells d'autoestima (segons el percentil²⁷ obtingut i les diferents dimensions de l'autoestima (FIGURA1: dimensions de l'autoconcepte, pàg.45) i d'habilitats socials amb les variables *utilitza el recurs de la mentida* (en diferents situacions relacionades amb cada una de les dimensions de l'autoestima), *reconeixement de les microexpressions facials* (tant en imatges com en vídeos) i *distinció dels missatges falsos amb els vertaders* (diferenciant si el missatge emès primer era vertader o fals).

Les limitacions fan que es tracti d'un estudi introductori en el que pugui detectar-se la correlació entre els factors esmentats anteriorment per tal que en un estudi posterior es pugui plantejar una investigació més exhaustiva, els resultats de la qual puguin ser generalitzats a tota la població. Això implicaria fer un recull de dades sobre una mostra d'adolescents més àmplia i augmentar la duració de la prova per tal d'incloure o acabar de completar tots els aspectes relacionats tant amb la detecció de la mentida com amb la facilitat i motius per dir-la.

²⁷ Els percentils o Pc expressen el percentatge de persones de la mostra de tipificació que van obtenir puntuacions inferiors a la de l'examinat. Per exemple, un percentil de 70 significa que el 70% dels avaluats del seu mateix grup d'edat i sexe van obtenir puntuacions inferiors en la prova. Saber les puntuacions directes del test no ens mostra res en concret però els percentils ens permeten comparar, ordenar i catalogar els subjectes segons la mitjana del seu propi grup (informació extreta del manual AF-5. Autoconcepte Forma 5).

MATERIAL I MÈTODES

PARTICIPANTS

Per poder acomplir aquests objectius, s'han seleccionat quatre grups d'alumnes en total: tres de l'ESO (2n, 3r i 4t) i el darrer grup de primer de batxillerat, de l'Institut Rubió i Ors. La tria s'ha realitzat de manera no aleatòria, donat que els grups ja estaven formats i es van seleccionar segons l'horari en que es trobessin les respectives tutories (hora en la qual es va realitzar els tests que s'explicaran a continuació en l'apartat d'instruments).

Conèixer les característiques dels grups és important per valorar posteriorment la validesa dels resultats. El període d'edat de l'alumnat enquestat va dels 12 als 17 anys i el nombre d'avaluats és el següent:

Taula 3

Classe	Nombre d'alumnes per classe	DONES		HOMES	
		Nombre	Percentatge	Nombre	Percentatge
2n	25	15	60 %	10	40 %
3r	28	16	57,14 %	12	42,86 %
4t	29	13	44,83 %	16	55,17 %
1r BATX	27	17	62,96 %	10	37,04 %
TOTAL	109	61	55,96 %	48	44,04 %

La mortalitat experimental, però, ha obligat a reduir els grups en diverses ocasions, ja que molts dels alumnes no van respondre tots els tests necessaris per poder-los incloure en la investigació.

Així doncs, després de fer una primera selecció incloent només aquells alumnes que han completat tots els tests i qüestionaris el resultat és el següent:

Taula 4

Classe	Nombre d'alumnes per classe	DONES		HOMES	
		Nombre	Percentatge	Nombre	Percentatge
2n	16	12	75 %	4	25 %
3r	27	15	5,56 %	12	44,44 %
4t	26	11	42,31 %	15	57,69 %
1r BATX	22	16	72,73 %	6	27,27 %
TOTAL	91	54	59,34 %	37	40,66 %

Posteriorment es van dividir els grups classe en dos categories la A (composta pel grups de 2n i 4t) i la B (formada pels grups de 3r i 1r de batxillerat) on l'ordre dels missatges emesos vertaders i falsos es veu modificat. Els participants de la categoria B veuran un missatge vertader seguit per dos emissions de mentides i finalment un missatge vertader (V1, M1, M2, V2), mentre que els del grup A veuran un missatge fals, dos vertaders i un fals (M2, V2, V1, M1).

Els integrants de cada categoria, incloent només aquells que van respondre a tots els tests, són els següents:

Taula 5

	Classe	Alumnes			Dones			Homes		
		nombre	percentatge respecte la classe		nombre	percentatge respecte la classe		nombre	percentatge respecte la classe	
A	2n	42	16	38,1 %	23	12	52,17 %	19	4	21,05 %
	4t		26	61,9 %		11	47,83 %		15	78,95 %
B	3r	49	27	55,1 %	31	15	48,39 %	18	12	66,67 %
	1r BATX		22	44,89 %		16	51,61 %		6	33,33 %

Al llarg del desenvolupament de l'estudi i a mesura que es van anar corregint els tests d'autoestima i d'habilitats socials, es van anar classificant l'alumnat en subgrups segons el percentil (Pc) que van obtenir.

INSTRUMENTS

Els alumnes, independentment de pertànyer a l'opció A o B, han respost un seguit de tests per tal de poder catalogar la seva personalitat amb l'objectiu de realitzar una posterior comparació amb la seva capacitat per detectar mentides i distingir les microexpressions facials.

El primer qüestionari es tracta de l'**AF-5. Autoconcepto Forma 5**. Aquest test va ser triat amb la finalitat de poder determinar el nivell d'autoestima de cada un dels participants de la mostra. A més a més, el test permet diferenciar exactament en quina de les quatre dimensions que constitueixen l'autoestima (física, intel·lectuals, familiar i emocional) l'alumne té manca.

El test, els paràmetres de correcció i valoració del mateix es poden trobar en l'annex en l'apartat CRITERIS DE CORRECCIÓ I INTERPRETACIÓ DEL QÜESTIONARI D'AUTOESTIMA (AF-5), pàgina 92.

Per altra banda, per tal de mesurar el nivell d'habilitats socials dels adolescents enquestats, es va passar el test **EHS. Escala de Habilidades Sociales**. El qüestionari ens permet obtenir un percentil total de les habilitats socials a més a més d'una distinció entre 6 dimensions diferents de les habilitats socials:

- I. Autoexpressió en situacions socials
- II. Defensa dels propis drets com a consumidor
- III. Expressió d'enuig o disconformitat
- IV. Dir no i trencar interaccions
- V. Realitzar peticions
- VI. Iniciar interaccions positives amb el sexe oposat

El test , els paràmetres de correcció i valoració del mateix es poden trobar en l'annex en l'apartat CRITERIS DE CORRECCIÓ I INTERPRETACIÓ DEL QÜESTIONARI D'HABILITATS SOCIALS (EHS), pàgina 100.

A més a més es van realitzar **vuit gravacions** breus (quatre de les quals incloïen missatges vertaders i la resta dels vídeos quatre de falsos) amb 2 subjectes com a emissors, un home i una dona ambdós de 18 anys (ja que es volia aconseguir la major proximitat d'edat amb la mitjana de la mostra, dins del rang de la majoria d'edat, per tal d'aconseguir una identificació dels subjectes amb els vídeos). Inicialment s'havien d'utilitzar totes les gravacions però, en vista de la mala projecció de la imatge i el so en la pantalla de les aules, es van acabar descartant els quatre vídeos del subjecte femení, degut a la mala qualitat d'aquets. El fet de només poder utilitzar els del subjecte masculí, pot haver alterat el resultat o si més no seria interessant estudiar si aquets varien alhora d'analitzar una mentida d'individus masculins i femenins.

Finalment, mitjançant el recurs del **formulari de Google**, es va realitzar una enquesta digital la qual incloïa un primer apartat on s'abordava el tema de les microexpressions facials amb preguntes breus sobre la implicació que tenien en la seva vida diària, amb imatges sobre les 7 microexpressions facials així com, també, imatges animades 'aquestes per tal de que intentessin diferenciar-les. Posteriorment es passava a parlar de la mentida. Primerament s'exposaven quatre situacions i es donava a elegir entre l'opció de mentir o no per tal de fer front al problema o realitat proposada. Cada una d'aquestes situacions estava relacionada amb una de les dimensions de l'autoestima. Finalment es plantejava el tema de l'ètica amb la mentida i se'ls demanava la seva opinió sobre si està bé o no mentir i en quines situacions seria acceptable fer-ho.

PROCEDIMENT

Així doncs, l'alumnat que es va prendre com a mostra va realitzar primerament els tests relacionats amb la personalitat (d'autoestima i d'habilitats socials) i seguidament van emplenar el formulari Google.

Per tal de poder mantenir l'anonimat en les proves, es van assignar aleatòriament nombres als participants ja que es requeria alguna manera per poder vincular les respostes dels dos tests escrits amb el digital.

A causa dels problemes amb la connexió d'Internet, la classe de tercer d'ESO va realitzar els qüestionaris de manera inversa (primer el de Google seguit pels tests de personalitat escrits) i alguns participants de les demés classes van contestar-lo posteriorment a casa, fet que introdueix possibles amenaces a la validesa interna. Aquest és, doncs, un aspecte que caldria tenir especialment present en cas de replicar-se o ampliar-se aquest estudi.

Per tal de que totes les classes es trobessin en igualtats condicions pel que fa a l'explicació dels respectius tests, es va elaborar un esquema o instruccions amb totes les indicacions necessàries per al seu desenvolupament (veure en l'annex: INSTRUCCIONS PER AL DESENVOLUPAMENT DELS TESTS, pàgina 108).

A causa de coincidències en els horaris amb els grups de 4t i 1r de batxillerat, en aquesta última classe el test va ser dinamitzat per la respectiva tutora del batxillerat i una alumna que anteriorment havia assistit a una tutoria en que es va realitzar la prova per tal d'assabentar-se de la dinàmica del seu funcionament. Encara que tant la tutora com l'alumna disposaven d'un exemplar de les instruccions i es va quedar en una hora del pati per tal de resoldre dubtes sobre els tests, és un factor a tenir en compte ja que es pot donar el cas que l'explicació no fos exactament la mateixa en la resta de tutories on havia estat realitzada per la mateixa persona.

TESTS DE PERSONALITAT

Cada un dels tests escrits (l'AF-5 i l'EHS) tenia una duració aproximada de 15 minuts. Els dos tests es van repartir de manera separada, després de la realització

del primer es va donar el segon, per tal d'evitar confusions en els procediments a seguir.

Primerament es va proporcionar el qüestionari de l'autoestima i s'indicà a l'alumnat que escrivissin el seu nombre assignat. Posteriorment es va procedir a explicar la mecànica de la prova i a un torn de preguntes. Seguidament es va donar temps per resoldre totes les qüestions i a mesura que l'alumnat acabava el test s'anava entregant.

El mateix procediment a seguir es va realitzar amb el test d'habilitats socials. Un cop finalitzada la prova anterior, es van repartir els fulls de la nova enquesta i es va indicar als participants que escrivissin novament el seu nombre i el sexe. Es van deixar els minuts òptims per la seva contestació i finalment es van recollir.

Val a dir, però, que el moment òptim per a realitzar aquestes proves hauria estat a primer moment del dia i no a última hora com va ser el cas, ja que el cansament passat al llarg de la jornada pot haver afectat els resultats.

Un cop finalitzades les enquestes sobre la personalitat, se'ls hi va demana a l'alumnat que obrissin els ordinadors i entressin dins el formulari de Google.

FORMULARI DE GOOGLE – NO EM MIRIS AMB LA MENTIDA ESCRITA A LA CARA

El formulari de Google tenia una durada prevista de 20 minuts i estava constituït principalment per quatre apartats:

- 1) **DADES PERSONALS:** Quan tot l'alumnat va tenir la possibilitat d'accedir al qüestionari, es va procedir a omplir conjuntament la primera plana d'aquest (la qual constava de dades personals com la data de naixement, el sexe i el número que els hi corresponia). És en aquest moment on a cada classe se li indica a quina opció pertany A o B (val a recordar que el qüestionari és el mateix, l'única diferència es troba en l'orde de l'emissió dels vídeos mostrats en l'apartat 2 dels qüestionari)

- 2) **SABRIES RECONÈIXER QUI MENTEIX I QUI DIU LA VERITAT?:** Mitjançant el projectador de cada classe es va mostrar a l'alumnat un seguit de vídeos on el missatge emès podia ser vertader o fals. Segons si pertanyien a la categoria A o B l'ordre dels missatges emesos va ser el següent:

A. M2 – V2 – V1 – M1

B. V1 – M1 – M2 – V2

On les "M" representen els missatges emesos que contenen qualsevol tipus de mentida (veure apartat TIPUS DE MENTIDA, pàgina 23) i les "V" representen els missatges que són vertaders.

Els vídeos mostrats tant en una opció o l'altra són els mateixos però estan desordenats.

Per a la realització dels vídeos es va demanar als dos participants que expliquessin quatre anècdotes de la seva vida, dues de vertaderes i dues de falses, en que haguessin experimentat emocions fortes. L'objectiu d'aquest últim requisit era que afloressin les microexpressions facials en el rostre dels emissors. A més a més, els participants van tenir llibertat per utilitzar qualsevol tipus de mentida existent, de tal manera que es podien camuflar missatges amb valor de mentida amb els de veritat.

- 3) **LES MICROEXPRESSIONS FACIALS:** Després de realitzar la segona etapa del test, se'ls hi va explicar als avaluats la següent definició sobre les microexpressions facials : Les microexpressions facials són universals i es realitzen de manera involuntària. Tenen una duració molt breu i expressen les emocions reals que sent la persona en aquell moment. Distingim entre 7 microexpressions: alegria, tristesa, por, enuig, fàstic, menyspreu i sorpresa.

A continuació se'ls va demanar que llegissin atentament i contestessin amb sinceritat les preguntes que es mostraven a continuació les quals es dividien en dos blocs:

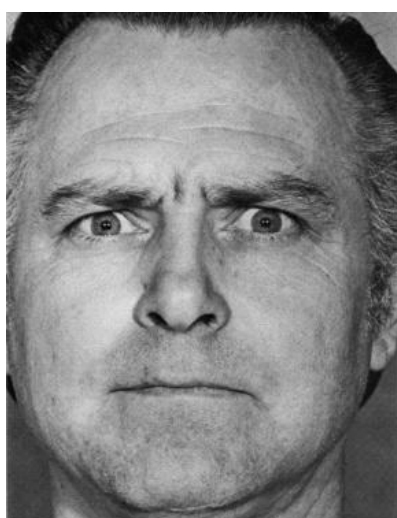
- a) **QUÈ SAPS SOBRE LES MICROEXPRESSIONS FACIALS?** : En aquest primer apartat es preguntaven qüestions sobre les microexpressions

facials i el llenguatge no verbal a l'alumnat, així com si es fixaven en aquets dos aspectes al llarg d'una conversa.

- b) **SABRIES DISTINGIR LES SEGÜENTS MICROEXPRESSIONS FACIALS?:** A continuació de les preguntes anteriors se'ls mostrava als participants un seguit d'imatges i imatges animades que corresponien a les set microexpressions facials i se'ls demanava que les distingissin. A cada imatge estàtica li corresponia una d'animada i l'ordre en que van ser disposades en el test va ser aleatori. Finalment el resultat va ser el següent:

Taula 6 – Distribució de les preguntes sobre les microexpressions en el test de Google

	tipus d'imatge	microexpressió facial		tipus d'imatge	microexpressió facial
1	Imatge	Enuig	8	Imatge animada	Tristesa
2	Imatge animada	Fàtic	9	Imatge	Menyspreu
3	Imatge animada	por	10	Imatge animada	Enuig
4	Imatge	Felicitat	11	Imatge	Tristesa
5	Imatge animada	Sorpresa	12	Imatge animada	Menyspreu
6	Imatge animada	Felicitat	13	Imatge	Sorpresa
7	Imatge	Por	14	Imatge	Fàtic

Il·lustració 15 – FONT: Pinterest.
Fotografia de la microexpressió facial de l'enuig

Il·lustració 14 – FONT: Captura d'una imatge animada de Pinterest.
Es pot observar la microexpressió de l'enuig.

A més a més, hi havia una pregunta on es mostraven tres somriures i es demanava als enquestats que triessin la que creien que era la sincera, la qual corresponia a l'opció C.

Inicialment el test també incloïa 2 breus vídeos on es mostraven més d'una microexpressió facial, però degut a l'alta dificultat i la poca claredat que presentaven es van acabar descartant.

4) **PARLEM SOBRE LA MENTIDA:** Finalment, en l'últim apartat del formulari, als estudiants se'ls hi va presentar 4 situacions on podien reaccionar dient la veritat o no i seguidament se'ls i va preguntar qüestions sobre l'ètica de la mentida.

a) **SITUACIONS:** Als participants se'ls hi van presentar quatre escenaris diferents on s'abordaven quatre de les dimensions de l'autoestima: social, emocional, física i acadèmica. Cada una d'aquestes situacions tenia com a opció de reacció dir o no una mentida i es preguntà als adolescents quina triarien. Els escenaris plantejats van ser els següents:

SITUACIÓ 1 – DIMENSIÓ SOCIAL

Imagina que ets nou a l'escola i et vols integrar en el grup de la gent més popular i d'influència que hi ha a l'institut. Com no saben res de tu et pregunten com ets. Què faries per tal d'agradar i poder-te integrar al grup?

- **MENTIDA:** Procuraré només d'explicar els meus aspectes positius i intentaré amagar allò que no m'agrada tant de mi com les meves febleses, manies o inseguretats
- **VERITAT:** Els hi explicaré tal com sóc de veritat i els hi donaré a conèixer tant els meus aspectes positius com els negatius d'entrada

SITUACIÓ 2 – DIMENSIÓ FÍSICA

Imagina que has conegut per Internet a algú que segons la seva foto de perfil és molt atractiu i et pregunta pel teu físic ja que no tens una imatge de perfil. Què contestaries?

- **MENTIDA:** Exaltaria els meus atributs forts i emmascararia allò de mi que no m'agrada tant
- **VERITAT:** Li diria tal com sóc i com em considero destacant tant els mes atributs positius com negatius

SITUACIÓ 3 – DIMENSIÓ EMOCIONAL

Posem per cas que t'has oblidat d'enviar una cosa que t'havia demanat un company que era molt important. A l'endemà ell et ve molt enfadat i nerviós perquè no li vas enviar i et pregunta el per què. Què contestaries?

- **MENTIDA:** Posaria qualsevol excusa per tal de que es calmes i no s'enfadés amb mi. A més a més, li diria que si tant important era m'ho podria haver recordat.
- **VERITAT:** Li diria la veritat encara que això suposés que s'enfadés amb mi

SITUACIÓ 4 – DIMENSIÓ ACADÈMICA

Quan un examen et va malament què fas?

- **MENTIDA:** Dius que la professora l'ha posat molt difícil i que per això no t'ha anat bé
- **VERITAT:** Acceptes la mala nota sense posar cap excusa ja que la responsabilitat recau només sobre tu

- b) **L'ÈTICA I LA MENTIDA:** Finalment es va demanar que contestessin quins eren els motius que els impulsaven a mentir i en quins casos consideraven ètic o no fer-ho.

RESULTATS I DISCUSSIÓ

Després d'haver realitzat els tres tests i d'haver recollit les respectives dades, es procedeix a l'anàlisi dels resultats.

Per tal de fer l'anàlisi s'ha fet ús dels fulls de càlcul d'Excel, versió 2007.

Les variables a tenir en compte són múltiples:

a) Variables independents:

- Els missatges vertaders o fasos emesos pels emissors. Aquesta variable va ser manipulada respecte l'ordre de presentació segons l'opció A o B.
- Les microexpressions facials representades en les imatges i les imatges animades
- Les respostes vertaderes o falses a les diferents situacions plantejades (veure l'apartat de les situacions dins el procediment a seguir amb el qüestionari Google, pàgina 64)
- Sexe dels subjectes, masculí o femení
- Edat dels enquestats, de 12 a 17 anys
- Nivell d'autoestima i d'habilitats socials

b) Variables dependents:

Encert, per part dels subjectes experimentals, de la diferenciació dels missatges falsos així com de les microexpressions

RESULTATS SOBRE LES MICROEXPRESSIONS

Relacionat amb les qüestions sobre el coneixement i ús de les microexpressions facials a la vida diària dels subjectes es van obtenir els resultats següents:

La majoria dels adolescents (61,7 %) reconeixia la definició de microexpressió encara que no l'associaven amb el nom del concepte, només el 23,4% dels enquestats ho van fer. Un percentatge minoritari (14,9 %) és aquell que representa el col·lectiu que no havia sentit mai a parlar de les microexpressions facials.

A més a més, el 78,7 % de la mostra confessa tenir una tendència elevada a fixar-se amb els gestos i expressions facials de les persones amb qui estan parlant i un 96,8 % expressen que algun cop han estat capaços de detectar un missatge de mentida fixant-se en el rostre del seu interlocutor.

El tres elements més rellevants en els quals els adolescents enquestats basen els seus judicis sobre si el missatge emès és vertader o fals són:

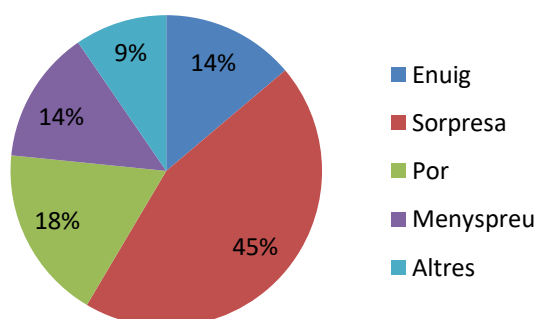
- a.** El fet de conèixer el teu interlocutor i els seus gestos característics propis de quan menteix (53,8 % dels enquestats opinen que és el factor més destacat)
- b.** Fixar-se en el rostre en general és el segon element més destacat (amb el 48,4 % de l'aprovació de la mostra)
- c.** Finalment, el 29,7 % dels enquestats afirmen que es fixen en els ulls i la mirada per tal de determinar si els estan mentint o no

Referit a la interpretació de les diferents microexpressions els resultats recollits van ser els següents:

A continuació s'exposaran gràfics circulars on es representen les diferents interpretacions que ha realitzat el global de la mostra de cada una de les microexpressions facials. També es realitzarà una comparació entre els resultats obtinguts d'una mateixa expressió amb la imatge i amb la imatge en moviment i finalment es contrastaran els resultats amb l'estudi que va realitzar Alina Verónica LiMay al 2014.

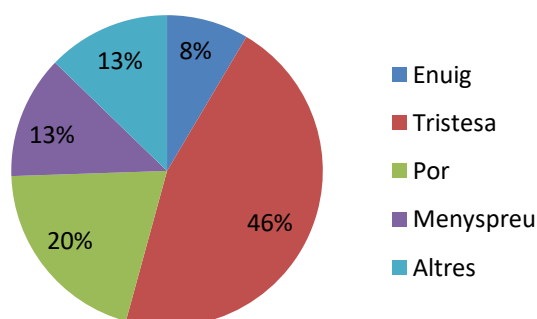
MICROEXPRESSIÓ FACIAL D'ENUIG

IMATGE - Microexpressió facial d'enuig

Gràfica 1

IMATGE ANIMADA - Microexpressió facial d'enuig

Gràfica 2

En els gràfics anteriors es veu reflexada la incapacitat de la mostra per distingir la microexpressió facial de l'enuig. S'observa que en el cas de la imatge es confon principalment per la de sorpresa i en la imatge animada per la de tristesa.

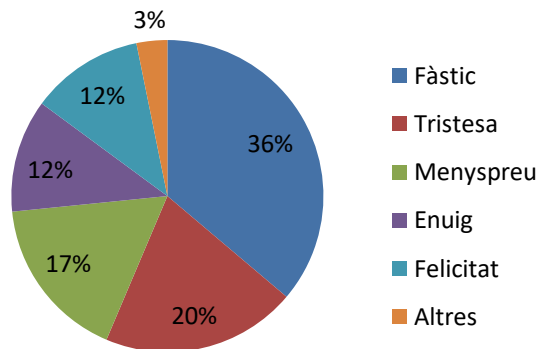
Encara que en l'estudi de Verónica LiMay (2014) els participants van confondre l'enuig amb la microexpressió facial del fàstic, també coincideix el fet de que només una minoria dels enquestats van ser capaços de detectar l'enuig correctament.

Es percep que el percentatge d'encerts sobre la detecció de la microexpressió d'enuig és superior quan es tracta d'una imatge, encara que és minoritari en comparació amb altres respostes.

MICROEXPRESSIÓ FACIAL DE FÀSTIC

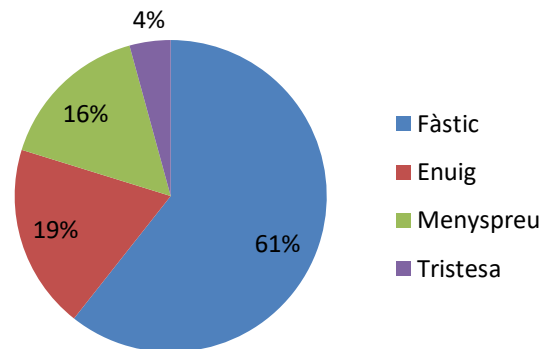
En els gràfics que es mostren a continuació s'observa que el 36 % dels enquestats van detectar la microexpressió facial de fàstic en la imatge i que amb un percentatge superior van detectar-la en la imatge animada. Amb freqüència la mostra confon l'expressió de l'emoció de fàstic amb la de menyspreu i d'enuig. Aquest resultat coincideix amb el de l'estudi de Verónica LiMay on el 25% dels alumnes avaluats confonien l'ira pel fàstic.

IMATGE - Microexpressió facial de fàstic

Gràfica 4

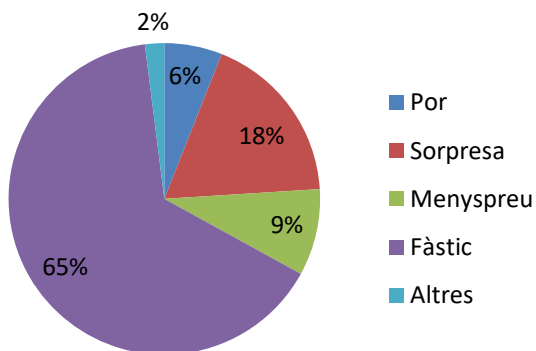
IMATGE ANIMADA - Microexpressió facial de fàstic

Gràfica 3

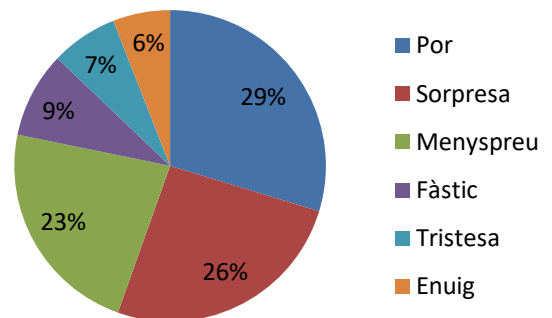
MICROEXPRESSIÓ FACIAL DE LA POR

IMATGE - Microexpressió facial de por

Gràfica 6

IMATGE ANIMADA - Microexpressió facial de por

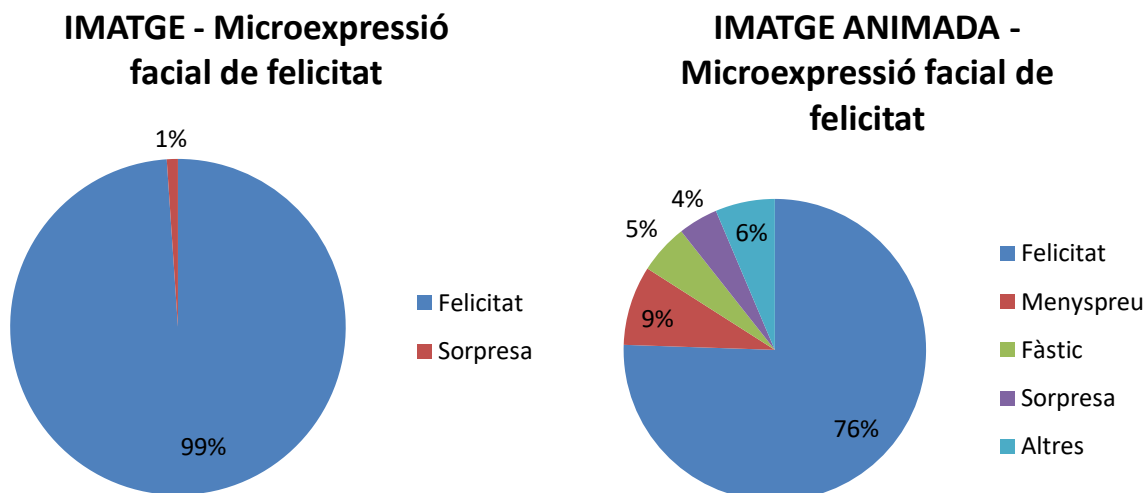

Gràfica 5

El reconeixement de la microexpressió universal de la por, tal com es mostra en els gràfics, ronda al 18-20% d'encerts en els dos tipus d'imatge. Les expressions amb les quals s'observa que hi ha una major tendència a confondre són la de sorpresa i la de tristesa. Aquesta darrera coincideix també amb l'estudi amb el

qual s'estan comparant tots els resultats, encara que en aquest el percentatge d'encerts rondava al 60% i no al 18-20%.

MICROEXPRESSIÓ FACIAL DE LA FELICITAT

Gràfica 8

Gràfica 7

Els percentatges obtinguts en la imatge animada són molt similars amb els de l'estudi a comparar, on el 70% dels enquestats va saber respondre correctament.

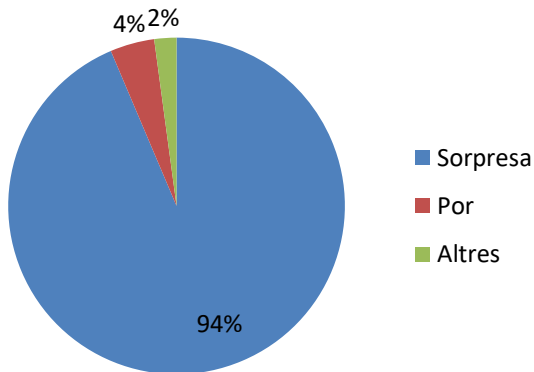
En el gràfic de l'esquerra s'observa que gairebé la globalitat de l'alumnat ha encertat de quina expressió es tractava.

A més a més, no només la majoria d'alumnes van saber distingir la microexpressió facial de la felicitat amb èxit, sinó que aproximadament la meitat d'ells (el 51,1 %) van ser capaços de reconèixer un somriure vertader entre dos que no ho eren de l'enquesta.

MICROEXPRESSIÓ FACIAL DE LA SORPRESA

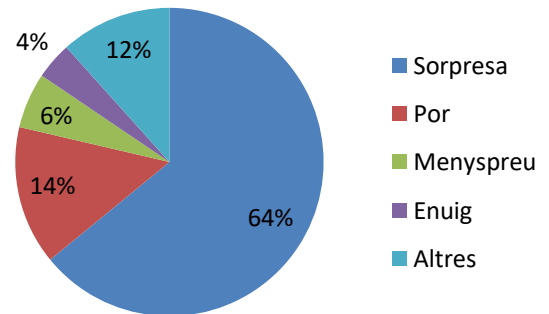
En contraposició amb l'estudi de la Verónica LiMay, on els resultats obtinguts van ser 15% d'encerts i 85% de confusió de la sorpresa amb la por, els resultats obtinguts en l'enquesta revelen que més de la meitat de la mostra va ser capaç de diferenciar l'expressió de sorpresa tant si es tractava d'una imatge animada com si no.

IMATGE - Microexpressió facial de la sorpresa

Gràfica 10

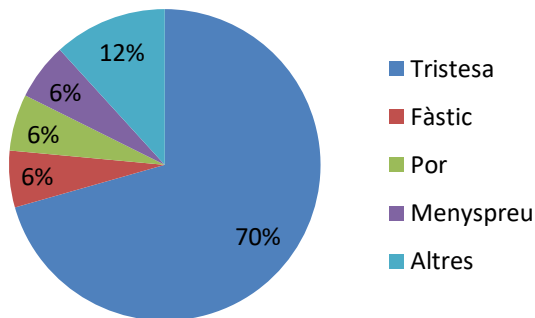
IMATGE ANIMADA - Microexpressió facial de la sorpresa

Gràfica 9

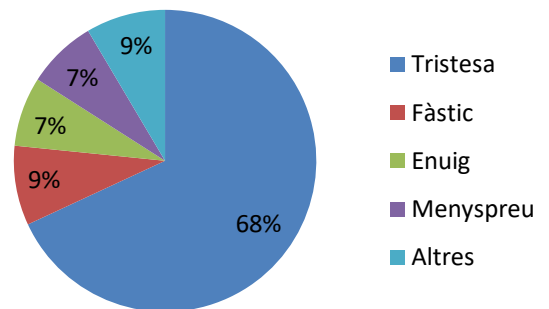
MICROEXPRESSION FACIAL DE LA TRISTESA

IMATGE - Microexpressió facial de la tristesa

Gràfica 11

IMATGE ANIMADA - Microexpressió facial de la tristesa

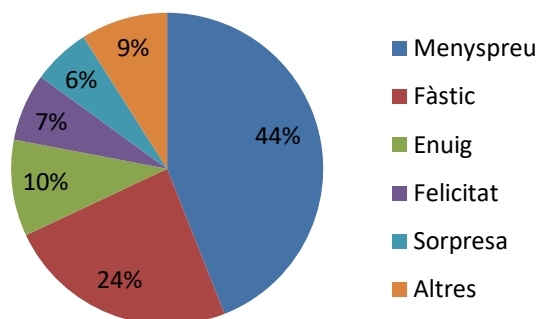
Gràfica 12

Es percep que la majoria d'alumnes(entre el 68 i el 70%) han estat capaços de diferenciar correctament l'expressió de la tristesa, ja sigui amb una imatge estàtica o en moviment.

En l'estudi a comparar el percentatge d'encerts disminueix lleugerament i es posiciona en un valor de 65%.

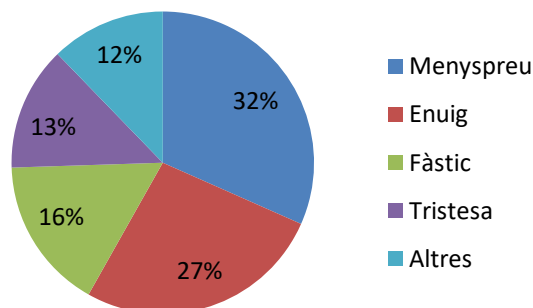
MICROEXPRESSIÓ FACIAL DE MENYSPREU

IMATGE - Microexpressió facial de menyspreu

Gràfica 14

IMATGE ANIMADA - Microexpressió facial de menyspreu

Gràfica 13

Finalment els resultats obtinguts alhora de distingir la microexpressió de menyspreu són d'un percentatge d'encerts del 44 %, en el cas de la imatge, i d'un 32 %, en el cas de la imatge animada. Així doncs, s'observa que pels individus portats a estudi els hi resulta més senzill determinar l'expressió en estat estàtic que en moviment.

En l'estudi de Verónica LiMay els encerts rondaven el percentatge del 65-75% i les principals expressions amb les quals es va confondre la microexpressió facial de menyspreu van ser la d'enuig i la de fàstic.

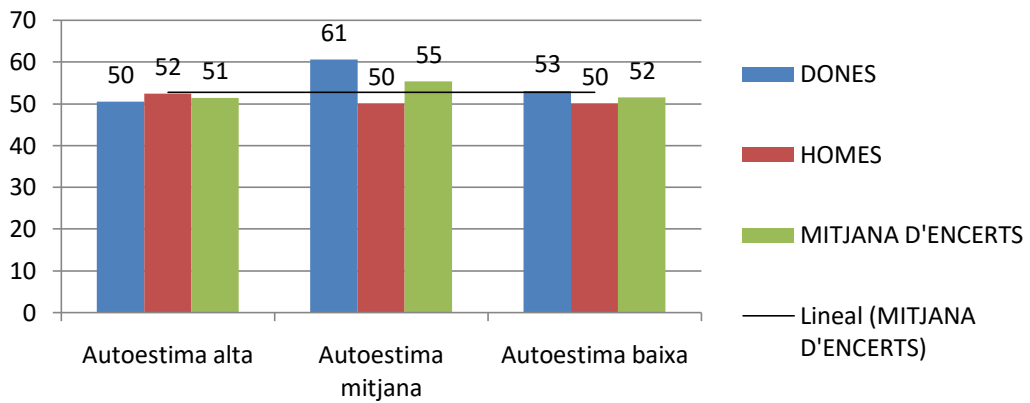
A continuació es presentaran un seguit de gràfics en els quals es relaciona la capacitat per distingir les microexpressions amb les variables de personalitat i sexe.

Es va classificar la població estudiada en tres nivells d'habilitats socials i d'autoestima segons el percentil que van obtenir en les diferents probes:

Taula 7 – Classificació dels diferents nivells d'autoestima i d'habilitats socials

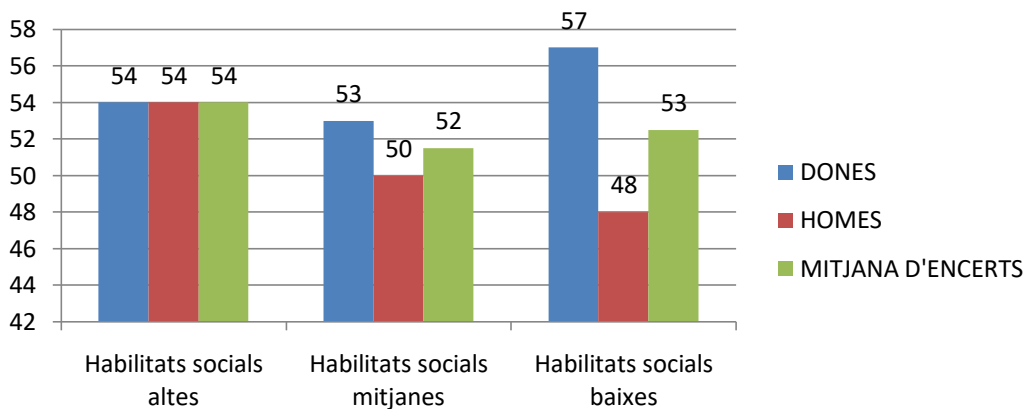
	ALTA	MITJANA	BAIXA
Autoestima (test AF-5)	Pc > o = 67	Pc < 67 > o = 33	Pc < 33
Habilitats socials (test EHS)	Pc > o = 67	Pc < 67 > o = 33	Pc < 33

Percentatge d'encerts sobre les imatges de les microexpressions facials segons el nivell d'autoestima

Gràfica 16

Percentatge d'encerts sobre les imatges de les microexpressions facials segons el nivell d'habilitats socials

Gràfica 15

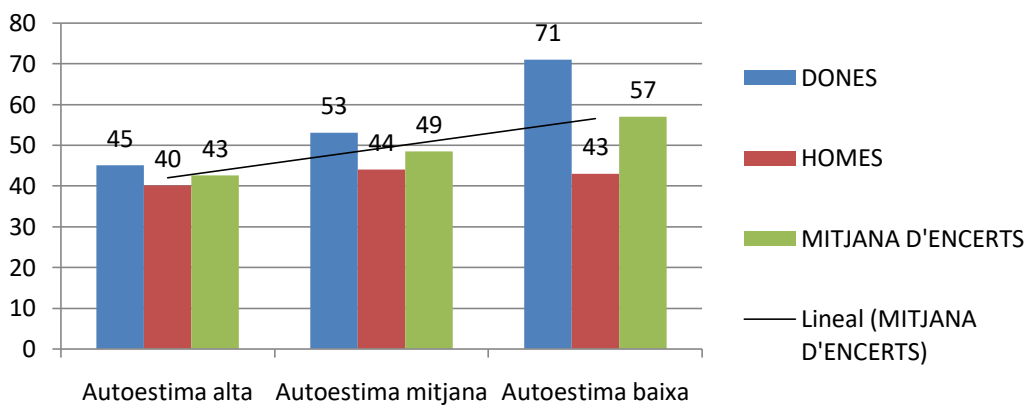
En el primer gràfic podem observar que la mitjana tendeix a mantenir-se constant, fet que ens indica que la variable de l'autoestima no està relacionada amb el fet de detectar correctament i diferenciar les microexpressions facials.

La mitjana d'encerts respecte a la variable d'habilitats socials disminueix lleugerament però el canvi no és prou significatiu, a més a més de les

irregularitats que es donen en la columna d'habilitats socials mitjanes, com per establir un patró on es relacionés el nivell d'habilitats socials amb la capacitat per distingir les microexpressions facials.

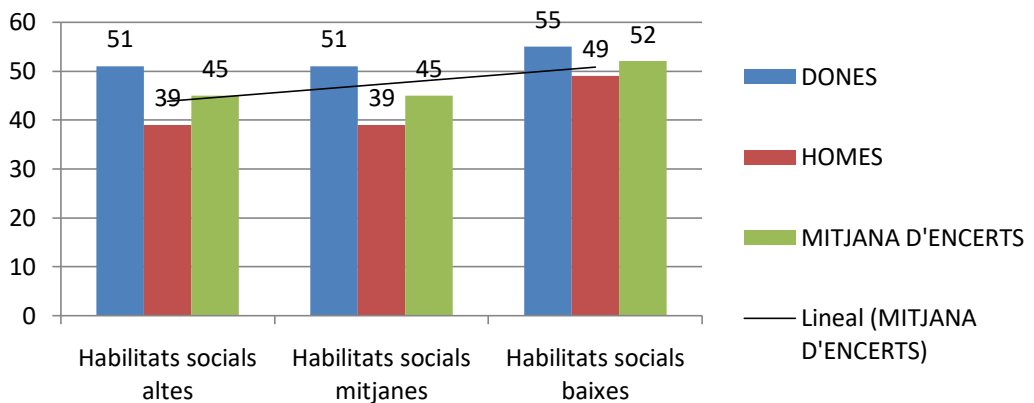
S'observa també que les dones són més eficaces alhora de realitzar judicis encertats sobre les diferents expressions i emocions.

Percentatge d'encerts sobre les imatges animades de les microexpressions facials segons el nivell d'autoestima

Gràfica 18

Percentatge d'encerts sobre les imatges animades de les microexpressions facials segons el nivell d'habilitats socials

Gràfica 17

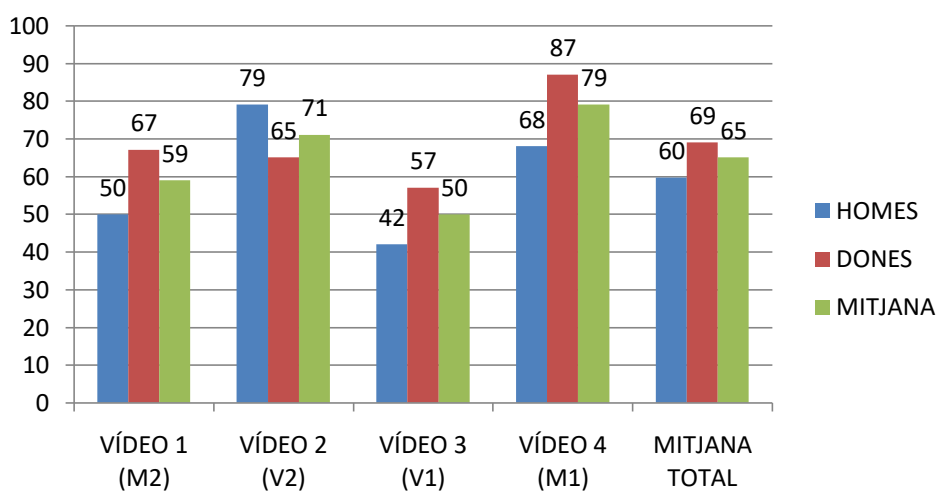
En aquestes dues últimes gràfiques s'observa un augment de la mitjana d'encerts a mesura que es disminueix el nivell d'autoestima i d'habilitats socials

RESULTATS SOBRE LES MENTIDES

LA CAPACITAT PER DETECTAR MENTIDES

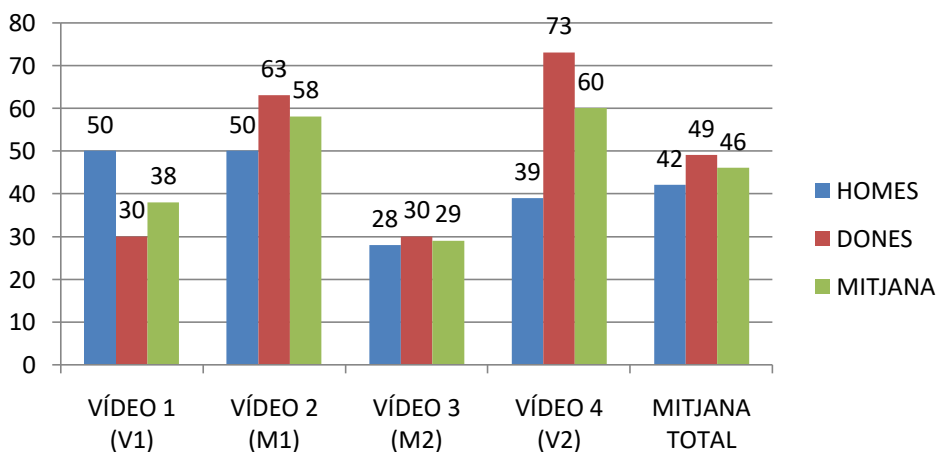
A continuació, es mostren dos gràfics on s'exposa el percentatge d'encerts, sobre el seu veredicte de si el missatge era vertader o fals, que han obtingut els homes i les dones de la mostra estudiada en els diferents vídeos:

GRUP A - PERCENTATGE D'ENCERTS

Gràfica 19

GRUP B - PERCENTATGE D'ENCERTS

Gràfica 20

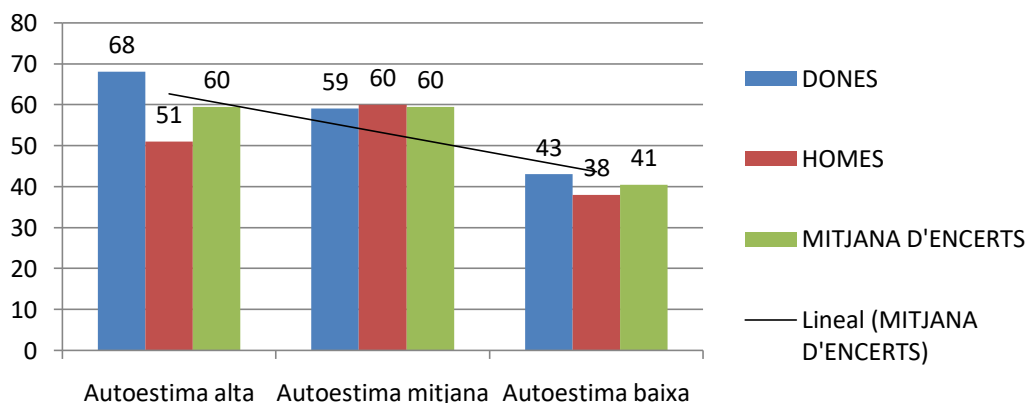
En els gràfics anteriors, tant en el grup A com el B, es pot observar que el percentatge d'encerts en les dones és lleugerament superior al dels homes. També, es detecta que la mitjana de respostes correctes sobre els vídeos en que s'emetien mentides augmenta considerablement si aquests són projectats després d'un missatge vertader. En el grup B per exemple, el vídeo de la mentida 1 té un percentatge d'encerts del 58 % en contraposició amb el de la mentida 2 que és del 29 %. Aquesta observació coincideix amb la idea de que la detecció de la mentida pot ser deguda al percebre un canvi global en els patrons expressius dels subjectes que menteixen, en relació a quan diuen la veritat (Becerra i Sánchez, 1989)

Cal destacar que inconscientment en el grup classe de quart d'ESO es va donar una pista per a la detecció de la mentida en el primer vídeo. Per aquest motiu, els seus resultats s'han desestimat i només s'han tingut en compte els de 2n d'ESO.

La mitjana del percentatge d'encerts, respecte els vídeos que són mentida, que s'obté al combinar els quatre vídeos en total (2 missatges falsos per l'opció A i dos per l'opció B) és de 56,25 %. Aquest nombre recolza la idea exposada a l'inici del treball de que la detecció de les mentides es realitza de manera aleatòria ja que si es té en compte que només hi ha dues opcions de resposta (diu la veritat o diu una mentida) el percentatge d'encerts a l'atzar ronda al 50 %.

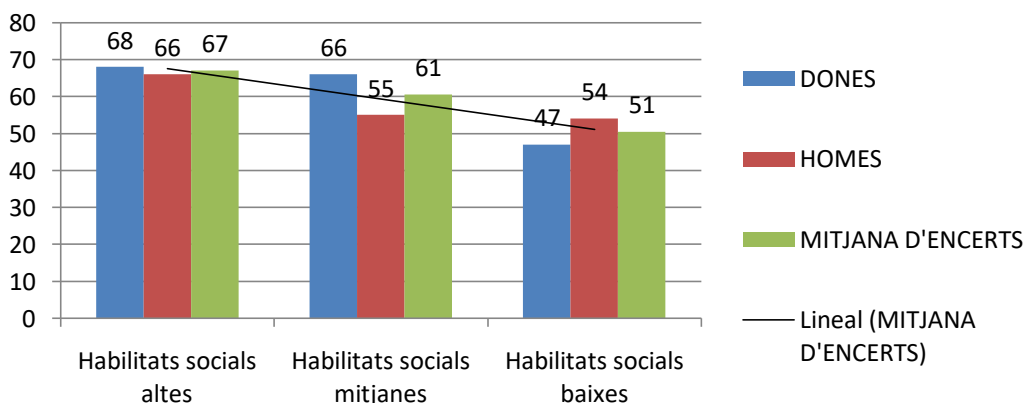
Seguidament es mostren els resultats de la comparació del nivell d'autoestima i d'habilitats socials amb la capacitat per emetre judicis sobre quins missatges són vertaders o falsos:

Percentatge d'encerts respecte els judicis realitzats sobre els vídeos i el nivell d'autoestima

Gràfica 22

Percentatge d'encerts respecte els judicis realitzats sobre els vídeos i el nivell d'habilitats socials

Gràfica 21

En les dues gràfiques, es pot observar que a mesura que la mitjana d'encerts disminueix, també ho fan els nivells d'autoestima i d'habilitats socials. Aquesta tendència de descens es manté en tots els casos menys en el grup d'homes amb autoestima mitjana, els quals, tenen un percentatge superior als que presenten autoestima elevada. Aquest fet pot ser degut a que aquest darrer grup que

presenta alta autoestima està compost per només 6 integrants i el d'autoestima mitjana consta de 28, conseqüentment no té una representació significativa.

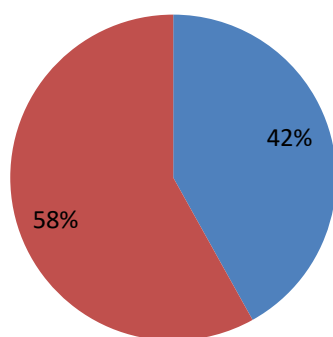
El percentatge d'encerts respecte els sexes és molt similar encara que les dones despunten per mitjana lleugerament als homes, però és molt insignificant la xifra.

LES SITUACIONS

Resultats globals obtinguts sense discriminar entre homes i dones són els següents:

SITUACIÓ 1 - SOCIAL

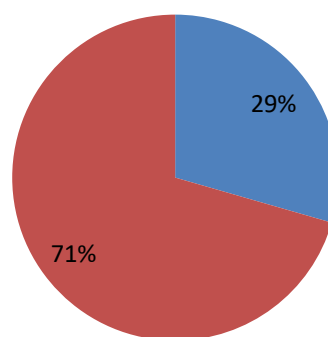
■ Menteixen ■ Diuen la veritat

Gràfica 23

SITUACIÓ 2 - FÍSIC

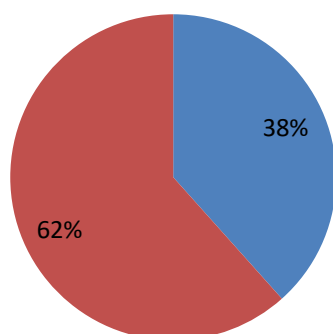
■ Menteixen ■ Diuen la veritat

Gràfica 26

SITUACIÓ 3 - EMOCIONAL

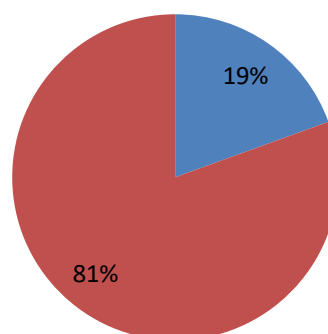
■ Menteixen ■ Diuen la veritat

Gràfica 24

SITUACIÓ 4- ACADÈMICA

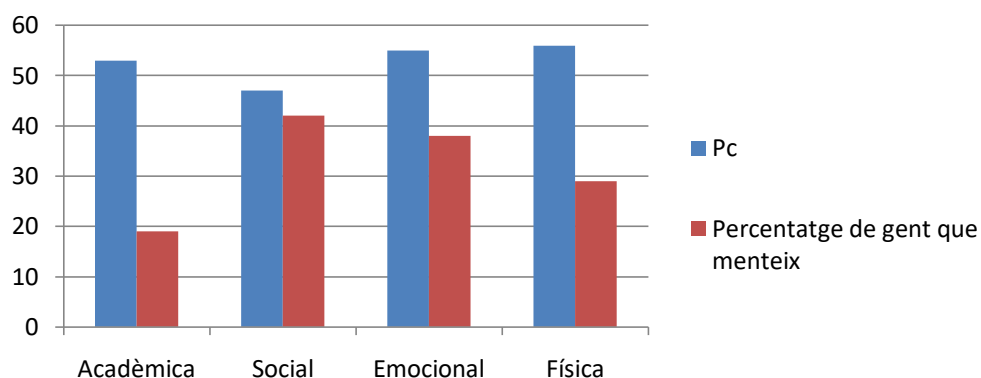
■ Menteixen ■ Diuen la veritat

Gràfica 25

En les gràfiques anteriors es pot observar que en les dimensions social i acadèmica és on la mostra té més tendència a mentir. A continuació presenta una relació entre aquestes dimensions i el percentil mitjà d'autoestima en cada una d'elles:

Relació dels percentils obtinguts en cada una de les dimensions de l'autoestima i el percentatge de mentides dit en aquella dimensió respecte el total de la mostra

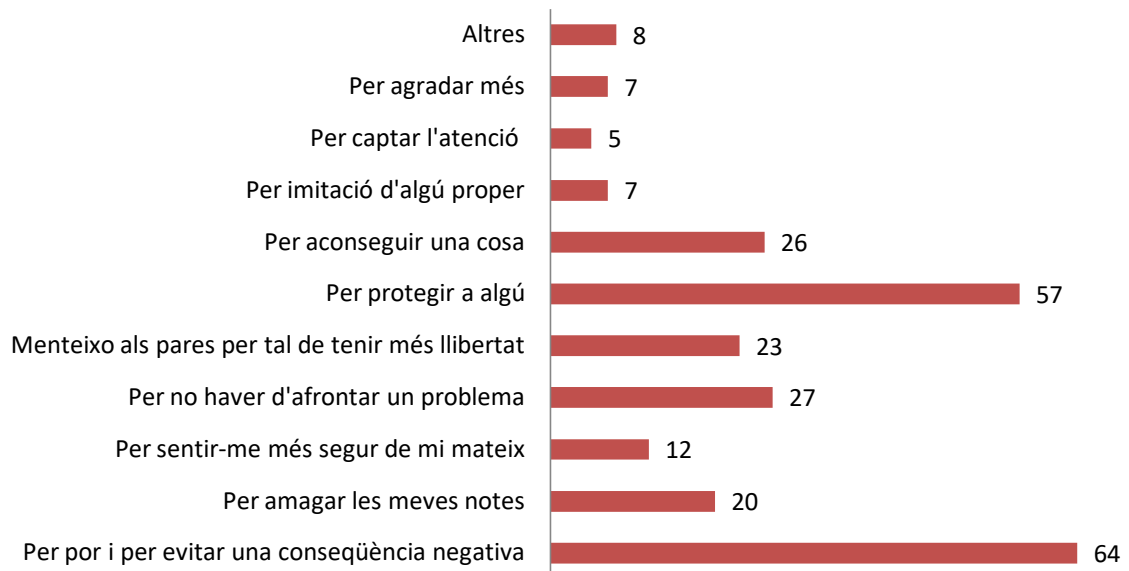
Gràfica 27

En la gràfica anterior, es pot observar com en la dimensió social el Pc global de la mostra és el menor i, justament, correspon al percentatge major de persones que haurien mentit en aquella situació. Així doncs, en aquest cas, s'observa una relació inversament proporcional amb el fet de mentir i el nivell d'autoestima: com menys autoestima, més mentides.

L'ÈTICA I LA MENTIDA

A continuació es mostren un seguit de gràfiques elaborades a partir de les respostes de l'alumnat sobre diferents qüestions relacionades amb l'ètica i la mentida.

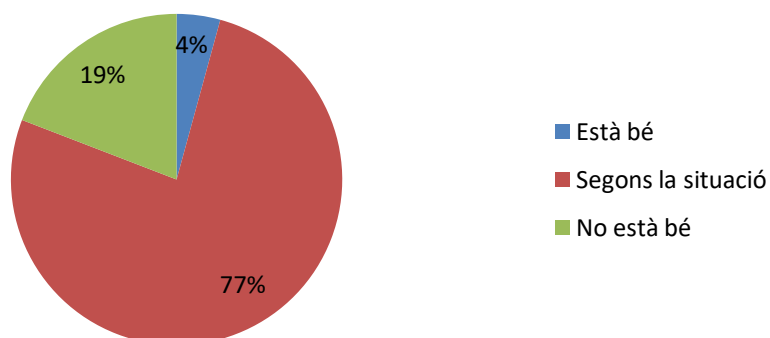
Motius pels quals solen mentir els adolescents de la mostra

Gràfica 28

En el gràfic de barres es pot observar el nombre d'estudiants que van elegir cada opció. Així doncs, es percep que la majoria d'ells menteixen sobretot per por i amb l'objectiu de protegir algú. Aquests dos factors coincideixen amb la teoria del marc teòric on s'exposen els diferents motius pels quals solen mentir els adolescents.

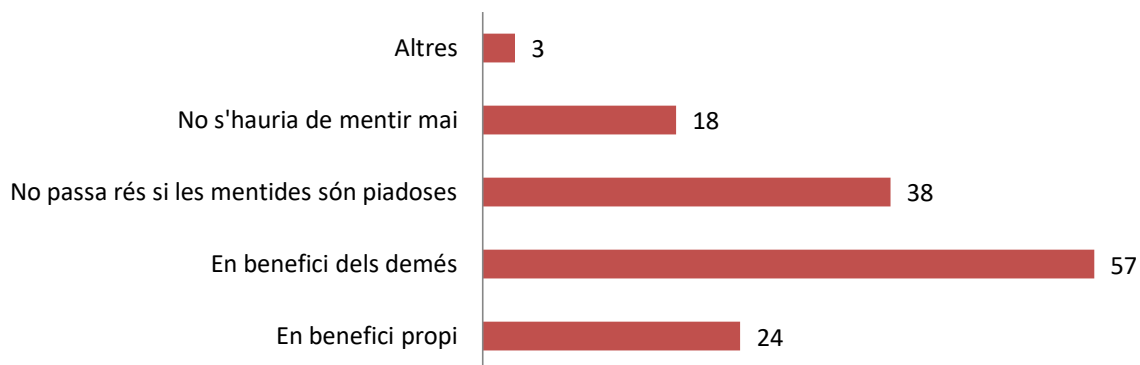
Opinió dels enquestats sobre si consideren positiu el fet de mentir

Gràfica 29

La majoria dels enquestats van considerar que el fet de dir mentides es pot justificar amb la situació en que es trobin i només un 19% va considerar que no s'havia de mentir mai.

Casos en els quals la mostra considera acceptable mentir

Gràfica 30

Finalment, en aquest últim gràfic es pot apreciar que una mica més de la meitat de la mostra (57 persones) creuen que mentir en benefici dels demés és més ètic i moral que fer-ho per un mateix (27 persones van elegir aquesta opció).

CONCLUSIONS

CONCLUSIONS

A causa de les limitacions de la investigació realitzada, els resultats obtinguts no són prou vàlids com per poder generalitzar les conclusions a tota la població d'adolescents. És per això que després d'haver completat la recerca, es creu convenient assenyalar que el present estudi pretén establir els fonaments per a futures investigacions que abordin tant el tema de les mentides lligades al llenguatge no verbal, com els aspectes i dimensions de la persona associades al fet de detectar i dir mentides.

En qualsevol cas, en fer una valoració final un cop acabat el treball, és convenient analitzar les hipòtesis per veure si és possible la seva validació o no.

Referit a la primera hipòtesi, es conclou que és errònia ja que la majoria dels adolescents coneixien l'existència de les microexpressions, encara que no relacionessin la definició amb el concepte. A més a més, no tan sols coneixien l'existència d'expressions facials sinó que les utilitzaven per fer veredictes sobre si els seus interlocutors els mentien o no.

La segona hipòtesi tampoc és certa ja que exceptuant alguns casos puntuals, la majoria dels enquestats van ser capaços de diferenciar les microexpressions per sobre de la mitjana esperada.

La tercera hipòtesi, en canvi, és correcta. Així doncs, s'ha percebut que el percentatge d'encert alhora de diagnosticar una mentida augmenta quan aquesta va emesa després d'un missatge vertader.

Fent referència a la quarta hipòtesis, es conclou l'existència d'una tendència d'inversa proporcionalitat entre el nivell d'autoestima i el nombre de mentides emeses .

La penúltima hipòtesi, segons el meu parer, era la més interessant, degut a la mancança d'estudis que intentin vincular la capacitat per detectar microexpressions facials i la mentida amb la personalitat de les persones, i també la que requeria més treball. Finalment i després d'una exhaustiva tasca de comparació de dades, s'ha pogut validar que les persones amb altes habilitats socials estaven més capacitades per detectar les mentides i les que tenien baixa autoestima les microexpressions facials.

Finalment, referit a la última hipòtesi, val a dir que és correcta i que la majoria dels adolescents consideren ètic mentir en alguns casos si està justificat.

Reprenent els quatre grans objectius que em vaig marcar a l'inici del treball, m'omple d'orgull poder dir que els he complert. Realitzar aquest treball m'ha fet conèixer amb més profunditat el mètode científic i com es realitza una bona recerca. A més a més, per a mi, ha sigut un gran repte i, el resultat, un gran signe d'esforç i superació. Però, sense dubte, el que més m'ha sorprès i m'omple de joia és el fet de que a partir d'una idea i d'un objectiu amb pocs precedents, com era el d'intentar vincular la personalitat amb la capacitat per detectar la mentida, ha acabat sorgint un treball que, si es realitzés a gran escala, podria utilitzar-se per generar un perfil d'aquelles persones més capacitades per detectar les mentides i les microexpressions facials i, per exemple, realitzar feines com atenció a pacients que han viscut alguna experiència traumàtica o interrogatoris policials.

Abans de posar punt i final al treball, m'agradaria encoratjar a totes aquelles persones que estiguin interessades, com jo, en la comunicació no verbal humana a ampliar o repetir aquesta recerca per tal de fer front a tots els errors comesos i superar les limitacions trobades. De ben segur, el resultat i tot el procés de recerca serà sorprenent i satisfactori com en el meu cas.

REFERÈNCIES

LLISTAT DE REFERÈNCIES

- C.Castro, E.López i G.Morales. (2016). Estudio cognitivo de la mentira humana. Ciencia UANL, n. 64, pp. 91-102. Disponible a: <http://eprints.uanl.mx/7088/1/Estudio-cognitivo-de-la-mentira.pdf>
- Masip J. & Herrero, C. (2015), Nuevas aproximaciones en Detección de mentiras. (Antecedentes y Marco Teórico). Papeles del Psicólogo. 36 (2) pp. 83-95. Disponible a: <http://www.papelesdelpsicologo.es/pdf/2564.pdf>
- J. Masip i C. Herrero. (2015) Nuevas aproximaciones en detección de mentiras ii. estrategias activas de entrevista e información contextual.Papeles del psicólogo. 36 (2), pp 96-108. Disponible a: <http://www.papelesdelpsicologo.es/pdf/2565.pdf>
- A. Caballero, F. Sánchez i A. Becerran. (2000). Conocimiento social de la mentira y la credibilidad. Psicothema, 12, pp. 236-240. Disponible a: <http://www.psicothema.es/pdf/283.pdf>
- P. Chaves (2016). ¿Qué nos dice el rostro? Microexpresiones faciales en los Informativos de Televisión.Universidad de la Lengua, pp. 8-53. Disponible a: <https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/3807/%C2%BFQue%20nos%20dice%20el%20rostro%20Microexpresiones%20faciales%20en%20los%20Informativos%20de%20Televisiion.pdf?sequence=1>
- M. Ortega. (2010, Març). Comportamiento mentiroso: un análisis conceptual desde una perspectiva interconductual. Electrónica de Psicología Iztacala, 13, pp. 80-96. Disponible a: <http://www.iztacala.unam.mx/carreras/psicologia/psiclin/vol13num1/Art5Vol13No1.pdf>
- González Fernández, O. (2005). Estructura multidimensional del autoconcepto físico. Revista de Psicodidáctica, 10 (1), 121-129. Disponible a: <http://www.ehu.eus/ojs/index.php/psicodidactica/article/view/376/356>
- F. García i G.Musitu. (2014). AF-5. Autoconcepto Forma 5. Madrid: Tea ediciones.
- E. Gismero. EHS, Escala de Habilidades Sociales. Tea ediciones
- P. Ekman i S.S. Dalai Lama (2009). Sabiduría emocional.Barcelona. Kairós

- M. Garaigordobil. (2011). LAEA. Listado de Adjetivos para la Evaluación del Autoconcepto. Madrid: TEA Ediciones.
- J.Fast. (1971). El lenguaje del cuerpo. Barcelona: Kairos pp.19-20.
- Helen L. Gallagher i Christopher D. Frith. (2003, Febrer). Functional imaging of ‘theory of mind’. TRENDS in Cognitive Sciences, 7, pp 77-83.
- Hidalgo Tenorio, E., & Sánchez García, F. (2017). ¿Por qué los debates políticos los ganan la mentira y la frialdad? El caso de España. RIPS. Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas, 16 (1), 41-64. Disponible a:http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:p_txNonT2wcJ:w_ww.usc.es/revistas/index.php/rips/article/download/3437/4334+&cd=1&hl=c_a&ct=clnk&gl=es
- B. DePaulo, M. Ansfield, S.Kirkendol i J.Boden. (2004). Serious lies. BASIC AND APPLIED SOCIAL PSYCHOLOGY, 26, 147–167. Disponible a:<http://www.ffri.hr/~ibrdar/komunikacija/seminari/DePaulo,%202004%20-%20Serious%20lies.pdf>
- T. Chávez Jhoan (2016). Efectividad de la Técnica Detección Inmediata de la Mentira – D.I.M. en ciudadanos voluntarios de Trujillo. Universidad César Vallejo. Pp.1-68. Disponible a: <http://repositorio.ucv.edu.pe/handle/UCV/247>
- P. Torregrosa (2015). La labor policial en la detección del engaño: realidad y mitos. Facultad de derecho, Universidad d’Alacant, pp 1-38. Disponible a: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/47972/1/La_labor_policial_en_la_deteccion_del_engano_re_TORREGROSA_LASERNA_PALOMA.pdf
- Vrij, A., Akehurst, L., Brown, L. y Mann, S. (2006). Detecting lies in young children, adolescents and adults. Applied Cognitive Psychology, 20 (pp. 1225-1237). Disponible a: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/acp.1278/abstract>
- C. Pérez (2015). Entrenamiento en técnicas específicas de entrevista para la detección de la mentira. Universidad Miguel Hernández. Pp.8-23 Disponible a: http://dspace.umh.es/bitstream/11000/2661/1/P%C3%A9rez%20Terol_Carlos.pdf
- C. Castro (2011). Regla cognitiva de integración de información de factores que intervienen en la detección de la mentira. Universidad autónoma de Nuevo León. Pp.17-166. Disponible a: <http://eprints.uanl.mx/2346/>

- A. Becerra (1988). La detección de la mentira expresada: aproximación desde la sociobiología y la psicología social. Pp. 5-31
- J. Manuel. La mentira en la construcción de la masculinidad. Disponible a: http://menengage.org/wp-content/uploads/2014/06/mentira_construccion_masculinidad.pdf
- V. Camacho (2005). Mentiras, relevancia i teoría de la mente. Disponible a: <https://idus.us.es/xmlui/bitstream/handle/11441/55304/victoria.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- S. Gaytán. Reconocimiento facial y estructuras de grupos humanos: Una propuesta práctica de aprendizaje basado en problemas para Etología en los estudios de Grado en Biología. Disponible a: <https://idus.us.es/xmlui/handle/11441/38740>
- K. Lee, M. Eskirt, L.A. Symons i D.Muir (1988). Children’s Use of Triadic Eye Gaze Information for “Mind Reading”. International Journal of Behavioral Development 34, pp 525-539
- Kang Lee (2001). Cultural Variation in Social Sharing of Emotions. Disponible a: <https://idus.us.es/xmlui/handle/11441/38740>
- Kang Lee (2002). Development of lying to conceal a transgression: Children’s control of expressive behaviour during verbal deception. International Journal of Behavioral Development, 26, pp 436-444
- Kang Lee (2002). Emergence of White-Lie Telling in Children Between 3 and 7 Years of Age. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/236764043_Emergence_of_White-Lie_Telling_in_Children_Between_3_and_7_Years_of_Age?enrichId=rgreq-08b4837bd226b4c2ebf61fb9d3ba56f5-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzIzNjc2NDA0MztBUzo5ODk5NDkxNTEExOTExOEAxNDAwNjEzNjM1ODE2&el=1_x_3&esc=publicationCoverPdf
- A. Becerra, F. Sánchez i P. Carrera. Indicadores aislados versus patrón general expresivo de la detección de la mentira. Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/66035.pdf>
- J. Masip, E. Garrido i C. Herrero. La detección de la mentira mediante la medida de la tensión en la voz: una revisión crítica. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/233541358_La_deteccion_de_la_mentira_mediante_la_medida_de_la_tension_en_la_voz_una_revisio_critic

[a The detection of deception using voice stress analysers A critical review](#)

- C. Camacho i M. Camacho (2005). Habilidades sociales en adolescencia: un programa de intervención. Revista Profesional Española de Terapia Cognitivo-Conductual, 3. Pp1-27
- D. Madrid Viar (2002). La mentira infantil: diagnóstico e intervención psicopedagógica. Disponible a: <http://www.biblioteca.uma.es/bbl/doc/tesisuma/1627443x.pdf>
- J. González i I. Besteiro (2015). Personality, falsehood and deception
- Personalidad, mentira y Engaño. Behavior & Law Journal, 1(1), 17-26.
- Ekman P. (2009). Cómo detectar mentiras. Barcelona: Paidós Ibérica.
- A. Becerra i F. Sánchez (2014). Análisis de las variables implicadas en la detección de la mentira. Disponible a: [https://www.researchgate.net/publication/28286245 Analisis de las variables implicadas en la deteccion de la mentira](https://www.researchgate.net/publication/28286245)
- Sanjida O'Connell. (1998). Mindreading: An Investigation into How We Learn to Love and Lie. Doubleday: ISBN: 978-0385484022.
- Pamela Meyer. (2010). Liespotting: Proven Techniques to Detect Deception. Saint Martin's Griffin, U.S. – Conferència sobre el llibre: https://www.ted.com/talks/pamela_meyer_how_to_spot_a_liar/up-next?language=ca
- Desarrollando las habilidades sociales desde la escuela como impulso de unacultura de paz. Disponible a: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:pcxWvvbKF9CJ:https://dSPACE.palermo.edu/ojs/index.php/jcs/article/download/255/79+&cd=1&hl=ca&ct=clnk&gl=es>
- A.V. LiMAy (2014) Resultados de la evaluación acerca del reconocimiento de las emociones universales de los alumnos de 4to ciclo, de la facultad de psicología de la universidad antonio guillermo urrelo de la ciudad de cajamarca. Pp. 1-8. Disponible a: <http://www.cicadh.com/articulos/veronicalimay1.pdf>
- P. Turchet. (2005). El llenguatge del cos. Com comprendre l'altre a través dels seus gestos. Lleida: Pagès editors.

- Tots els estudis consultats de Poul Ekman es troben en la pàgina web següent:
<https://www.paulekman.com/journal-articles/>

MATERIAL CONSULTAT A INTERNET

- <https://www.educacion.navarra.es/documents/27590/51352/BLOQUE+II+ETAPAS+DE+SARROLLO+EVOLUTIVO+%2811-14+A%C3%91OS%29.pdf/b6f58e34-ee1b-4539-a920-b9d492143323> <8/09/2017>
- <https://psicologiaymente.net/desarrollo/etapas-adolescencia> <12/09/2017>
- <http://picologiadeadolescencia.blogspot.com.es/2013/02/la-adolescencia-es-ese-estado-en-el-que.html> <13/09/2017>
- <http://www.cinteco.com/mentiras-en-la-adolescencia/> <25/09/2017>
- <https://www.paulekman.com/micro-expressions/> <2/10/2017>
- <https://hipertextual.com/2010/05/son-fiables-los-detectores-de-mentiras> <2/10/2017>
- <https://psicologiaymente.net/psicologia/disonancia-cognitiva-teoria-autoengano> <10/10/2015>
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4293520.stm> <10/10/2015>
- <http://phylosophyforlife.blogspot.com.es/2015/12/kant-y-la-mentira.html> <28/10/2017>
- <http://www.filosoficamente.es/mentir-mentira/> <14/11/2017>
- <http://filosofiapractica.no-ip.org/ensayo/mentira-institucion-politica-platon.php> <14/11/2017>
- <http://www.curiosidadsq.com/2013/12/mentimos-hasta-200-veces-al-dia.html> <20/11/2017>
- <http://ioc.xtec.cat/materials/FP/Materials/1752 EDI/EDI 1752 M08/web/html/Web Content/u2/a2/continguts.html> <20/11/2017>
- https://elpais.com/elpais/2016/04/13/ciencia/1460573116_643830.html <30/11/2017>
- <http://www.pensament.com/filoxarxa/filoxarxa/epis7lsx.htm> <30/11/2017>

ANNEXOS

ANNEXOS

CRITERIS DE CORRECCIÓ I INTERPRETACIÓ DEL QÜESTIONARI D'AUTOESTIMA (AF-5)

AF-5

Contesta de 1 a 99 en las casillas correspondientes a cada pregunta.

En total Instrumento de acuerdo

1	Hago bien los trabajos escolares (profesionales).		
2	Hago fácilmente amigos.		
3	Tengo miedo de algunas cosas.		
4	Soy muy criticado en casa.		
5	Me cuido físicamente.		
6	Mis superiores (profesores) me consideran un buen trabajador.		
7	Soy una persona amigable.		
8	Muchas cosas me ponen nervioso.		
9	Me siento feliz en casa.		
10	Me buscan para realizar actividades deportivas.		
11	Trabajo mucho en clase (en el trabajo).		
12	Es difícil para mí hacer amigos.		
13	Me asusto con facilidad.		
14	Mi familia está decepcionada de mí.		
15	Me considero elegante.		
16	Mis superiores (profesores) me estiman.		
17	Soy una persona alegre.		
18	Cuando los mayores me dicen algo me pongo muy nervioso.		
19	Mi familia me ayudaría en cualquier tipo de problemas.		
20	Me gusta como soy físicamente.		
21	Soy un buen trabajador (estudiante).		
22	Me cuesta hablar con desconocidos.		
23	Me pongo nervioso cuando me pregunta el profesor (superior).		
24	Mis padres me dan confianza.		
25	Soy bueno haciendo deporte.		
26	Mis profesores (superiores) me consideran inteligente y trabajador.		
27	Tengo muchos amigos.		
28	Me siento nervioso.		
29	Me siento querido por mis padres.		
30	Soy una persona atractiva.		

POR FAVOR, COMPRUEBA QUE HAS CONTESTADO A TODAS LAS PREGUNTAS.

NO ESCRIBAS NADA EN ESTA ZONA O LA APLICACIÓN PODRÍA QUEDAR INVALIDADA.

II-Il·lustració 16 – FONT: Test AF-5. Autoconcepto Forma 5. Imatge de mostra del test passat a tot l'alumnat.

Figura 3.1. Ejemplo de corrección manual

AF-5

1	Hago bien los trabajos escolares (profesionales).	25			1
2	Hago fácilmente amigos.	85			2
3	Tengo miedo de algunas cosas.	30			3
4	Soy muy criticado en casa.	100 - 10 = 90			4
5	Me cuido físicamente.	70			5
6	Mis superiores (profesores) me consideran un buen trabajador.	30			6
7	Soy una persona amigable.	87			7
8	Muchas cosas me ponen nervioso.	23			8
9	Me siento feliz en casa.	82			9
10	Me buscan para realizar actividades deportivas.	50			10
11	Trabajo mucho en clase (en el trabajo).	15			11
12	Es difícil para mí hacer amigos.	100 - 10 = 90			12
13	Me asusto con facilidad.	30			13
14	Mi familia está decepcionada de mí.	100 - 10 = 90			14
15	Me considero elegante.	75			15
16	Mis superiores (profesores) me estiman.	30			16
17	Soy una persona alegre.	85			17
18	Cuando los mayores me dicen algo me pongo muy nervioso.	09			18
19	Mi familia me ayudaría en cualquier tipo de problemas.	80			19
20	Me gusta como soy físicamente.	75			20
21	Soy un buen trabajador (estudiante).	25			21
22	Me cuesta hablar con desconocidos.	100 - 20 = 80			22
23	Me pongo nervioso cuando me pregunta el profesor (superior).	05			23
24	Me pongo nervioso cuando me pregunta el profesor (superior).	70			24
25	Mis padres me dan confianza.	65			25
26	Soy bueno haciendo deporte.	25			26
27	Mis profesores (superiores) me consideran inteligente y trabajador.	80			27
28	Tengo muchos amigos.	15			28
29	Me siento nervioso.	75			29
30	Me siento querido por mis padres.	70			30
	Soy una persona atractiva.	70			

DIMENSIONES

ACAD./LABORAL

$$1 + 6 + 11 + 16 + 21 + 26 =$$

SOCIAL

$$2 + 7 + 12 + 17 + 22 + 27 =$$

EMOCIONAL

$$3 + 8 + 13 + 18 + 23 + 28 =$$

FAMILIAR

$$4 + 9 + 14 + 19 + 24 + 29 =$$

FISICO

$$5 + 10 + 15 + 20 + 25 + 30 =$$

	PD	Percentil
$25 + 30 + 15 + 30 + 25 + 25 = 150$: 60 = 02,50	03
$85 + 87 + 90 + 85 + 80 + 80 = 507$: 60 = 08,45	80
$30 + 23 + 30 + 09 + 05 + 15 = 488$: 60 = 08,13	97
$90 + 82 + 90 + 80 + 70 + 75 = 487$: 60 = 08,12	40
$70 + 50 + 75 + 75 + 65 + 70 = 405$: 60 = 06,75	70

Tabla 5.4. Puntuaciones directas y percentiles de 1.º y 2.º curso de ESO (12-14 años). *Mujeres*

Percentil	Académico / Laboral	Social	Emocional	Familiar	Físico	Percentil
99	9,32 - 9,90	9,71 - 9,90	8,45 - 9,90	—	8,59 - 9,90	99
97	8,98 - 9,31	9,53 - 9,70	8,13 - 8,44	—	8,29 - 8,58	97
95	8,71 - 8,97	9,36 - 9,52	7,68 - 8,12	9,76 - 9,90	8,01 - 8,28	95
93	—	9,14 - 9,35	7,35 - 7,67	—	7,71 - 8,00	93
90	8,39 - 8,70	8,88 - 9,13	6,87 - 7,34	9,61 - 9,75	7,20 - 7,70	90
85	8,09 - 8,38	8,61 - 8,87	6,46 - 6,86	9,51 - 9,60	6,93 - 7,19	85
80	7,80 - 8,08	8,34 - 8,60	6,10 - 6,45	9,31 - 9,50	6,58 - 6,92	80
75	7,51 - 7,79	8,17 - 8,33	5,73 - 6,09	9,12 - 9,30	6,29 - 6,57	75
70	7,26 - 7,50	7,99 - 8,16	5,44 - 5,72	8,94 - 9,11	6,01 - 6,28	70
65	6,99 - 7,25	7,81 - 7,98	5,20 - 5,43	8,78 - 8,93	5,76 - 6,00	65
60	6,68 - 6,98	7,62 - 7,80	4,90 - 5,19	8,54 - 8,77	5,51 - 5,75	60
55	6,34 - 6,67	7,39 - 7,61	4,68 - 4,89	8,33 - 8,53	5,31 - 5,50	55
50	6,01 - 6,33	7,16 - 7,38	4,43 - 4,67	8,16 - 8,32	4,92 - 5,30	50
45	5,76 - 6,00	6,98 - 7,15	4,16 - 4,42	7,96 - 8,15	4,59 - 4,91	45
40	5,36 - 5,75	6,74 - 6,97	3,93 - 4,15	7,74 - 7,95	4,34 - 4,58	40
35	5,09 - 5,35	6,52 - 6,73	3,56 - 3,92	7,51 - 7,73	4,01 - 4,33	35
30	4,78 - 5,08	6,33 - 6,51	3,38 - 3,55	7,16 - 7,50	3,69 - 4,00	30
25	4,19 - 4,77	6,08 - 6,32	3,07 - 3,37	6,76 - 7,15	3,36 - 3,68	25
20	3,51 - 4,18	5,76 - 6,07	2,67 - 3,06	6,42 - 6,75	2,88 - 3,35	20
15	2,84 - 3,50	5,34 - 5,75	2,09 - 2,66	5,82 - 6,41	2,44 - 2,87	15
10	2,37 - 2,83	4,93 - 5,33	1,76 - 2,08	5,38 - 5,81	2,17 - 2,43	10
7	1,85 - 2,36	4,51 - 4,92	1,58 - 1,75	5,01 - 5,37	1,91 - 2,16	7
5	1,33 - 1,84	3,71 - 4,50	1,00 - 1,57	4,30 - 5,00	1,56 - 1,90	5
3	0,59 - 1,32	2,76 - 3,70	0,25 - 0,99	2,66 - 4,29	0,99 - 1,55	3
1	0 - 0,58	0 - 2,75	0 - 0,24	0 - 2,65	0 - 0,98	1
n	684	1.326	684	1.326	684	n
Media	6,06	7,24	4,71	8,01	5,13	Media
Dt	2,20	1,54	1,97	1,63	1,95	Dt

Il·lustració 18 – FONT: Test AF-5. *Autoconcepto Forma 5* (pàg. 40). Imatge sobre la interpretació de les puntuacions directes passades a percentils.

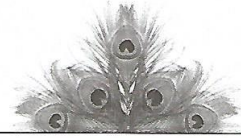

Tabla 5.5. Puntuaciones directas y percentiles de 1.º y 2.º curso de ESO (12-14 años). Varones

Percentil	Académico / Laboral	Social	Emocional	Familiar	Físico	Percentil
99	8,97 - 9,90	9,71 - 9,90	8,84 - 9,90	—	9,06 - 9,90	99
97	8,74 - 8,96	9,53 - 9,70	8,66 - 8,83	—	—	97
95	8,54 - 8,73	9,36 - 9,52	8,29 - 8,65	9,76 - 9,90	8,80 - 9,05	95
93	8,31 - 8,53	9,14 - 9,35	8,03 - 8,28	—	8,59 - 8,79	93
90	7,89 - 8,30	8,88 - 9,13	7,62 - 8,02	9,61 - 9,75	8,14 - 8,58	90
85	7,57 - 7,88	8,61 - 8,87	7,26 - 7,61	9,51 - 9,60	7,91 - 8,13	85
80	7,16 - 7,56	8,34 - 8,60	6,93 - 7,25	9,31 - 9,50	7,61 - 7,90	80
75	6,84 - 7,15	8,17 - 8,33	6,59 - 6,92	9,12 - 9,30	7,34 - 7,60	75
70	6,55 - 6,83	7,99 - 8,16	6,28 - 6,58	8,94 - 9,11	7,07 - 7,33	70
65	6,20 - 6,54	7,81 - 7,98	6,09 - 6,27	8,78 - 8,93	6,78 - 7,06	65
60	5,93 - 6,19	7,62 - 7,80	5,84 - 6,08	8,54 - 8,77	6,57 - 6,77	60
55	5,66 - 5,92	7,39 - 7,61	5,68 - 5,83	8,33 - 8,53	6,33 - 6,56	55
50	5,34 - 5,65	7,16 - 7,38	5,37 - 5,67	8,16 - 8,32	6,14 - 6,32	50
45	5,01 - 5,33	6,98 - 7,15	5,09 - 5,36	7,96 - 8,15	5,84 - 6,13	45
40	4,68 - 5,00	6,74 - 6,97	4,78 - 5,08	7,74 - 7,95	5,59 - 5,83	40
35	4,37 - 4,67	6,52 - 6,73	4,51 - 4,77	7,51 - 7,73	5,24 - 5,58	35
30	4,03 - 4,36	6,33 - 6,51	4,26 - 4,50	7,16 - 7,50	4,87 - 5,23	30
25	3,69 - 4,02	6,08 - 6,32	4,00 - 4,25	6,76 - 7,15	4,51 - 4,86	25
20	3,22 - 3,68	5,76 - 6,07	3,60 - 3,99	6,42 - 6,75	4,01 - 4,50	20
15	2,68 - 3,21	5,34 - 5,75	3,11 - 3,59	5,82 - 6,41	3,61 - 4,00	15
10	2,24 - 2,67	4,93 - 5,33	2,69 - 3,10	5,38 - 5,81	3,25 - 3,60	10
7	1,93 - 2,23	4,51 - 4,92	2,41 - 2,68	5,01 - 5,37	2,86 - 3,24	7
5	1,60 - 1,92	3,71 - 4,50	2,04 - 2,40	4,30 - 5,00	2,51 - 2,85	5
3	0,68 - 1,59	2,76 - 3,70	1,12 - 2,03	2,66 - 4,29	1,71 - 2,50	3
1	0 - 0,67	0 - 2,75	0 - 1,11	0 - 2,65	0 - 1,70	1
n	642	1.326	642	1.326	642	n
Media	5,54	7,24	5,56	8,01	6,17	Media
Dt	2,10	1,54	1,89	1,63	1,87	Dt

Il·lustració 19 - FONT: Test AF-5. *Autoconcepto Forma 5* (pàg. 41). Imatge sobre la interpretació de les puntuacions directes passades a percentils.

Tabla 5.6. Puntuaciones directas y percentiles de 3.º y 4.º curso de ESO (14-16 años). *Mujeres*

Percentil	Académico / Laboral	Social	Emocional	Familiar	Físico	Percentil
99	9,04 - 9,90	9,66 - 9,90	8,39 - 9,90	9,84 - 9,90	8,29 - 9,90	99
97	8,83 - 9,03	9,54 - 9,65	7,98 - 8,38	—	7,96 - 8,28	97
95	8,68 - 8,82	9,36 - 9,53	7,63 - 7,97	9,69 - 9,83	7,68 - 7,95	95
93	8,38 - 8,67	9,16 - 9,35	7,34 - 7,62	—	7,42 - 7,67	93
90	8,05 - 8,37	8,91 - 9,15	6,81 - 7,33	9,53 - 9,68	7,11 - 7,41	90
85	7,76 - 8,04	8,68 - 8,90	6,48 - 6,80	9,38 - 9,52	6,78 - 7,10	85
80	7,43 - 7,75	8,48 - 8,67	6,01 - 6,47	9,23 - 9,37	6,43 - 6,77	80
75	7,18 - 7,42	8,29 - 8,47	5,84 - 6,00	9,08 - 9,22	6,18 - 6,42	75
70	7,01 - 7,17	8,09 - 8,28	5,51 - 5,83	8,89 - 9,07	5,84 - 6,17	70
65	6,76 - 7,00	7,93 - 8,08	5,18 - 5,50	8,73 - 8,88	5,53 - 5,83	65
60	6,46 - 6,75	7,76 - 7,92	4,94 - 5,17	8,56 - 8,72	5,26 - 5,52	60
55	6,18 - 6,45	7,59 - 7,75	4,68 - 4,93	8,33 - 8,55	5,01 - 5,25	55
50	5,93 - 6,17	7,41 - 7,58	4,43 - 4,67	8,14 - 8,32	4,76 - 5,00	50
45	5,72 - 5,92	7,19 - 7,40	4,18 - 4,42	7,94 - 8,13	4,52 - 4,75	45
40	5,51 - 5,71	7,01 - 7,18	3,96 - 4,17	7,73 - 7,93	4,28 - 4,51	40
35	5,26 - 5,50	6,78 - 7,00	3,68 - 3,95	7,48 - 7,72	4,01 - 4,27	35
30	5,01 - 5,25	6,58 - 6,77	3,36 - 3,67	7,13 - 7,47	3,68 - 4,00	30
25	4,52 - 5,00	6,26 - 6,57	3,02 - 3,35	6,78 - 7,12	3,34 - 3,67	25
20	4,18 - 4,51	5,85 - 6,25	2,74 - 3,01	6,38 - 6,77	2,99 - 3,33	20
15	3,51 - 4,17	5,43 - 5,84	2,33 - 2,73	5,76 - 6,37	2,38 - 2,98	15
10	3,01 - 3,50	5,01 - 5,42	2,01 - 2,32	5,18 - 5,75	2,00 - 2,37	10
7	2,64 - 3,00	4,68 - 5,00	1,79 - 2,00	4,51 - 5,17	1,72 - 1,99	7
5	2,09 - 2,63	4,19 - 4,67	1,48 - 1,78	3,88 - 4,50	1,41 - 1,71	5
3	1,36 - 2,08	3,43 - 4,18	0,92 - 1,47	2,44 - 3,87	1,01 - 1,40	3
1	0 - 1,35	0 - 3,42	0 - 0,91	0 - 2,43	0 - 1,00	1
n	1.138	2.103	1.138	2.103	1.138	n
Media	6,08	7,39	4,76	7,95	5,01	Media
Dt	1,85	1,47	1,89	1,68	1,89	Dt

Il·lustració 20- FONT: Test AF-5. *Autoconcepto Forma 5* (pàg. 42). Imatge sobre la interpretació de les puntuacions directes passades a percentils.

Tabla 5.7. Puntuaciones directas y percentiles de 3.º y 4.º curso de ESO (14-16 años). Varones

Percentil	Académico / Laboral	Social	Emocional	Familiar	Físico	Percentil
99	8,86 - 9,90	9,66 - 9,90	8,88 - 9,90	9,84 - 9,90	9,28 - 9,90	99
97	8,59 - 8,85	9,54 - 9,65	8,67 - 8,87	—	9,08 - 9,27	97
95	8,43 - 8,58	9,36 - 9,53	8,49 - 8,66	9,69 - 9,83	8,80 - 9,07	95
93	8,18 - 8,42	9,16 - 9,35	8,10 - 8,48	—	8,53 - 8,79	93
90	7,76 - 8,17	8,91 - 9,15	7,73 - 8,09	9,53 - 9,68	8,14 - 8,52	90
85	7,48 - 7,75	8,68 - 8,90	7,33 - 7,72	9,38 - 9,52	7,88 - 8,13	85
80	7,21 - 7,47	8,48 - 8,67	7,01 - 7,32	9,23 - 9,37	7,68 - 7,87	80
75	7,00 - 7,20	8,29 - 8,47	6,69 - 7,00	9,08 - 9,22	7,46 - 7,67	75
70	6,73 - 6,99	8,09 - 8,28	6,49 - 6,68	8,89 - 9,07	7,23 - 7,45	70
65	6,61 - 6,72	7,93 - 8,08	6,18 - 6,48	8,73 - 8,88	6,99 - 7,22	65
60	6,26 - 6,50	7,76 - 7,92	5,99 - 6,17	8,56 - 8,72	6,78 - 6,98	60
55	6,09 - 6,25	7,59 - 7,75	5,84 - 5,98	8,33 - 8,55	6,53 - 6,77	55
50	5,84 - 6,08	7,41 - 7,58	5,59 - 5,83	8,14 - 8,32	6,34 - 6,52	50
45	5,59 - 5,83	7,19 - 7,40	5,34 - 5,58	7,94 - 8,13	6,15 - 6,33	45
40	5,34 - 5,58	7,01 - 7,18	5,09 - 5,33	7,73 - 7,93	5,87 - 6,14	40
35	4,98 - 5,33	6,78 - 7,00	4,84 - 5,08	7,48 - 7,72	5,58 - 5,86	35
30	4,68 - 4,97	6,58 - 6,77	4,59 - 4,83	7,13 - 7,47	5,34 - 5,57	30
25	4,34 - 4,67	6,26 - 6,57	4,34 - 4,58	6,78 - 7,12	5,03 - 5,33	25
20	3,84 - 4,33	5,85 - 6,25	3,84 - 4,33	6,38 - 6,77	4,64 - 5,02	20
15	3,35 - 3,83	5,43 - 5,84	3,34 - 3,83	5,76 - 6,37	4,03 - 4,63	15
10	2,90 - 3,34	5,01 - 5,42	3,01 - 3,33	5,18 - 5,75	3,53 - 4,02	10
7	2,60 - 2,89	4,68 - 5,00	2,76 - 3,00	4,51 - 5,17	3,20 - 3,52	7
5	1,88 - 2,59	4,19 - 4,67	2,43 - 2,75	3,88 - 4,50	2,49 - 3,19	5
3	0,90 - 1,87	3,43 - 4,18	1,96 - 2,42	2,44 - 3,87	1,54 - 2,48	3
1	0 - 0,89	0 - 3,42	0 - 1,95	0 - 2,43	0 - 1,53	1
n	965	2.103	965	2.103	965	n
Media	5,85	7,40	5,75	7,95	6,39	Media
Dt	1,85	1,47	1,76	1,68	1,77	Dt

Il·lustració 21- FONT: Test AF-5. *Autoconcepto Forma 5* (pàg. 43). Imatge sobre la interpretació de les puntuacions directes passades a percentils.

Tabla 5.8. Puntuaciones directas y percentiles de 1.º y 2.º curso de Bachillerato (16-18 años). *Mujeres*

Percentil	Académico / Laboral	Social	Emocional	Familiar	Físico	Percentil
99	8,81 - 9,90	9,59 - 9,90	8,35 - 9,90	9,84 - 9,90	7,93 - 9,90	99
97	8,65 - 8,80	9,31 - 9,58	7,93 - 8,34	—	7,63 - 7,92	97
95	8,36 - 8,64	9,16 - 9,30	7,62 - 7,92	9,69 - 9,83	7,38 - 7,62	95
93	8,10 - 8,35	8,94 - 9,15	7,16 - 7,61	—	7,09 - 7,37	93
90	7,75 - 8,09	8,68 - 8,93	6,59 - 7,15	9,35 - 9,68	6,68 - 7,08	90
85	7,34 - 7,74	8,43 - 8,67	6,07 - 6,58	—	6,34 - 6,67	85
80	7,06 - 7,33	8,21 - 8,42	5,84 - 6,08	9,11 - 9,34	6,01 - 6,33	80
75	6,84 - 7,05	8,02 - 8,20	5,59 - 5,83	—	5,76 - 6,00	75
70	6,68 - 6,83	7,84 - 8,01	5,33 - 5,58	8,79 - 9,10	5,49 - 5,75	70
65	6,51 - 6,67	7,68 - 7,83	5,01 - 5,32	—	5,18 - 5,48	65
60	6,34 - 6,50	7,51 - 7,67	4,84 - 5,00	8,64 - 8,78	5,00 - 5,17	60
55	6,09 - 6,33	7,34 - 7,50	4,57 - 4,83	8,49 - 8,63	4,73 - 4,99	55
50	5,93 - 6,08	7,24 - 7,33	4,21 - 4,56	8,31 - 8,48	4,53 - 4,72	50
45	5,59 - 5,92	7,01 - 7,23	—	8,09 - 8,30	4,34 - 4,52	45
40	5,41 - 5,58	6,84 - 7,00	4,01 - 4,20	7,89 - 8,08	4,01 - 4,33	40
35	5,18 - 5,40	6,59 - 6,83	3,70 - 4,00	7,68 - 7,88	—	35
30	5,01 - 5,17	6,34 - 6,58	3,46 - 3,69	7,36 - 7,67	3,68 - 4,00	30
25	4,68 - 5,00	5,98 - 6,33	3,18 - 3,45	6,86 - 7,35	3,46 - 3,67	25
20	4,34 - 4,67	5,64 - 5,97	2,85 - 3,17	6,25 - 6,85	3,18 - 3,45	20
15	3,97 - 4,33	5,09 - 5,63	2,43 - 2,84	5,59 - 6,24	2,65 - 3,17	15
10	3,50 - 3,96	4,71 - 5,08	2,12 - 2,42	4,94 - 5,58	2,21 - 2,64	10
7	3,24 - 3,49	4,48 - 4,70	1,87 - 2,11	4,75 - 4,93	1,89 - 2,20	7
5	2,86 - 3,23	4,02 - 4,47	1,48 - 1,86	3,71 - 4,74	1,71 - 1,88	5
3	2,21 - 2,85	3,04 - 4,01	0,59 - 1,47	1,88 - 3,70	1,09 - 1,70	3
1	0 - 2,20	0 - 3,03	0 - 0,58	0 - 1,87	0 - 1,08	1
n	598	1.015	598	598	598	n
Media	6,00	7,17	4,69	8,00	4,81	Media
Dt	1,60	1,49	1,81	1,70	1,69	Dt

Il·lustració 22 - FONT: Test AF-5. *Autoconcepto Forma 5* (pàg. 44). Imatge sobre la interpretació de les puntuacions directes passades a percentils.

Tabla 5.9. Puntuaciones directas y percentiles de 1.º y 2.º curso de Bachillerato (16-18 años). Varones

Percentil	Académico / Laboral	Social	Emocional	Familiar	Físico	Percentil
99	8,91 - 9,90	9,59 - 9,90	8,97 - 9,90	9,71 - 9,90	8,94 - 9,90	99
97	8,36 - 8,90	9,31 - 9,58	8,70 - 8,96	—	8,60 - 8,93	97
95	8,05 - 8,35	9,16 - 9,30	8,43 - 8,69	9,44 - 9,70	8,17 - 8,59	95
93	—	8,94 - 9,15	8,01 - 8,42	—	—	93
90	7,72 - 8,04	8,68 - 8,93	7,68 - 8,00	9,27 - 9,43	7,93 - 8,16	90
85	7,34 - 7,71	8,43 - 8,67	7,36 - 7,67	8,99 - 9,26	7,59 - 7,92	85
80	7,08 - 7,33	8,21 - 8,42	7,14 - 7,35	8,73 - 8,98	7,38 - 7,58	80
75	6,83 - 7,07	8,02 - 8,20	6,88 - 7,13	—	7,14 - 7,37	75
70	6,28 - 6,82	7,84 - 8,01	6,68 - 6,87	8,53 - 8,72	6,84 - 7,13	70
65	—	7,68 - 7,83	6,42 - 6,67	8,34 - 8,52	6,59 - 6,83	65
60	6,06 - 6,27	7,51 - 7,67	6,01 - 6,41	8,14 - 8,33	6,36 - 6,58	60
55	5,79 - 6,05	7,34 - 7,50	—	7,98 - 8,13	6,18 - 6,35	55
50	5,54 - 5,78	7,24 - 7,33	5,78 - 6,00	7,59 - 7,97	5,99 - 6,17	50
45	5,18 - 5,53	7,01 - 7,23	5,50 - 5,77	—	5,70 - 5,98	45
40	4,93 - 5,17	6,84 - 7,00	5,30 - 5,49	7,26 - 7,58	5,18 - 5,69	40
35	4,68 - 4,92	6,59 - 6,83	4,99 - 5,29	7,01 - 7,25	—	35
30	4,15 - 4,67	6,34 - 6,58	4,68 - 4,98	6,81 - 7,00	4,91 - 5,17	30
25	—	5,98 - 6,33	4,50 - 4,67	6,51 - 6,80	4,58 - 4,90	25
20	3,74 - 4,14	5,64 - 5,97	4,16 - 4,49	6,08 - 6,50	4,18 - 4,57	20
15	3,30 - 3,73	5,09 - 5,63	3,69 - 4,15	5,19 - 6,07	3,80 - 4,17	15
10	3,00 - 3,29	4,71 - 5,08	3,19 - 3,68	4,79 - 5,18	3,43 - 3,79	10
7	2,68 - 2,99	4,48 - 4,70	3,02 - 3,18	4,49 - 4,78	3,16 - 3,42	7
5	2,30 - 2,67	4,02 - 4,47	2,48 - 3,01	3,60 - 4,48	2,86 - 3,15	5
3	1,52 - 2,29	3,04 - 4,01	1,93 - 2,47	2,86 - 3,59	2,05 - 2,85	3
1	0 - 1,51	0 - 3,03	0 - 1,92	0 - 2,85	0 - 2,04	1
n	417	1.015	417	417	417	n
Media	5,70	7,17	5,89	7,63	6,05	Media
Dt	1,81	1,49	1,72	1,66	1,71	Dt

Il·lustració 23- FONT: Test AF-5. *Autoconcepto Forma 5* (pàg. 45). Imatge sobre la interpretació de les puntuacions directes *passades a percentils*.

CRITERIS DE CORRECCIÓ I INTERPRETACIÓ DEL QÜESTIONARI D'HABILITATS SOCIALS (EHS)

	Nombre y apellidos	Edad	Sexo
	Curs	Fecha	

ANTE SUS RESPUESTAS RESONDANDO LA LETRA DE LA ALTERNATIVA QUE MEJOR SE AJUSTE A SU MODO DE SER O DE ACTUAR.
COMPRUEBE QUE RESPONDE LA LETRA EN LAS MISMAS LINEAS DE LA FRASE QUE HA LEÍDO.

1	A veces evito hacer preguntas por miedo a parecer estúpido.	A B C D	1
2	Me cuesta telefonear a tiendas, oficinas, etc.	A B C D	2
3	Si al llegar a mi casa encuentro un defecto en algo que he comprado, voy a la tienda a devolverlo.	A B C D	3
4	Cuando en una tienda atienden antes a alguien que entró después que yo, me callo.	A B C D	4
5	Si un vendedor insiste en enseñarme un producto que no deseo en absoluto, paso un mal rato para decirle «No».	A B C D	5
6	A veces me resulta difícil pedir que me devuelvan algo que dejé prestado.	A B C D	6
7	Si en un restaurante no me traen la comida como la había pedido, llamo al camarero y pido que me la hagan de nuevo.	A B C D	7
8	A veces no sé qué decir a personas atractivas del sexo opuesto.	A B C D	8
9	Muchas veces cuando tengo que hacer un trabajo, no sé qué decir.	A B C D	9
10	Tiendo a guardar mis opiniones para mí mismo.	A B C D	10
11	A veces evito ciertas reuniones sociales por miedo a hacer o decir alguna tontería.	A B C D	11
12	Si estoy en el cine y alguien me molesta con su conversación, me da mucho apuro pedirle que se calle.	A B C D	12
13	Cuando algún amigo expresa una opinión con la que estoy muy en desacuerdo, prefiero callarme a manifestar abiertamente lo que yo pienso.	A B C D	13
14	Cuando tengo mucha prisa y me llama una amiga por teléfono, me cuesta mucho cortarla.	A B C D	14
15	Hay determinadas cosas que me disgusta prestar, pero si me las piden, no sé cómo negarme.	A B C D	15
16	Si salgo de una tienda y me doy cuenta de que me han dado mal la vuelta, regreso allí a pedir el cambio correcto.	A B C D	16
17	No me resulta fácil hacer un cumplido a alguien que me gusta.	A B C D	17
18	Si veo en una fiesta a una persona atractiva del sexo opuesto, turno la iniciativa y me acerco a entablar conversación con ella.	A B C D	18
19	Me cuesta expresar mis sentimientos a los demás.	A B C D	19
20	Si tuviera que buscar trabajo, preferiría escribir cartas a tener que pasar por entrevistas personales.	A B C D	20
21	Soy incapaz de regatear o pedir descuento al comprar algo.	A B C D	21
22	Cuando un familiar cercano me molesta, prefiero ocultar mis sentimientos antes que expresar mi enfado.	A B C D	22
23	Nunca sé cómo «cortar» a un amigo que habla mucho.	A B C D	23
24	Cuando decido que no me apetece volver a salir con una persona, me cuesta mucho comunicarle mi decisión.	A B C D	24
25	Si un amigo al que he prestado cierta cantidad de dinero parece haberlo olvidado, se lo recuerdo.	A B C D	25
26	Me suele costar mucho pedir a un amigo que me haga un favor.	A B C D	26
27	Soy incapaz de pedir a alguien una cita.	A B C D	27
28	Me siento turbado o molesto cuando alguien del sexo opuesto me dice que le gusta algo de mí físico.	A B C D	28
29	Me cuesta expresar mi opinión en grupos (en clase, en reuniones, etc.).	A B C D	29
30	Cuando alguien se me «cuela» en una fila, hago como si no me diera cuenta.	A B C D	30
31	Me cuesta mucho expresar agresividad o enfado hacia el otro sexo aunque tenga motivos justificados.	A B C D	31
32	Muchas veces prefiero ceder, callarme o «quitarme de en medio» para evitar problemas con otras personas.	A B C D	32
33	Hay veces que no sé negarme a salir con alguien que no me apetece pero que me llama varias veces.	A B C D	33

**COMPRUEBE QUE HA DADO UNA CONTESTACIÓN
A CADA UNA DE LAS FRASES**

 Autor: Elena Gismero González.
 Copyright © 2000 by TEA Ediciones, S.A.U. - Todos los derechos reservados - Prohibida la reproducción total o parcial.
 Edita: TEA Ediciones, S.A.U. (Madrid) - Ejemplar impreso en 100% TINTAJ - Printed in Spain. Impreso en España.

II-Il·lustració 24 – FONT: Test EHS, *Escala de Habilidades Sociales*. Imatge de mostra del test passat a tot l'alumnat

Tabla A.8. Baremos de adultos

Pc	Varones + Mujeres						Varones						Mujeres						S		
	I	II	III	IV	V	VI Global	I	II	III	IV	V	VI Global	I	II	III	IV	V	VI Global			
99	32	20	16	22-24	20	116-132	32	20	16	23-24	19-20	20	116-132	20	16	23-24	19-20	123-132	97		
98	-	-	-	-	19	115	-	-	15	22	-	-	114-115	-	-	-	-	20	122	91	
97	31	-	15	-	-	113-114	31	-	-	-	-	19	112-113	-	-	22	-	117-121	87		
96	-	-	-	21	-	112	-	-	-	-	18	-	111	-	-	-	18	-	85		
95	30	19	-	-	18	109-111	30	19	-	21	-	-	109-110	-	15	-	-	-	83		
90	28-29	18	14	20	17	104-108	29	18	14	20	17	18	105-108	18	14	21	-	19	111-112	76	
85	27	17	-	19	-	101-103	27-28	-	13	19	16	17	102-104	17	13	-	17	18	108-110	71	
80	26	-	13	18	16	99-100	26	17	-	18	-	16	100-101	-	-	20	-	17	104-107	67	
75	-	16	-	-	-	96-98	25	-	12	17	15	-	97-99	-	12	19	16	16	102-103	63	
70	25	-	12	17	15	94-95	-	16	-	-	-	15	95-96	-	-	-	-	-	100-101	60	
65	24	15	-	16	-	92-93	24	-	-	16	-	-	92-94	-	11	18	15	15	98-99	58	
60	-	-	11	-	-	90-91	-	15	11	-	14	-	91	-	-	-	-	14	95-97	55	
55	23	-	-	15	14	88-89	23	-	-	15	-	14	89-90	-	-	17	-	-	94	52	
50	22	14	-	-	-	87	22	-	10	-	-	-	87-88	-	10	-	-	13	92-93	50	
45	-	-	10	14	-	85-86	-	14	-	-	-	-	86	-	-	-	14	-	89-91	48	
40	21	13	-	-	13	83-84	21	-	9	14	13	13	83-85	-	9	16	-	-	87-88	45	
35	20	-	9	13	-	81-82	20	-	-	-	-	-	81-82	-	13	-	15	13	85-86	42	
30	-	12	-	-	12	79-80	19	13	-	13	-	-	79-80	-	-	-	14	-	82-84	40	
25	19	-	-	12	-	77-78	18	12	8	12	12	12	78	-	8	-	12	11	78-81	37	
20	18	11	8	-	11	74-76	17	-	-	-	11	11	76-77	-	-	13	-	-	75-77	33	
15	17	-	-	11	-	70-73	16	11	7	11	-	10	72-75	-	7	12	11	10	71-74	29	
10	15-16	9-10	7	10	10	65-69	14-15	10	6	10	10	9	65-71	9	5-6	11	-	9	67-70	24	
5	13-14	8	6	8-9	9	60-64	12-13	9	5	9	9	8	63-64	8	4	9-10	9-10	8	54-66	17	
4	-	-	5	-	-	58-59	-	8	-	-	-	7	61-62	-	-	7-8	-	7	44-53	15	
3	12	7	4	7	8	53-57	11	-	4	8	-	-	58-60	-	6	6-8	-	43	12	12	
2	11	6	6	6	-	42-52	10	5-7	-	7	8	6	53-57	-	5	5	6	39-42	9	9	
1	8-10	5	-	-	5-7	33-41	8-9	-	6	6	5-7	5	33-52	-	8-9	-	5	33-38	3	3	
N	770	770	770	770	770	770	248	248	248	248	248	248	248	248	116	116	116	116	116	N	N
Media	21,89	13,88	10,47	14,88	13,58	13,14	21,79	14,28	10,19	14,96	13,50	13,56	88,27	23,42	14,58	10,32	16,76	14,11	13,62	Media	Media
Dt	4,92	3,15	2,72	3,69	2,75	3,25	5,17	3,12	2,80	3,58	2,58	3,08	14,22	5,31	3,34	3,02	3,71	2,67	3,59	Dt	Dt

Il·lustració 25 – FONT: Test EHS, *Escala de Habilidades Sociales* (pàg. 49). Imatge sobre la interpretació de les puntuacions directes passades a percentils.

NO EM MIRIS AMB LA MENTIDA ESCRITA A LA CARA

* Necessari

GRUP A - ¿Creus que les següents persones menteixen?

A la pantalla de la classe es projectaran 4 vídeos i hauràs de determinar si les persones que hi surten menteixen o diuen la veritat. En els vídeos poden sortir més veritats que mentides o a la inversa (no necessàriament han de seguir un patró). Després de respondre hauràs d'indicar amb quanta seguretat ho has fet.

Recorda que no és un examen i que cal respondre amb total sinceritat. Si tens qualsevol dubte si us plau preguntar-hi.

VÍDEO-1 *

- Diu la veritat
 Menteix

1.1. Amb quanta seguretat has expressat el resultat anterior? *

	0	1	2	3
No estic gens segur/a (he respost a l'atzar)	☐	☐	☐	☐
Estic molt segur de que la meua resposta sigui la correcta				

VÍDEO-2 *

- Diu la veritat
 Menteix

NO EM MIRIS AMB LA MENTIDA ESCRITA A LA CARA

* Necessari

Quin número et correspon? *

La vostra resposta

Quina opció t'ha tocat? *

- A
 B

Sexe *

- Femení
 Mascullí

Any de naixement *

Trieu una opció ▾

Il·lustració 28

En cas afirmatiu, en què ho acostumes a notar?

- En els ulls
- En la boca
- En el rostre en general
- No sabria explicar-ho
- Perquè coneixia aquella persona molt i sabia els seus gestos característics quan menteix

Creus que es pot saber si algú menteix observant les expressions i microexpressions facials? *

- Sí
- No
- No ho sé

Creus que menteixes cada dia? *

- Sí, alguna o altra mentida se m'escapa, encara que siguin petites i piadoses
- No, mentixo però no diàriament
- No, no mentixo mai
- Menteixo molt de tant en tant
- Altres:

Creus que et menteixen diàriament? *

- Sí, suposo que alguna o altra mentida per petita i piadosa que sigui
- No crec
- No, només de tant en tant
- Altres:

LES MICROEXPRESSIONS

En les següents imatges i vídeos hauràs d'intentar endevinar de quina microexpressió es tracta. Les microexpressions facials són universals i es realitzen de manera involuntària. Tenen una duració molt breu i expressen les emocions reals que sent la persona en aquell moment.

Distingim entre 7 microexpressions: alegria, tristesa, por, enuig, fàstic, menyspreu i sorpresa.

Coneixes l'existència de les microexpressions facials abans de l'explicació? *

- Sí
- No
- Coneixia l'existència d'expressions facials breus associades als sentiments però no sabia que s'anomenaven microexpressions

En general et sols fixar en els gestos i expressions facials de les persones amb qui estàs parlant? *

0	1	2	3
☐	☐	☐	☐
Mai, em dedico simplement a parlar			Sempre, no ho puc evitar

Has notat algun cop en el rostre de la persona amb qui parlaves que mentia? (amic, professor...)*

- Sí
- No

Il·lustració 31

Quina microexpressió es pot apreciar AL FINAL del vídeo? *

Trieu una opció

En quina d'aquestes imatges es veu representada una rialla vertadera? *

A

B

C

ESCRITA A LA CARA

* Necessari

Interpretant microexpressions

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

Trieu una opció

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

Trieu una opció

Quina microexpressió reflexa la imatge? *

Trieu una opció

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

Trieu una opció

Sabries reconèixer quina MICROEXPRESSIÓ és? *

Trieu una opció

Il·lustració 32

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

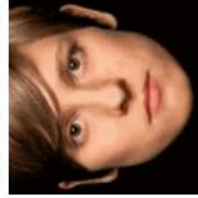
Trieu una opció

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

Trieu una opció

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

Trieu una opció

Il·lustració 33

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

Trieu una opció

Quina de les següents microexpressions NO està present en el vídeo? *

Norma hi ha una resposta possible

- Sorpresa
- Enig (enfado)
- Tristesa
- Menyspreu (desprecio)

Sabries reconèixer quina microexpressió és? *

Trieu una opció

Il·lustració 35

Sabries reconèixer quina MICROEXPRESSIÓ és? *

Trieu una opció

Quina microexpressió reflexa la imatge? *

Trieu una opció

Quina microexpressió s'aprecia en el vídeo? *

Trieu una opció

LÈTICA I LA MENTIDA

Per quins motius sols mentir? (pots triar més d'una opció i afegir en l'apartat d'altres més motius si ho creus convenient) *

- Per por, i per poder evitar una conseqüència negativa
- Perquè els pares no s'enrincen de les meves notes
- Per sentir-me més segur de mi mateix/a
- Perquè algú altre proper a mi ho va fer
- Per no haver d'afrontar un problema
- Per captar l'atenció
- Mentixo als pares per poder sortir més o per poder quedar amb algú que no em deixen
- Per protegir a alguna persona
- Per tal d'agradar més
- Per aconseguir una cosa
- Altres: _____

Consideres que està bé mentir? *

- Sí
- No
- En alguns casos
- Altres:

Per quines raons o objectius consideraries acceptable mentir? *

- En benefici propi (donar una bona imatge de tu cap a la resta, per amagar inseguretats, per conservar amistats, per obtenir algun benefici...)
- En benefici dels demés (protegir a algú, no trencar expectatives o il·lusions, per no fer-llis mal...)
- No passa res si les mentides són "blanques" o innocents
- No s'hauria de mentir mai
- Altres:

QUÈ FARIES?

A continuació llegiràs un seguit de situacions on hi hauran dues resolucions possibles (no existeix cap de bona ni dolenta). El que hauràs de fer és posarte en la situació d'aquella persona i respondre com si tu et trobessis en aquella situació.

SITUACIÓ 1- Imagina que ets nou a l'escola i et vols integrar en el grup de la gent més popular i d'influència que hi ha a l'institut. Com no saben res de tu et pregunten com ets. Què faries per tal d'agradar-llis i poder-te integrar al grup? *

- Procuraré només d'explicar els meus aspectes positius i intentaré amagar allò que no m'agrada tant de mi com les meves febleses, manies o inseguretats
- Els hi explicaré tal com sóc de veritat i els hi donaré a conèixer tant els meus aspectes positius com els negatius d'entrada

SITUACIÓ 2- Imagina que has conegut per internet algú que segons la seva foto de perfil és molt atractiu i et pregunta pel teu físic ja que no tens una imatge de perfil. Què contestaries? *

- Exaltaria els meus atributs forts i emmascararia allò de mi que no m'agrada tant
- Li diria tal com sóc i com em considero destacant tant els més atributs positius com negatius

SITUACIÓ 3- Posem per cas que t'has oblidat d'enviar una cosa que t'havia demanat un company que era molt important. A l'endemà ell et ve molt enfadat i nerviós perquè no li vas enviar i et pregunta el perquè. Què contestaries? *

- Posaria qualsevol excusa per tal de que es calmes i no s'enfadés amb mi. A més a més, li diria que si tant important era m'ho podria haver recordat.
- Li diria la veritat encara que això suposés que s'enfadés amb mi

SITUACIÓ 4- Quan un examen et va malament què fas? *

- Dius que la professora l'ha posat molt difícil i que per això no t'ha anat bé
- Acceptes la mala nota sense posar cap excusa ja que la responsabilitat recau només sobre tu

INSTRUCCIONS 1A

Obrir l'ordinador i escriure a la pissarra les indicacions necessàries (dibuixos [Google/GpaBtv](https://www.google.com/search?q=GpaBtv))

Numerar la classe a partir del mín. 28

TEST AF-5

1. Repartir el test i indicar que escriguin el numero que els hi correspon i (IMPORTANT: Que no escriguin el seu nom)
2. Explicar la proba:
 - A continuació trobareu una sèrie de frases. Llegiu-les cada una cuidant contesteu amb un valor entre **1 i 99**, segons el grau que estigueu d'ac informació donada. Com més alt és el nombre significa que més d'ac t'identifiques.(IMPORTANT: Remarcar que no és precís limitar-se a nombres com 1 indicar que poden utilitzar tots els nombres de la franja com 42,78..)

Les respostes s'escriuran de la següent manera en les quadricúles:

1 dígit

	9
--	---

2 dígits

6	4
---	---

(en cas necessari dibuixar un termòmetre per tenir una visió del rang q nombre 1 al 99)

- **NOTA:** Si algun alumne té dubtes sobre el que significa alguna frase h preguntar així com si alguna frase és molt delicada (les familiars sob d'anar a parlar amb la professora (en cas necessari deixar-la en blanc extrem: ext orfe)
3. **REMARCAR QUE NO ES TRACTA EN CAP CAS D'UN EXAMEN (PER TAN HAN RESPOTES CORRECTES NI INCORRECTES) I QUE CAL RESPONDI TOTAL SINCERITAT, TRANQUIL·LITAT I INDIVIDUALMENT**

TEST DIGITAL

[Google/GpaBtv](https://www.google.com/search?q=GpaBtv)

1. Que tots entrin al test
2. Contestar la primera plana (el num que els hi correspon, sexe, any de naixement) **EN AQUEST CAS SÓN L'OPCIÓ B**
3. Passar tots junts la següent pàg. Informar-los que ara veuran un seguit de 4 vídeos on els missatges que es transmeten poden ser veritaders o falsos (sense necessitat de seguir un patró) i la seva missió serà esbrinar quina de les dues opcions és i seguidament indicar amb quina seguretat han respòs.
4. Posar cada un dels vídeos segons l'ordre preestablert deixant espai per contestar entre vídeo i vídeo
5. Informar-los un cop acabat l'apartat dels vídeo de que ara hauran de continuar el test sols i el que hauran de fer se'ls hi indicarà a cada etapa i exercici (en cas de dubte o incidència quan es realitzi preguntar a la mestra)

ORDRE DEL TEST DIGITAL:

- 1r – Pàg inici amb dades personals
- 2n – Detectar les mentides
- 3r – Coneixement sobre les microexpressions facials
- 4t – Reconeixement de les microexpressions
- 5è – Diferents situacions i com reaccionar
- 6è – Algunes coses sobre la mentida..

TEST EHS

1. Repartir el test i indicar que escriguin el numero que els hi correspon, el seu sexe i la data 4/12/2017 (IMPORTANT: Que no escriguin el seu nom)
2. **EXPLICACIÓ:** A continuació apareixeran frases que descriuen diverses situacions. Es tracta de que les llegèis molt atentament i responguis en quina mesura t'identifiques amb cada una d'elles o no (si et descriuen bé o no). No hi ha respostes correctes ni incorrectes, l'important és respondre amb màxima sinceritat.
3. Per respondre utilitza les següents claus:
 - A. No m'identifico en absolut, la majoria de vegades no em passa o no faria
 - B. Més aviat no ha de veure amb mi, encara que algun cop se m'ha ocorregut
 - C. Em descriu aproximadament, encara que no sempre actúo o em senti així
 - D. Estic molt d'acord i em sentiria o actuaria així en la majoria dels casos
4. Per respondre realitza un cercle a la lletra corresponent. En cas d'error realitza una línia diagonal (/) per tal d'indicar que no és la correcta. No està permès tatuar de cap altra manera.